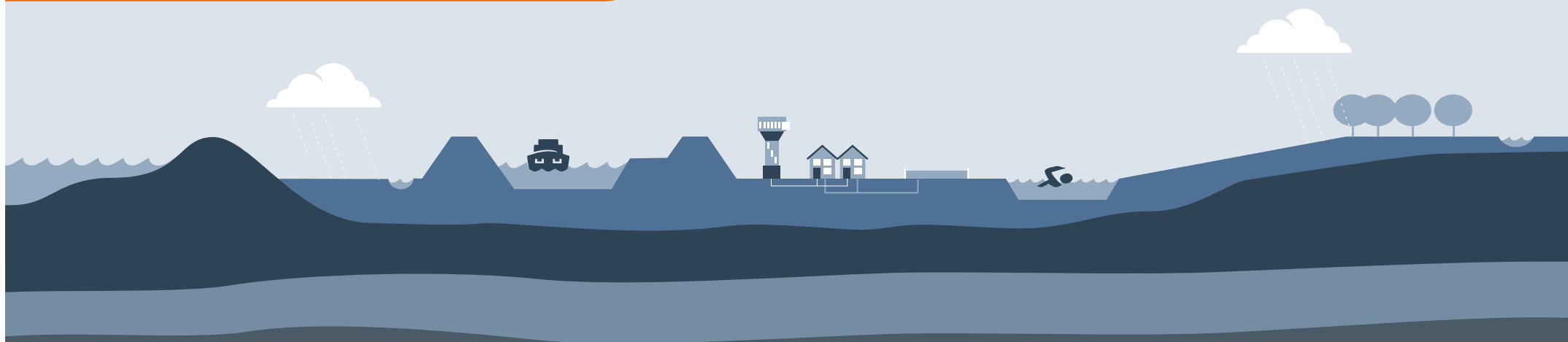

De Staat van Ons Water

Rapportage over
de uitvoering van
het waterbeleid

2025

Colofon

De Staat van Ons Water is een gezamenlijke rapportage van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, de Unie van Waterschappen, de Vereniging van Waterbedrijven in Nederland, het Interprovinciaal Overleg en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. Met de Staat van Ons Water rapporteert de minister van Infrastructuur en Waterstaat elk jaar in mei aan de Tweede Kamer over de ontwikkelingen in het waterbeleid in het afgelopen kalenderjaar. In deze rapportage staan links naar verdiepende informatie op internet. Het MIRT Overzicht 2026 geeft een overzicht van de voortgang van een groot aantal concrete uitvoerings programma's in 2025. Meer algemene informatie over het waterbeleid en de organisaties die daaraan werken is te vinden op onswater.nl en helpdeskwater.nl.

Coördinatie:

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat ([IenW](#))
en Unie van Waterschappen ([Unie](#))

Redactie en vormgeving:

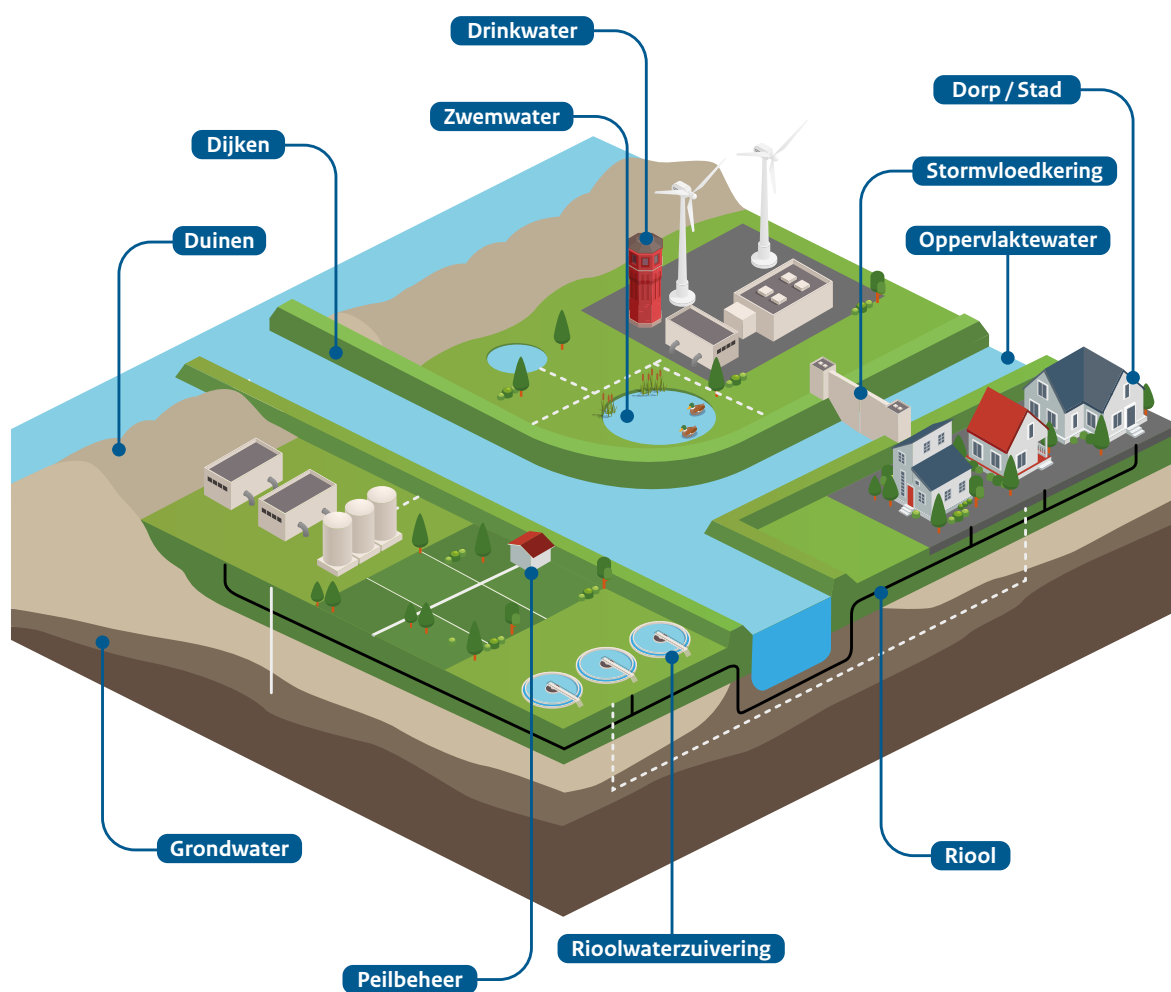
Sabel Communicatie ([Sabel](#))

Eems Dollard	36		
IJsselmeergebied	36		
Rivieren	38		
Samenwerking PAGW, HWBP en Ruimte voor de Rivier 2.0	38		
Zuidwestelijke Delta	39		
Vismigratie	39		
6 Internationale samenwerking: samen sterk bij wereldwijde wateropgaven	41		
Internationale inzet	41		
Urgentie in een veranderende wereld	42		
Kennis halen en kennis brengen	42		
Industriebeleid en exportpromotie	42		
Multilaterale initiatieven	43		
Europese activiteiten	44		
Internationale programma's	44		
De Blue Deal	44		
Het DRRS	44		
Het International Panel on Deltas and Coastal Areas	44		
Het Partners voor Water-programma	45		
Het Water as Leverage-programma	45		
Bilaterale activiteiten	45		
India	46		
Indonesië	46		
Vietnam	46		
Colombia	46		
Egypte	46		
Verenigde Staten	47		
Mexico	47		
Zuid-Afrika	47		
Marokko	47		
Thailand	47		
Singapore	47		
China	47		
Internationale rivierencommissies	49		
De Internationale Commissie ter Bescherming van de Rijn	49		
De Internationale Maas Commissie (IMC)	49		
Het Internationaal coördinerend overleg Eems	49		
De Internationale Schelde Commissie	50		
		7 Financiën van het waterbeheer	51
		Kosten waterbeheer in Nederland	51
		Lastendruk voor huishoudens en bedrijven	52
		Ontwikkeling in de bekostiging	52
		Oplossing urgente knelpunten belastingstelsel waterschappen	52
		Vervolgtraject ontwikkeling stelsel waterschapsbelastingen	52
		Belasting op Leidingwater	53
		Financiën	53
		Verantwoording bronnen	53
		Lastendruk huishoudens	54
		Lastendruk bedrijven	55
		8 Planning DGWB-beleidsprogramma's in SvOW	56
		WBS	57
		Even opfrissen: Wat is Water en Bodem Sturend?	57
		Aanleiding WBS	57
		De kern van WBS	60
		Integraal Water en Bodembeleid	60
		WBS als uitgangspunt voor de ruimtelijke ordening	60
		Samen werken aan WBS	61
		Uitvoeringsorganisaties en Grondbeherende organisaties	61
		Gebiedsateliers	61
		Kennisnetwerk	62
		Jongerenparticipatie	62
		Interdepartementale samenwerking	62
		Initiatieven in het land	62

Inleiding

Dat het Nederlandse waterbeheer ontzettend belangrijk is voor dit land, staat buiten kijf.

Ook in 2025 hebben de waterbeheerders weer hard gewerkt om onder andere het land te beschermen tegen wateroverlast en om ons te voorzien van kwalitatief (drink)water. Binnen de ruimtelijke opgave van Nederland speelt het waterdomein ook een grote rol.

Voor de woningbouwsector, energietransitie, landbouw en natuur zien we een toenemende vraag naar water. Het is daarom van belang om alle gebruikersfuncties op elkaar af te stemmen, zodat de druk op onze waterkwaliteit en -veiligheid niet verder wordt vergroot. Dit vraagt om een goede samenwerking tussen alle betrokkenen, om zo met elkaar tot afgewogen en integrale keuzes te komen. Met deze nieuwe Staat van Ons Water geven we een breed overzicht van dit soort vraagstukken en onze aanpak hierbij. Het laat zien dat we nooit klaar zijn. Het laat ook zien dat we heel veel kennis en expertise in huis hebben om met vertrouwen naar de toekomst te kijken. De watersector wenst iedereen veel leesplezier!

In Nederland staan verschillende partijen samen aan de lat voor het waterbeleid en -beheer: het Rijk, de waterschappen, provincies, gemeenten en (drink)waterbedrijven. Deze organisaties hebben elk eigen verantwoordelijkheden en taken. Waar in dit rapport over 'waterbeheerders' wordt gesproken, wordt gerefereerd naar al deze organisaties. Zij werken intensief samen om Nederland te beschermen tegen wateroverlast, en ze zorgen voor voldoende schoon water voor diverse functies (zoals drinkwater).

Verantwoordelijkheden

- **Het Rijk:** nationaal waterbeleid
- **Rijkswaterstaat:** beheer van het hoofdwatersysteem en enkele waterkeringen (waaronder de stormvloedkeringen)
- **Waterschappen:** beheer van het regionale watersysteem en de meeste waterkeringen, rioolwaterzuivering
- **Provincies:** regionaal waterbeleid, bescherming grondwater voor drinkwatervoorziening en toezicht op de waterschappen
- **Gemeenten:** stedelijk waterbeheer en riolering
- **(Drink)waterbedrijven:** drinkwatervoorziening

1 **Beleid en Bestuur: heldere kaders voor het waterbeheer**

Het Nederlandse waterbeleid staat voor complexe uitdagingen door geopolitieke spanningen en digitale bedreigingen. Daarnaast vragen extreme droogte, piekbuien en zeespiegelstijging om robuuste en flexibele oplossingen.

Om Nederland waterveilig en toekomstbestendig te maken, werken waterbeheerders intensief samen met lokale overheden, bedrijven en kennisinstellingen. Ook in 2025 hebben ze zich volop ingezet om Nederland waterveilig en toekomstbestendig te maken. Hierbij maken deze partijen gebruik van de ontwikkelde kennis van het water- en bodemsysteem door de lange traditie van water- en bodembeheer in ons land. Zo bouwen we gezamenlijk aan een weerbaar en duurzaam waterbeheer voor Nederland.

Weerbaarheid vitale infrastructuur water

De veiligheid en economie van Nederland zijn sterk afhankelijk van het functioneren van onze belangrijke infrastructuur en systemen. Denk aan de energie- en drinkwatervoorziening, bestuur en overheid en het waterbeheer. Het is cruciaal dat alle vitale systemen goed beschermd zijn tegen storingen, uitval of (on)bewuste manipulatie. Ook in noodsituaties moeten deze systemen blijven werken. Bedrijven en organisaties spelen hierin de hoofdrol, met ondersteuning van de overheid. Dit is de essentie van de actielijn 'Bescherming van vitale infrastructuur' uit de Veiligheidsstrategie van het Koninkrijk der Nederlanden.

Het waarborgen van de drinkwatervoorziening en het waterbeheer zijn en blijven cruciaal voor de veiligheid en continuïteit van onze samenleving. Daarom werkt IenW in verschillende programma's samen met organisaties, om de vitale waterprocessen te verbeteren rond de dreigingsanalyse, risicobeheersing, cybersecurity, fysieke beveiliging, economische veiligheid, integriteit van personeel, crisismanagement en bedrijfscontinuïteit. In 2025 is het proces voor afvalwaterbeheer onderdeel geworden van deze aanpak. Zo kan de weerbaarheid van de waterketen vanuit een meer integraal perspectief benaderd worden.

In 2025 zijn verdere stappen gezet voor de implementatie van de Critical Entities Resilience directive (CER) en de Network and Information systems Security 2 (NIS2). Deze richtlijnen verplichten Europese landen om hun vitale infrastructuur en digitale systemen beter te beschermen tegen verstoringen, cyberaanvallen en andere dreigingen. IenW begeleidt dit proces projectmatig. De richtlijnen zijn in Nederland vertaald naar de Wet weerbaarheid kritieke entiteiten (Wwke) en de Cyberbeveiligingswet (Cbw). Deze wetvoorstellen liggen nu in de Tweede Kamer voor stemming. De onderliggende besluiten zijn naar de Raad van State gestuurd en de internetconsultatie van de ministeriële regelingen vond eind 2025 plaats.

Het geopolitieke speelveld veranderde verder in 2025. Dit werd zichtbaar door een toename van hybride en militaire dreigingen voor de vitale infrastructuur. Daarom is er bij IenW vol ingezet op het verhogen van de maatschappelijke weerbaarheid tegen dit type dreigingen, door het versnellen van de samenwerking met sectorpartijen. Bovendien is er nog meer aandacht gekomen voor specifieke dreigingen, zoals drones.

Waterveiligheid en digitale veiligheid zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Nederland moet kunnen vertrouwen op de betrouwbaarheid en veiligheid van ons waterbeheer en onze (drink-)watervoorziening. Hiervoor is het van belang dat het beveiligingsniveau past bij het actuele dreigingsniveau en de gerelateerde cyberrisico's.

Het programma 'Versterken cyberweerbaarheid in de watersector' draagt bij aan de Nederlandse Cybersecurity Strategie (NLCS). Onder regie van IenW heeft het programma in 2023 bestuurlijke afspraken gemaakt met drinkwaterbedrijven, gemeenten, provincies en waterschappen. Afgesproken is om de projectmatige aanpak voort te zetten en instrumenten te ontwikkelen die de watersector helpen om voorbereid te zijn op aanvullende maatregelen die voortkomen uit de Cbw en de Wwke.

In 2025 is een aantal activiteiten verder opgepakt en doorontwikkeld. Met de binnen het programma ontwikkelde ketenanalyse methode is in 2025 het project afgerond dat de ketenrisico's voor het hoofd- en regionale watersysteem analyseerde.

Een tweede concrete actie is om tot een voorstel te komen voor de structurele inrichting van de Cyber Security Implementatie Richtlijn (CSIR). Tot slot is in 2025 gestart met een verkenning naar de kansen en mogelijkheden voor het oprichten van een kennis- en expertisecentrum voor Operationele Techniek en Cybersecurity uit de watersector. Hierbij wordt gekeken naar een verbreding van IenW-sectoren.

Weging Waterbelang

In lijn hiermee kent de Omgevingswet, die per 1 januari 2024 in werking is getreden, een versterkte Watertoets: 'de Weging van het Waterbelang'. Dit houdt in dat overheden verplicht zijn te overleggen met de waterbeheerder

bij het opstellen of aanpassen van omgevingsplannen en enkele soortgelijke instrumenten. Wanneer een gemeente of provincie het advies van de waterbeheerder niet of slechts gedeeltelijk overneemt, moet zij motiveren waarom ze ervan afwijkt. In het Bestuursakkoord Water (Rijk, IPO, VNG, Unie, Vewin) is afgesproken om de Weging Waterbelang toe te passen bij alle ruimtelijke plannen die van belang zijn voor het waterbeheer. In het DO Water van oktober 2025 zijn verschillende initiatieven voor de Weging Waterbelang besproken. Afgesproken is om in 2026 een gezamenlijke handreiking vast te stellen.

Omgevingswet en Nota Ruimte

Op 1 januari 2024 is de Omgevingswet in werking getreden. De Omgevingswet bundelt diverse regelgeving en is gericht op een duurzame ontwikkeling, bescherming en verbetering van het leefmilieu. Dit nieuwe stelsel bevordert een integrale benadering van de fysieke leefomgeving. Het Rijk, de provincies en gemeenten maken elk voor hun eigen gebied een integrale langetermijnvisie voor de fysieke leefomgeving: de Omgevingsvisie. Op dit moment werkt het kabinet, onder aanvoering van de minister van VRO, aan de nieuwe nationale omgevingsvisie: de Nota Ruimte. Dit is de opvolger van de NOVI uit 2020. De Nota Ruimte wordt de integrale visie op de fysieke leefomgeving in Nederland in 2050, met een doorkijk naar 2100. In deze nota maakt het kabinet integrale ruimtelijke keuzes voor nu en de toekomst.

Op dit moment loopt het Programma NOVEX nog. Hierin geeft het Rijk samen met de medeoverheden uitvoering aan de ruimtelijke keuzes die zijn vastgelegd in de NOVI. Dit wordt binnen 2 sporen uitgewerkt: het NOVEX provinciale spoor en het NOVEX gebiedenspoor. Via het provinciale spoor wordt samen met provincies toegewerkt naar bestuurlijke afspraken in de vorm van ruimtelijke arrangementen. In 2025 zijn in de eerste ronde al ruimtelijke arrangementen afgesloten. In de 16 NOVEX-gebieden wordt er samen met de regio's middels ontwikkelperspectieven en uitvoeringsagenda's een uitvoering gegeven aan integrale opgaven in deze gebieden. Daarnaast geeft het Rijk zelf, met nationale programma's, invulling aan de diverse opgaven op het gebied van de fysieke leefomgeving. Voorbeelden hiervan zijn het Nationaal Waterprogramma, het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid, het Programma Energie Hoofdstructuur en het Programma Gezonde Leefomgeving.

Programma Bodem, Ondergrond en Grondwater

Het Rijk heeft in 2018 onder de uitvoeringsagenda Nationale Omgevingsvisie aangekondigd een grotere bijdrage te willen leveren aan een duurzaam, veilig en efficiënt gebruik van bodem en ondergrond. Aanleiding daarvoor zijn de toename van het aantal en de diversiteit van ruimteclaims en de toename van soorten gebruik van diensten en kwaliteiten uit bodem en ondergrond. Met het programma Bodem, Ondergrond en Grondwater werkt het ministerie van IenW ambities uit voor meer regie op de ondergrond, het garanderen van beschikbaar grondwater voor drinkwater van voldoende kwaliteit, het behoud en bijdragen aan een duurzaam grondwatersysteem, het verbeteren en behouden van een goede bodemkwaliteit en het tegengaan van bodemdaling in bodemdalings-gevoelige gebieden (klei- en veengebieden).

Het programma Bodem, Ondergrond en Grondwater streeft naar een evenwicht tussen benutten en beschermen. Hierbij wordt aandacht besteed aan uiteenlopende maatschappelijke opgaven, waar gebruik wordt gemaakt van of invloed wordt uitgeoefend op het bodem- en watersysteem. Denk aan de energietransitie, klimaatadaptatie en woningbouw.

In 2025 is met de principes uit Water en Bodem Sturend en de ontwerp-Nota Ruimte een ruimtelijke scope aangebracht in het programma. Aan de hand hiervan is een Notitie Reikwijdte en Detailniveau opgesteld, als onderdeel van de MER-procedure.

Het ontwerpprogramma en de milieueffectrapportage worden naar verwachting in 2026 vastgesteld en ter inzage gelegd.

Nationaal Waterprogramma

Het Nationaal Waterprogramma is het centrale beleidsdocument waarmee het Rijk de nationale wateropgaven programmeert, de strategische keuzes voor de komende planperiode vastlegt en de koers uitzet voor de langere termijn.

Het NWP is een nationaal programma vanuit de Omgevingswet. De beslissingen zijn juridisch bindend voor het Rijk zelf en, via de doorwerking van het programma, ook richtinggevend voor andere overheden bij het opstellen van hun eigen

plannen en programma's. Het NWP is tegelijk een strategisch en normatief document: het stelt de nationale wateropgaven centraal, formuleert doelen en keuzes voor de planperiode zelf en biedt een langetermijnperspectief voor besluiten die op langere termijn noodzakelijk zijn. Ook vertaalt het Rijk deze actualisatie van beleid door in zijn beheer van de rijkswateren.

Goed waterbeleid is cruciaal voor een toekomstbestendig Nederland met een veilige, leefbare en aantrekkelijke leefomgeving en een sterke economie. Daarom wordt het geldende Nationaal Waterprogramma (NWP) 2022 – 2027 geactualiseerd. Het ontwerpprogramma en de plan-milieueffectrapportage worden naar verwachting eind 2026 vastgesteld en begin 2027 ter inzage gelegd.

Missiegedreven topsectoren- en innovatiebeleid

Het kabinet heeft op 17 oktober 2025 het vernieuwde innovatiebeleid gepubliceerd. De transities in de landbouw, woningbouw, scheepvaart en energie gaan gepaard met uitdagingen op het gebied van waterbeschikbaarheid. Innovaties voor waterbeschikbaarheid moeten versneld worden om de transities te laten plaatsvinden. Tegelijkertijd staan de middelen voor kennis en innovatie onder druk. In lijn met de rapporten van Draghi en Wennink is een actieplan opgesteld om publieke en met name private investeringen voor onderzoek en ontwikkeling te laten groeien naar 3% van het bnp.

Water, klimaatadaptatie en maritieme opgaven vragen bovendien opschaling van innovaties. Nederland heeft een sterke kennisbasis die we beter moeten omzetten naar maatschappelijke oplossingen, inclusief (nieuwe) bedrijvigheid. Ook moeten we van innovatieprojecten en pilots naar grote uitvoeringsprojecten en breed doorgevoerde standaardisaties.

Hoewel Nederland al veel doet op dit vlak, is de organisatie van kennis en innovatie vaak versnipperd. Het ministerie van IenW werkt met partners aan het terugdringen van deze versnippering en het vergroten van de slagkracht. Het vernieuwde innovatiebeleid zet de vakdepartementen, zoals IenW, in de lead voor hun eigen maatschappelijke opgaven. Het ministerie maakt daarbij gebruik van de juiste kennis en instrumenten, zoals beprijzen, normeren en stimuleren, om innovatie aan te jagen voor water, klimaatadaptatie en scheepvaart. IenW blijft onderdeel van het nationale kennis- en innovatiesysteem. Andere opgaven, zoals de voedselproductie, gezondheid of halfgeleiders, worden op eenzelfde

leest geschoeid, waardoor verbindingen met watergebruikende en -verwerkende sectoren optimaal worden geborgd.

Digitalisering en bruikbare en toegankelijke informatie

Verschillende overheden werken actief aan de verdere digitalisering van informatie over water, zowel nationaal, in EU-verband als internationaal. PBL onderhoudt bijvoorbeeld verschillende kaartbeelden voor Water en Bodem in de Atlas van de Regio. Rijkswaterstaat ontwikkelt het Centraal Toegangspunt Data om verschillende informatiebronnen te ontsluiten.

Verschillende instituten, zoals Deltares, het PBL, Wageningen University & Research, het RIVM en Rijkswaterstaat zelf hebben door de jaren heen een omvangrijk modelinstrumentarium ontwikkeld. Dit biedt ondersteuning aan lokale, regionale, nationale én internationale partners. De technologische mogelijkheden nemen alleen maar toe met de opkomst van kunstmatige intelligentie en kwantumtechnologie.

Deltares, het KNMI en Rijkswaterstaat zijn, ondersteund door de regeling Faciliteiten Toegepast Onderzoek (FTO), gestart met het intelligente Modelleer Lab voor Weer, Klimaat en Water (iML-WKW). In de komende vier jaar ontwikkelen de drie organisaties een open, toekomstbestendige digitale faciliteit in digitale weer-, klimaat- en watertechnologie. Het gaat om een test- en ontwikkelomgeving die nieuwe rekentechnieken, zoals Artificial Intelligence (AI), kwantumalgoritmes en grafische processoren benut voor de nieuwe generatie simulatiemodellen voor meteorologie, waterbeheer en klimaatadaptatie.

Deltaprogramma 2026

Het Nationaal Deltaprogramma werkt aan de bescherming van Nederland tegen overstromingen, weerbaarheid tegen watertekorten en een klimaatbestendige ruimtelijke inrichting. Nu, in 2050 en ver daarna. Op Prinsjesdag 2025 heeft de minister van IenW het Deltaprogramma 2026 (DP2026) aan de Staten-Generaal aangeboden. De hoofdboodschap is: *Bestand tegen te veel en te weinig water: het kán. Maar alleen als we ons aanpassen.*¹

Het weer wordt grilliger. Wat nu extreem nat of droog is, is straks normaal. Daarnaast gaan rivierafvoeren veranderen én stijgt de zeespiegel. Daarom

moeten we ons land anders beheren, gebruiken en inrichten. Bijvoorbeeld door ruimte te maken voor het opvangen van stortbuien, ruimte vrij te houden voor dijkversterkingen en water vast te houden om perioden met weinig water op te vangen. Niets doen heeft grote gevolgen: stortbuien en droogte geven schade en overlast.

In het Deltaprogramma werken het Rijk, waterschappen, provincies en gemeenten samen met kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties. Het is hard nodig om door te werken aan de opgaven van het Deltaprogramma, om ons land bestand te maken tegen extreme neerslag en langdurige droogte.

Samen met alle partners werkt deltacommissaris Co Verdaas aan de tweede zesjaarlijkse herijking van de deltabeslissingen en voorkeursstrategieën. Hierin gaan alle regionale en thematische deelprogramma's na of hun strategieën en de deltabeslissingen ook op langere termijn houdbaar zijn of dat er (op onderdelen) moet worden vernieuwd. Waar nodig brengen ze in beeld welke opties voor aanpassing mogelijk zijn. Dit leidt in het Deltaprogramma 2027 (DP2027), dat op Prinsjesdag 2026 verschijnt, tot voorstellen voor aanpassing of verandering van deltabeslissingen en regionale voorkeursstrategieën. Het kabinet Jetten-I heeft in het regeerakkoord 'Aan de slag. Bouwen aan een beter Nederland' aangegeven dat het blijft werken aan de uitvoering van het Deltaprogramma en de herijking van de deltabeslissingen.

Het Deltaprogramma baseert zich bij de herijking onder meer op de Tussenbalans van het Kennisprogramma Zeespiegelstijging en de in 2024 geactualiseerde deltasceario's, die de toekomstige wateropgaven laten zien. De analyses tot dusver bevestigen dat meer nodig is dan we nu al doen om weerbaar te blijven tegen te veel en te weinig water. Hierbij sorteren we ook voor op de periode na 2050.

Op sommige onderdelen is al helder dat het echt anders moet en dat er voor 2050 keuzes gemaakt moeten worden. Bijvoorbeeld omdat zoetwater schaarser wordt en regio's geen houdbare zoetwaterbalans hebben. Het is onontkoombaar dat we keuzes moeten gaan maken over de verdeling van het zoetwater over landsdelen en over functies, over strategische zandvoorraden en over de ruimte die we vrij moeten houden voor de uitbreiding van dijken en kustversterking. Die keuzes hangen nauw met elkaar samen. De toenemende verzilting in de kustgebieden beperkt bijvoorbeeld de mogelijkheden voor de bollen- en sierteelt. De samenhang in het watersysteem maakt samenwerking in de besluitvorming

¹ Deltaprogramma 2026, Kamerstukken 2025-2026, 36800-J-3

nog belangrijker. Omdat we vaker met extreem nat en extreem droog weer te maken krijgen, wordt in de herijking van de deltabeslissing ruimtelijke adaptatie een nieuwe deelbeslissing voor de aanpak van wateroverlast voorbereid.

Een ander signaal is dat we voor klimaatbestendig wonen en werken alle mogelijkheden moeten benutten: het is én én én. Maatregelen in het waterbeheer, zoals Ruimte voor de Rivier 2.0, blijven zeer belangrijk. Maar met alleen oplossingen in de watersector komen we er niet meer. Oplossingen liggen ook in de manier waarop we de ruimte inrichten en gebruiken en in gedrag (zuinig watergebruik en meer risicobewustzijn). We moeten meer leren leven met water. In toenemende mate zijn daarom ook nieuwe maatschappelijke partners betrokken bij het Deltaprogramma. Zo is er sinds 2023 extra aandacht voor samenwerking met de financiële sector op het gebied van klimaatadaptatie.

In DP2026 staat ook dat er op termijn meer geld nodig is. De totale kosten voor de maatregelen in het Deltaprogramma tot 2050 worden geraamd op circa 38 miljard euro. In het Deltafonds is er nu tot 2050 29 miljard euro beschikbaar. Ook zullen vroeg of laat vragen en keuzes op de agenda komen over ruimtelijke maatregelen om (bovenregionaal) extreme wateroverlast goed op te kunnen vangen en over het openhouden of afsluiten van de delta.

In zijn aanbiedingsbrief bij DP2026 adviseert de deltacommissaris, op basis van de inhoudelijke agenda uit de herijking tot dan toe, een bestuurlijke verkenning te starten. Deze verkenning moet gaan over de vraag hoe we over bestuurlijke en sectorale grenzen heen de uitvoering gaan organiseren – qua financiering én realisatie. Het kabinet heeft positief gereageerd op dit advies en wil zo'n verkenning samen met de Stuurgroep Deltaprogramma starten. De kabinetsreactie en het advies van de deltacommissaris zijn onderdeel van het jaarlijkse Deltaprogramma.

Water en Duurzaamheid

In Nederland spelen de waterbeheerders een grote rol in het omschakelen naar een groene economie. Dat is logisch, want zij worden als geen ander geconfronteerd met de negatieve gevolgen van milieuvontreiniging en klimaatverandering.

Alle waterbeheerders streven naar een circulaire economie in 2050, met als tussenstap 50% minder primair grondstoffengebruik in 2030. IenW rapporteert

hierover jaarlijks in het duurzaamheidsverslag. De 21 waterschappen hebben de strategische visie 'Op weg naar klimaatneutraliteit' in het najaar van 2022 bestuurlijk vastgesteld, met daarin de ambitie om in 2035 klimaatneutraal te zijn. De jaarlijkse Klimaatmonitor geeft inzicht in de voortgang van de waterschappen. Uit de Klimaatmonitor die op 15 september 2025 is gepubliceerd, blijkt dat zij in 2024 al 66,4% van hun energieverbruik zelf duurzaam opwekken (vooral door de oplevering van een aantal windmolens en de productie van biogas door slibvergisting op de rioolwaterzuiveringsinstallaties) en dat ze ruim 22 miljoen Nm³ (netto) groen gas hebben geleverd aan het gasnet.

Er zijn steeds meer ontwikkelingen die de realisatie van klimaatambities beïnvloeden. Denk aan netcongestie, striktere waterkwaliteitseisen, klimaatverandering, stijgende kosten en politieke discussies in de regio over bijvoorbeeld locaties voor zonne- en windenergieprojecten. In de herijking van de visie 'Op weg naar klimaatneutraliteit', in 2026, worden deze ontwikkelingen meegenomen. Om de ambities die in de strategische visie zijn vastgelegd te realiseren, heeft de Unie het Programma Klimaatneutraal opgezet. Daarbinnen lopen deelprogramma's waarin kennis en ervaring worden gebundeld over onder andere groen gas, aquathermie, waterstof, lachgas en methaan. Via het traject Klimaatneutraal en Circulair Assetmanagement en Opdrachtgeverschap (KCAO) ontwikkelen de waterschappen een concrete aanpak om te komen tot klimaatneutrale en circulaire projecten in 2030. Tenslotte sturen de waterschappen bij de inkoop van producten en materialen op het creëren van zoveel mogelijk maatschappelijke waarde.

Water en natuur

Voor de natuur in Nederland is water van levensbelang. Waterbeheerders spelen dan ook een belangrijke rol bij natuurherstel. Dit hangt nauw samen met de stikstofproblematiek. De Raad van State heeft op 18 december 2024 (Rendac en Amercentrale) aangegeven dat intern salderen niet langer mogelijk is zonder vergunning. Dit betekent dat een vergunning vereist is voor elke wijziging die stikstofuitstoot met zich meebrengt, zelfs als de totale stikstofdepositie niet toeneemt. Dit is een belangrijke verandering ten opzichte van de eerdere situatie, waarin intern salderen vergunningsvrij was. Er is dus vaker dan voorheen een natuurvergunning nodig, waarvoor een passende beoordeling moet worden gemaakt. Voor de waterschappen heeft dit onder andere consequenties voor dijkversterkingen en maatregelen die zich richten op het realiseren van de doelen van de Kaderrichtlijn Water.

Het nieuwe kabinet zet in op het doorbreken van het stikstofsloot. Om gebiedsgerichte opgaven te kunnen uitvoeren, is een integrale aanpak nodig waarin stikstofreductie en natuurherstel hand in hand gaan. Waterbeheerders werken nauw samen met de decentrale overheden. Daarbij kijken waterbeheerders naar oplossingen die bijdragen aan natuurherstel, zoals flexibel peilbeheer of het vasthouden van water.

Het effect van waterkwaliteit en -kwantiteit op de natuur is groot. Door samen te werken aan gerichte watermaatregelen kan de druk op natuurgebieden verminderd worden. Tegelijkertijd ontstaat daarmee ook ruimte voor voortgang in ruimtelijke ontwikkelingen en beheeropgaven.

2 Water en Klimaat: omgaan met klimaatverandering

Het veranderende klimaat heeft grote gevolgen voor de Nederlandse waterhuishouding. Naar verwachting neemt de frequentie en intensiteit van weersextremen toe, met perioden van zowel wateroverlast als droogte, in combinatie met een stijgende zeespiegel.

Deze ontwikkelingen vragen om aanpassingen in het waterbeheer en om aandacht voor de ruimtelijke inrichting van ons land. Het vraagt ook van de samenleving om te leren omgaan met de gevolgen van klimaatverandering. In de afgelopen jaren zijn hierin de eerste stappen gezet en ook in 2025 is er veel inzet gepleegd om weerbaarder te worden.

Nationale aanpak Klimaatadaptatie gebouwde omgeving

In de 'Nationale aanpak Klimaatadaptatie gebouwde omgeving' staat beschreven wat het Rijk doet om toe te werken naar een klimaatbestendige gebouwde omgeving. Het document is opgesteld door de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Infrastructuur en Waterstaat (IenW) en Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN). Deze nationale aanpak geeft richting aan de maatregelen die nodig zijn voor een waterbestendige en klimaatrobuuste inrichting van de gebouwde omgeving in 2050. De aanpak wordt verder vernieuwd in de Nationale Adaptatie Strategie, die in 2026 gereed zal zijn. In de huidige nationale aanpak wordt er gewerkt aan:

- een minder vrijblijvende aanpak;
- het standaard meenemen bij andere opgaven;
- het blijven ondersteunen van de regionale en lokale uitvoeringspraktijk.

Concrete voorbeelden van deze acties zijn het samen met mede-overheden uitwerken van een uniform kader en landelijk norm voor wateroverlast en een landelijke norm voor bodemdaling binnen het proces van de [Woontop](#), de uitspraken in de ontwerp-Nota Ruimte waarin klimaatadaptatie wordt meegenomen in andere opgaven en het werk dat via het Delta Programma Ruimtelijk Adaptatie wordt uitgevoerd om de uitvoeringspraktijk te ondersteunen.

Delta Programma Ruimtelijke Adaptatie

Het Delta Programma Ruimtelijke Adaptatie (DPRA) is bezig met de tweede cyclus van stresstesten, dialogen en vervolgstappen. Ruimtelijke adaptatie moet gebaseerd zijn op een samenhangende aanpak op verschillende schaalniveaus. Daarbij worden ook de resultaten van de lopende bovenregionale stresstesten wateroverlast betrokken. Het DPRA wil stimuleren dat zowel de kans op schade door extreme neerslag als de kwetsbaarheid voor droogte worden meegenomen

in ruimtelijke keuzes. Daarnaast blijft ook de weerbaarheid tegen hittestress een belangrijk onderwerp (dit valt buiten de scope van dit rapport). Van 2025 tot 2027 loopt een programma om de DPRA-werkregio's te ondersteunen in het concretiseren van doelen voor klimaatadaptatie. Daarbij wordt gebruikgemaakt van de zogenoemde 'Adaptatiepiramide'. Dit is een visualisatie van klimaatadaptatiedoelen, ingedeeld in drie lagen: het natuurlijke systeem als basis, het nemen van technische maatregelen en het handelen bij extremen. Door in te zetten op natuurlijke oplossingen (zie ook Water en Bodem Sturend) en technische maatregelen, kunnen we belangrijke stappen zetten om ons aan te passen aan het veranderende klimaat. Maar niet alle risico's kunnen worden weggenomen. Een bepaald restrisico blijft echter altijd bestaan. Daarbij is wel nodig dat burgers en bedrijven weten wat ze moeten doen bij weersextremen om schade en persoonlijk letsel te voorkomen.

LIFE-IP Klimaatadaptatie

Het programma LIFE-IP Klimaatadaptatie is in 2022 van start gegaan en loopt door tot 31 december 2027. Het budget bedraagt 17 miljoen euro, waarvan 9,5 miljoen uit Brussel komt. Met het geld worden uiteenlopende projecten uitgevoerd die voor meer kennis, ervaring en praktische toepassingen zorgen. De geleerde lessen worden gedeeld in Nederland en in andere EU-landen. Zo draagt het programma bij aan een klimaatbestendiger Nederland en stellen we de hiermee opgedane kennis beschikbaar aan andere lidstaten. In de tweede fase van het programma (2024 en 2025) is veel aandacht geschonken aan het verzamelen van ervaringen en lessen uit de uitvoeringsprojecten. Deze lessen en ervaringen zijn, in de vorm van adviezen, ingebracht in het herijkingsproces van de Nationale klimaatadaptatiestrategie (de NAS'26). Daarnaast hebben de resultaten van projecten en de expertise van partners bredere doorwerking gekregen in diverse landelijke producten en trajecten, zoals in de Actieagenda Hitte en de Menukaart Hitte. Daarnaast werken ze ook door in een methodiek om te komen tot concretisering van doelen en bijbehorende monitoring, die beschikbaar gesteld worden via het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie. In 2026 is het programma de laatste fase ingegaan. In die fase zal ook het delen en uitwisselen van ervaring en kennis met Europese partners meer aandacht krijgen.

Nationale klimaatadaptatiestrategie (NAS)

In 2024 zijn we gestart met de herziening van de Nationale klimaatadaptatiestrategie (NAS). De NAS is een Rijks-brede aanpak om Nederland voor te bereiden op en weerbaarder te maken tegen de gevolgen van klimaatverandering. In 2025 zijn voor de NAS zogenaamde adaptatiepadenkaarten (routekaarten met beleidsopties) ontwikkeld en zijn de sociale en milieueffecten van deze beleidsopties onderzocht. Ook is er een grote participatiebijeenkomst georganiseerd. In de nieuwe NAS zullen we de ambities, verbeterdoelen en aanpak presenteren voor 15 sectorale opgaven – zoals landbouw, natuur en wonen. Daarnaast doen we dit ook voor de 4 Rijks-brede, integrale opgaven op het gebied van ruimtelijke ordening, maatschappelijke weerbaarheid, bestuur en financiering. Hierbij kijken we verder vooruit (naar 2100) en laten we duidelijker zien wat onze ambitie is voor de lange termijn. Ook zetten we op de korte termijn stappen waarmee we ons voorbereiden op de benodigde veranderingen op de middellange termijn. Daarnaast roepen we maatschappelijke organisaties, decentrale overheden, bedrijven en inwoners op om ook hun steentje bij te dragen. Want alleen samen kunnen we ons aanpassen aan het klimaat. De Ontwerp-NAS wordt naar verwachting in het tweede kwartaal van 2026 vastgesteld en ter inzage gelegd.

Droogte en Zoetwatertekorten

Het voorjaar en de zomer van 2025 werden gekenmerkt door aanhoudende droge omstandigheden. Met name in mei en juni liep het neerslagtekort op tot waarden die behoren tot de 5% droogste jaren. Deze droge periode werd wel afgewisseld met korte fases waarin neerslag viel. Hierdoor kreeg de toplaag van de bodem incidenteel water, wat gunstig was voor watergebruikers.

Begin januari 2025 waren de grondwaterstanden vrijwel overal in Nederland nog relatief hoog voor de tijd van het jaar, als gevolg van de natte omstandigheden eind 2024. Vanaf februari zette echter een dalende trend in, die aanhield tot september. Opvallend was dat er vooral in het begin van de zomer grote regionale verschillen optraden: terwijl het in sommige gebieden al zeer droog was door gebrek aan regen, kwam elders, bijvoorbeeld aan de randen van de heuvelrug, lokaal nog wateroverlast voor door het na-ijlend effect van hoge grondwaterstanden. In september waren de grondwaterstanden vrijwel overal zeer laag voor het seizoen.

In 2025 stonden ook de afvoeren van de Rijn en Maas onder druk. Tussen maart en augustus 2025 lagen de afvoeren gedurende een groot deel van de tijd onder de mediaan en langdurig rond het niveau van de 5% droogste jaren. Tussentijds traden enkele kortdurende pieken op, waarbij de afvoer tijdelijk richting de mediaan ging. Afvoeren van de Rijn onder de 1.000 m³ per seconde deden zich in 2025 echter niet voor. Dergelijke situaties traden wel op in eerdere droge jaren, zoals 2018 en 2022.

Maatregelen tegen droogte en zoetwatertekorten in 2025

Om de gevolgen van droogte en zoetwatertekorten te beperken, zijn door waterbeheerders in 2025 op grote schaal maatregelen ingezet. Hierbij lag de nadruk op het zo veel mogelijk vasthouden van water in het systeem, door het verhogen van de peilen en het inzetten van onttrekkingsverboden uit grond- en oppervlaktewater. Daarnaast zijn extra maatregelen genomen om de wateraanvoer te ondersteunen. Zo zijn onder meer bij gemaal Eefde tijdelijke pompinstallaties (TPI's) ingezet en is de KWA+ ingezet. De Landelijke Coördinatiecommissie Waterverdeling heeft in 2025 8 informatieve bijeenkomsten georganiseerd om partijen goed op de hoogte te houden van de ontwikkelingen. Door de inspanningen van de waterbeheerders en de goede onderlinge afstemming zijn vergaande negatieve effecten voorkomen.

Zoetwater en het veranderende klimaat

Zulke droge zomers gaan, volgens de KNMI-scenario's, alleen maar toenemen richting 2050 en 2100. Dit betekent dat de zoetwateropgave nog steeds substantieel toeneemt. Als er geen maatregelen worden genomen, zullen vraag en aanbod in de zomer verder uit balans raken: het wateraanbod neemt af en de watervraag neemt juist sterk toe door onder andere hoge temperaturen, een toename van verzilting en socio-economische groei. Hierdoor zullen er in de zomerperiode steeds vaker watertekorten ontstaan, waarbij de verdringingsreeks steeds vaker in werking treedt en bijvoorbeeld steeds langer en meer onttrekkingsverboden uit grond- en oppervlaktewater zullen gelden. Daarnaast leiden lagere rivierafvoeren en hogere watertemperaturen tot waterkwaliteitsproblemen. Door zeespiegelstijging en droogte neemt de verzilting toe en door lagere rivierafvoeren kan de verzilting niet overal bestreden blijven worden. Wel neemt IenW maatregelen om zoutinvasie bij zeeluizen te verminderen en adviseert het alle sectoren om beter met droogte te leren omgaan.

Deltaprogramma Zoetwater

Het Deltaprogramma Zoetwater (DPZW) heeft als ambitie dat Nederland in 2050 weerbaar is tegen zoetwatertekort. Weerbaar betekent een gezond en evenwichtig watersysteem, bescherming van cruciale gebruiksfuncties, zuinig watergebruik en transparantie over het risico op tekort, zodat gebruikers zich kunnen aanpassen en voorbereid zijn op zoetwatertekorten.

In het [Deltaplan Zoetwater 2022-2027](#) zijn de maatregelen uitgewerkt die het Rijk en de zoetwaterregio's nemen om Nederland in 2050 weerbaar te maken tegen zoetwatertekorten. De tweede fase hiervan loopt van 2022 tot en met 2027. Hiervoor is een maatregelenpakket van circa 814 miljoen euro afgesproken. 25% van de middelen is afkomstig uit het Deltafonds en 75% wordt bijgedragen door de overheden in de regio's. Ruim de helft van de investeringen is voorzien om water beter vast te houden op de hoge zandgronden. De overige maatregelen zijn gericht op het aanpassen van de ruimtelijke inrichting, zuiniger omgaan met water, water beter vasthouden en een slimmere verdeling van water.

Voor DPZW fase 2 is tot en met 2025 circa € 110 miljoen van de € 256 miljoen ingezet: als subsidie of als opdracht aan Rijkswaterstaat voor de uitvoering van zoetwatermaatregelen in het Deltaprogramma Zoetwater fase 2. Dit betekent dat er tot en met 2025 47 maatregelen zijn opgestart. 7 daarvan zijn reeds afgerond, waaronder KWA+ en Aanpassing gemaal de Pannerling. In 2026 worden nog circa 20 maatregelen beschikt.

Het DPZW werkt in 2026 aan de herijking van de deltabeslissing Zoetwater en de Nationale voorkeursstrategie zoetwater. Daarbij wordt onder andere ingezet op het concretiseren van het hoofddoel en het bieden van transparantie aan regio's en gebruikers. Daarnaast worden nieuwe zoetwatermaatregelen voor de periode 2028-2033 uitgewerkt. Het Deltaprogramma Zoetwater zoekt hierbij steeds meer de verbinding met ruimtelijke trajecten. De transitie naar een robuust bodem- en watersysteem vraagt namelijk niet alleen om technische ingrepen, maar ook om een fundamentele verandering in denken en beleid.

Ook de deltabeslissing van het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie (DPRA) wordt in 2026 herijkt. Bij die herijking wordt gezocht naar een integrale afweging tussen wateroverlast en weerbaarheid tegen droogte. Dit is belangrijk gezien de vaker voorkomende extremen van te veel en te weinig neerslag.

Bodemdaling en veenweide

In West- en Noord-Nederland levert bodemdaling veel schade op aan infrastructuur, gebouwen, natuur en de kwaliteit van bodem en water. Ook neemt het risico op overstromingen toe. Het Rijk heeft in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) de ambitie opgenomen dat de bodemdaling en de schade die daaruit voortkomt in 2050 aanzienlijk beperkt is. Dit kan alleen door de oorzaken aan te pakken. In het landelijk gebied is de oxidatie van veen door het verlagen van het waterpeil de belangrijkste oorzaak van bodemdaling. Dit wordt versterkt wanneer grasland wordt gescheurd (vernieuwd) of wanneer er andere gewassen op worden geteeld. Bij de afbraak van veen komen broeikasgassen vrij. In het Klimaatakkoord is afgesproken de CO₂-uitstoot van veengebieden met minsten één megaton te verminderen in 2030. In 2020 is besloten dat decentrale overheden en maatschappelijke partners onder regie van de provincies Regionale Veenweide-strategieën opstellen met maatregelen om de doelstelling voor 2030 te bereiken.

In de ontwerp-Nota Ruimte (2025) is opgenomen dat we in de veenweidegebieden verantwoord toebewegen naar grondwaterstanden van 20 tot 40 cm onder het maaiveld. Dit is in lijn met de structurerende keuze uit de kamerbrief Water en Bodem Sturend (2022). Bij het verhogen van de grondwaterstanden beperken we het gebruik van gebiedsvreemd water. Ook wordt rekening gehouden met gebiedsspecifieke omstandigheden, zoals bodemcompositie en het watersysteem.

Nationale aanpak funderingen

De funderingsproblemen bij gebouwen nemen toe en worden urgenter door de toenemende ouderdom van gebouwen, bodemdaling en klimaatverandering. Waar deze problematiek zich eerst vooral voordeed in West- en Noord-Nederland, heeft de droge zomer van 2018 ook de risico's voor gebouwen langs de rivieren en in kleigebieden blootgelegd. Medio 2025 heeft ABDTOP-Consult een rapport uitgebracht dat voortbouwt op het rapport van de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (Rli) begin 2024. Dit rapport, 'De Olifant onder de kamer', onderstreept de urgentie van de problematiek en wijst op de noodzaak van een samenhangende nationale aanpak en op het belang van een goede samenwerking tussen onder andere waterschappen en gemeenten bij het beperken of vertragen van de funderingsproblematiek (zoals het uitwisselen van relevante kennis).

In 2025 heeft het kabinet het ABD-rapport en de bijbehorende kabinetsreactie naar de Tweede Kamer verzonden. Daarin kondigt het kabinet aan om samen met publieke en private partijen een nationale aanpak funderingen te ontwikkelen. De aanpak bestaat uit drie onderdelen: creëren van de noodzakelijke condities, ondersteunen van de individuele aanpak en ondersteuning van de gebiedsgerichte leeraanpak. Uitgangspunt is dat de woningeigenaar primair verantwoordelijk is voor de fundering van de woning.

Nationale Aanpak Wateroverlast

Eén van deze aanbevelingen uit de Beleidstafel wateroverlast en hoogwater, naar aanleiding van de overstromingen in Limburg in 2021, is het uitvoeren van bovenregionale stresstesten. Deze bovenregionale stresstesten geven inzicht in het effect, met name op de vitale infrastructuur, van een neerslaggebeurtenis van 200 mm regen die in 48 uur in een groot gebied valt. De eerste stap in dit proces is afgerond: het opstellen van waterbeelden per regio en een landelijke overzichtskaart. Deze zijn in oktober 2025 via een brief naar de Kamer gestuurd². In deze brief is ook de ontwikkeling van de Nationale Aanpak Wateroverlast aangekondigd, die naar verwachting eind 2026 aan de Kamer zal worden aangeboden. Bij het uitwerken van de Nationale Aanpak wordt het principe van meerlaagsveiligheid gevolgd, om zowel de kans op als de gevolgen van een overstroming of extreme regen te verkleinen.

Naast het traject van de bovenregionale stresstesten, werkt IenW samen met andere partijen aan het vergroten van de weerbaarheid en veerkracht van Nederland bij verschillende situaties van wateroverlast. Dit gaat niet alleen over situaties zoals bij de bovenregionale stresstesten, maar bijvoorbeeld ook over kortdurende piekneerslag. Hier hebben we ook mee te maken gehad in Enschede in juli 2024. Meer dan 60 huizen werden onbewoonbaar verklaard.

In het voorjaar van 2025 is het onderzoek 'Waterbewust handelen bij wateroverlast'³ afgerond. Op basis van de conclusies uit dit onderzoek wordt een Landelijke aanpak waterweerbaarheid van inwoners bij wateroverlast opgesteld. Deze richt zich op het faciliteren van gemeenten in het uitvoeren van gedragsinterventies. De nadruk zal liggen op het verkrijgen van inzichten in het gedrag van inwoners en ondernemers, om op basis daarvan te kunnen bepalen hoe ze tot waterbewust gedrag kunnen worden aangezet. Speciale aandacht gaat uit naar het betrekken van kwetsbare groepen.

² Waterbeleid | Tweede Kamer der Staten-Generaal

³ Rapport | Waterbewust handelen bij wateroverlast door extreme regen | Kennisportaal Klimaatadaptatie

Om de gevolgen van wateroverlast én van droogte te beperken, wordt ingezet op het herstellen van de sponswerking van de bodem. Na de publicatie van twee studies van Deltares over sponswerking is in samenwerking met een

begeleidingsgroep een eerste opzet voor een Handreiking Sponswerking opgesteld. Dit dient als hulpmiddel voor waterschappen, provincies en gemeenten om de maatregelen voor droogte en wateroverlast met elkaar in balans te brengen.⁴

Meerlaagsveiligheid

⁴ Sponswerking | Kennisportaal Klimaatadaptatie

3 Waterveiligheid: veilig leven in de delta

Nederland behoort tot de best beschermde delta's ter wereld. Daar moeten de waterbeheerders echter hard voor blijven werken. Zij houden zich elke dag bezig met het beperken van overstromingsrisico's in ons land.

Dat blijft een grote uitdaging, omdat een aanzienlijk deel van ons land onder zeeniveau ligt en grote rivieren ons land doorkruisen. Ongeveer 60% van Nederland wordt door duinen, dammen en dijken beschermd tegen overstromingen vanuit de zee, rivieren of grote meren. Nederland op peil houden, vraagt continu de aandacht. Daarom is ook in 2025 volop ingezet op het treffen van maatregelen die op korte en lange termijn bijdragen aan de waterveiligheid van ons land.

Ruimte voor de rivier 2.0

Op 3 april 2025 heeft het kabinet het Programma onder de Omgevingswet Integraal Riviermanagement (POW IRM) vastgesteld. Hiermee is het programma Ruimte voor de Rivier 2.0 van start gegaan, de beleidsuitwerking van het POW IRM. Ruimte voor de Rivier 2.0 werkt aan een toekomstbestendige inrichting van het riviereengebied voor alle rivierfuncties: aan veilige waterafvoer, bevaarbaarheid, de zoetwatervoorziening, natuur en ecologie en ruimtelijk-economische ontwikkeling, zoals landbouw en recreatie. Dit is nodig omdat het riviereengebied in de toekomst vaker te maken krijgt met extremer laagwater en ook vaker met hogere afvoeren. Daarnaast is er op grote trajecten sprake van problematische erosie van de rivierbodem. Zo is de bodem van de Waal de afgelopen tientallen jaren op sommige plekken 1,5 tot 2 meter gedaald door erosie. Het mee dalen van de waterstanden zorgt voor schade aan landbouw, natuur en funderingen, verslechtert de bevaarbaarheid en zet de zoetwaterverdeling over de Waal, Nederrijn-Lek en IJssel onder druk.

Het programma Ruimte voor de Rivier 2.0 bereidt de in 2026 te nemen besluiten voor over twee beleidskeuzes:

- **Rivierbodem:** met welke maatregelen kan de rivierbodempligging toekomstbestendig worden gemaakt?
- **Afvoer en ruimte:** Op welke plekken moet extra binnendijkse ruimte gereserveerd worden voor een veilige waterafvoer in combinatie met de andere rivierfuncties?

Na de besluitvorming start de volgende fase van het programma en wordt een uitvoeringsprogramma voor de bodempliggingmaatregelen opgestart. Voor het onderwerp afvoer en ruimte vindt een uitwerking plaats van de te reserveren gebieden voor binnendijkse ruimte en wordt een maatregelenpakket uitgewerkt. Uiteindelijk werkt het programma toe naar een herijkt Programma onder de Omgevingswet in 2029, waarin de uitwerking van beide beleidskeuzes wordt vastgelegd.

In het programma Ruimte voor de Rivier 2.0 werkt het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat samen met de ministeries van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO) en Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN), met het nationale Deltaprogramma en met de Deltaprogramma's Maas en Rijn. In deze Deltaprogramma's werken de regionale partijen samen aan de wateropgaven van de Rijn en Maas. Het gaat om waterschappen, provincies en gemeenten. De beleidskeuzes waar in 2026 besluitvorming over is voorzien, zijn input voor de herijking van de Deltabeslissingen en voorkeursstrategieën van de Deltaprogramma's Rijn en Maas. De beleidskeuzes van Ruimte voor de Rivier 2.0 worden vastgelegd in het Nationaal Water Programma (2028 – 2033).

Primaire waterkeringen

Op 15 januari 2025 zijn de conclusies van de evaluaties van de normering van primaire waterkeringen, de waterveiligheidsartikelen uit de Waterwet en de subsidieregeling voor het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) naar de Kamer gestuurd.

Uit de evaluaties blijkt dat het (wettelijk) systeem van waterveiligheid werkt, maar dat er aandacht nodig is voor betere sturing op doelmatigheid en beheersing bij het HWBP. Ook is met de waterschappen de HWBP-opgave geactualiseerd. De verwachting is nu dat tot 2050 nog circa 1400 kilometer van de primaire keringen versterkt moet worden. Deze inschatting zal worden bijgesteld indien er nieuwe inzichten ontstaan bij de tweede landelijke beoordelingsronde tot 2035 (LBO2), en naarmate projecten in het HWBP worden uitgewerkt. Dit sluit aan bij een cyclisch systeem waarin nieuwe inzichten leiden tot een nauwkeuriger beeld van de opgaven.

In 2025 heeft het Rijk, als vervolg daarop, met waterschappen overlegd welke mogelijke verbeteringen in sturing op het HWBP kunnen worden doorgevoerd. Eind december 2025 hebben Rijk en waterschappen na een intensieve periode ingestemd met een set bestuurlijke afspraken om het HWBP te herijken. Deze afspraken richten zich op een gezamenlijke strategie voor programmering en middelen, sterkere regie op programmaniveau, duidelijke afspraken aan de voorkant van projecten en een betere verdeling van risico's en doelmatigheidsprikkels. De komende periode worden deze bestuurlijke afspraken verder ambtelijk uitgewerkt en geïmplementeerd.

Daarnaast is het Rijk in 2025 ook in overleg gegaan met een aantal waterschappen over het aanpassen van de waterveiligheidsnormen van een beperkt aantal dijktrajecten. Dat heeft eind december geleid tot besluiten over voorgenomen aanpassingen van

een aantal normen. Voor de dijktrajecten in de Maasvallei loopt het gesprek nog door in 2026, vanwege de samenhang met een breder lopend gebiedsproces. Op het gebied van de stormvloedkeringen voldeed de Maeslantkering in 2025 niet aan de faalkansnormen. Het doel is om in 2030 weer te voldoen aan de wettelijke eisen op het gebied van waterkeren. Hiertoe zal Rijkswaterstaat zich maximaal inzetten, zodat in 2030 weer voldaan wordt aan de wettelijke faalkansnormen bij alle zes de stormvloedkeringen.

Hoogwaterbeschermingsprogramma

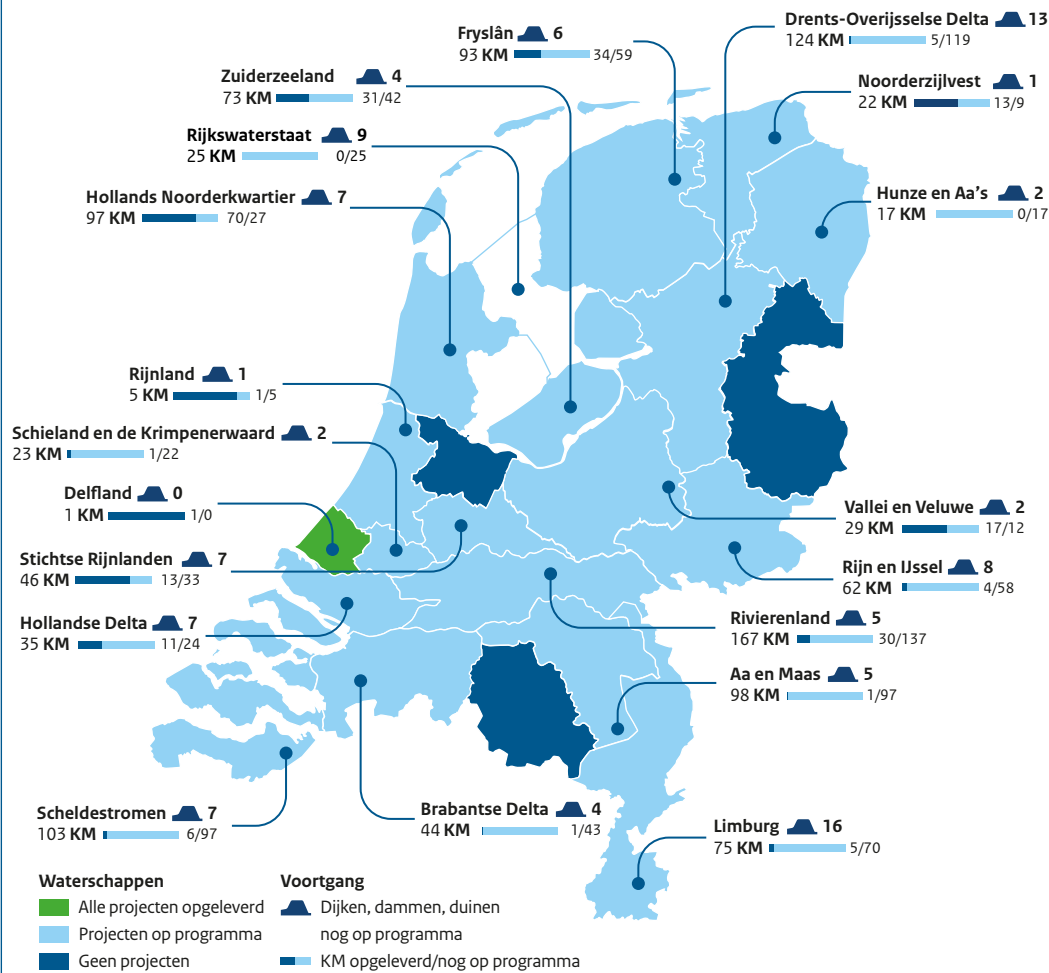
De primaire waterkeringen van Nederland bieden bescherming tegen overstromingen bij hoogwater vanuit de Noordzee, de Waddenzee, de grote rivieren, de Westerschelde, de Oosterschelde, het Volkerak-Zoommeer, het Grevelingenmeer, het getijdendeel van de Hollandsche IJssel, het IJsselmeer, Markermeer en de Veluwerandmeren. Het Rijk en de regio werken in het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) samen aan de ruimtelijke inrichting van Nederland. In het najaar van 2025 heeft de minister van IenW het MIRT Overzicht 2026 aangeboden aan de Tweede Kamer. Dit overzicht gaat onder andere in op de stand van zaken van het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) en het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP).

- In het HWBP-2 staan de maatregelen voor het versterken van primaire waterkeringen die bij de toetsronden in 2001 en 2006 zijn afgekeurd. Van de 87 projecten van HWBP-2 zijn inmiddels 86 projecten afgerond. Het project Markermeerdijken (Hoorn-Edam-Amsterdam) bevindt zich in de realisatiefase. Eind 2025 waren ruim 331 kilometer primaire keringen en 18 kunstwerken versterkt.
- In het HWBP staan maatregelen die voortkomen uit de derde toetsing, in 2011, en uit latere beoordelingsronden. Inmiddels is in totaal 245 kilometer van de HWBP-opgave veilig verklaard. In 2025 is de totale nog te versterken HWBP-opgave bijgesteld naar circa 1400 kilometer. Eind 2025 hebben de waterschappen 868 kilometer dijkversterking voor de komende 12 jaar geprogrammeerd staan en Rijkswaterstaat 25 kilometer.
- Bij het versterken van keringen wordt rekening gehouden met de effecten van klimaatverandering (op de levensduur van de kering), zoals hogere rivierafvoeren en zeespiegelstijging.

In 2026 worden de bestuurlijke afspraken verder ambtelijk uitgewerkt en geïmplementeerd. Daarmee ontstaat een toekomstbestendige aanpak die zorgt voor meer stabiliteit in de programmering, betere benutting van kennis en middelen en meer zekerheid voor uitvoerende partijen.

Hoogwaterbeschermingsprogramma 1

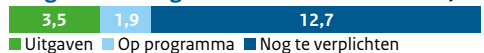
Stand van zaken per 31 december 2025

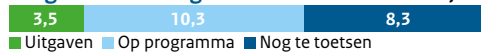
Doelstelling

Alle primaire dijken, dammen, duinen en kunstwerken laten voldoen aan de norm volgens de Waterwet, zodat de inwoners van Nederland beschermd zijn tegen hoogwater.

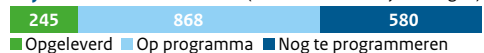
Programmabudget 18.1 miljard

Programmaraming 22.1 miljard

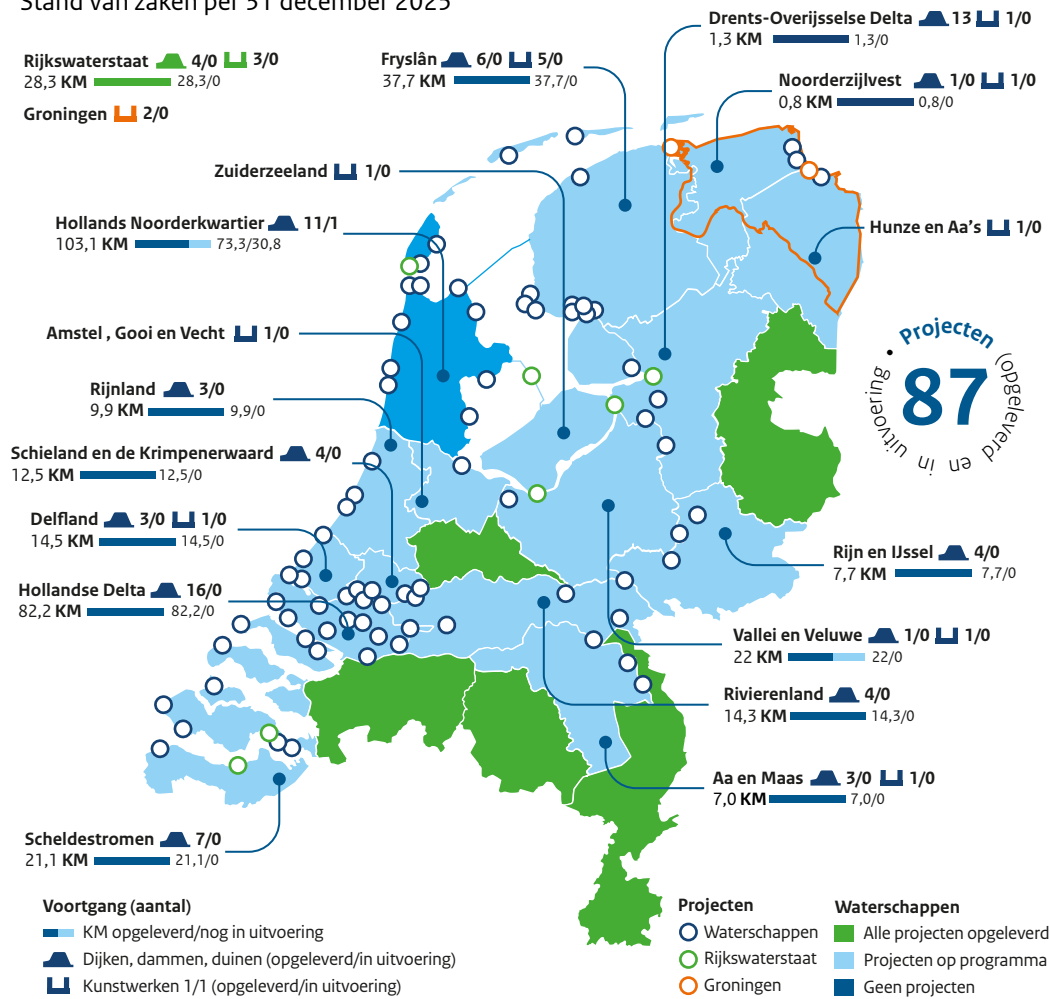

Dijken 1.693km (exclusief 25km Rijkskeringen)

Hoogwaterbeschermingsprogramma 2

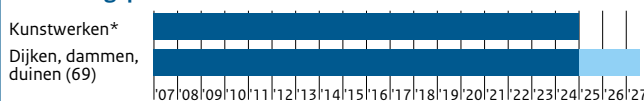
Stand van zaken per 31 december 2025

Doelstelling

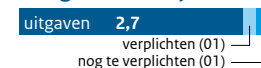
Versterken van 362 km dijken, dammen en duinen en van 18 kunstwerken, om de inwoners van Nederland een betere bescherming tegen hoogwater te bieden.

Uitvoeringsperiode

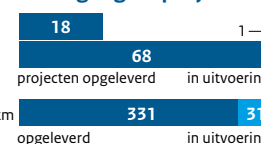

* Sluizen en gemalen

Budget €2,9 miljard

Voortgang 87 projecten

Regionale waterkeringen

De regionale waterkeringen beschermen tegen overstromingen uit kanalen, rivieren, vaarten en boezemwateren. Het overgrote deel van deze keringen (ca 10.000 kilometer) is in beheer bij de waterschappen. Eind 2024 was 8.913 kilometer getoetst. Hiervan is 6.981 kilometer (78%) als goed beoordeeld, 1.505 kilometer voldeed nog niet en voor 427 kilometer is nader onderzoek nodig.

Het Rijk beheert circa 500 km regionale waterkeringen langs 15 Rijkskanalen. Uit toetsingen (2023) blijkt dat 31% van de keringen en 17% van de kunstwerken niet aan de norm voldoen. Na aanvullend onderzoek en door het in kaart brengen van mogelijke oplossingen, is de omvang van het probleem teruggebracht tot ongeveer 60 kilometer. Rijkswaterstaat treft voorbereidingen voor de nodige versterkingen. Het doel is dat de keringen vanaf 1 januari 2032 aan de norm voldoen. Over de voortgang wordt jaarlijks gerapporteerd in het MIRT-overzicht. Beheerders hebben de wettelijke zorgplicht om keringen aan de veiligheidseisen te laten voldoen, inclusief preventief beheer, onderhoud en versterking. Hiervoor is een handreiking opgesteld die beheerders en toezichthouders helpt bij de beoordeling van de regionale keringen.

In het Onderzoeksprogramma Regionale Keringen (ORK) wordt door Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer (STOWA) kennis ontwikkeld over regionale waterkeringen, in opdracht van de gezamenlijke waterschappen en het Interprovinciaal Overleg (IPO). Eén van de thema's binnen het ORK is de herbeschouwing van de veiligheidsbenadering. Binnen dit thema wordt tot 2027 instrumentarium ontwikkeld voor drie mogelijke scenario's. Na 2027 kunnen individuele provincies, na afstemming met de betrokken waterschappen, toewerken naar besluiten over de te hanteren veiligheidsbenadering voor de regionale waterkeringen.

Zandsuppleties 2025

In 2025 is er 9,7 miljoen m³ zand gesuppleerd voor kustlijnzorg en voor onderhoud van de Maasvlakte 2 en de Hondsbossche Duinen. De afspraak voor de Nederlandse kust is een gemiddelde jaarlijkse suppletie van 11 miljoen m³. De suppletievolumes variëren jaarlijks, maar over een periode van 4 jaar suppleren we 44 miljoen m³.

De gesuppleerde hoeveelheden zand in 2025:

Jaar	Strandsuppletie (mln. m ³)	Vooroeversuppletie (mln. m ³)	Totaal (mln. m ³)
2025	4,49	5,2	9,69

Suppletiehoeveelheden 2025 (in-situ)

■ Strandsuppleties

■ Vooroeversuppleties

Richtlijn overstromingsrisico's

De Richtlijn Overstromingsrisico's (ROR) is een Europese richtlijn die tot doel heeft om overstromingsrisico's te beoordelen en te beheersen. Nederland is verplicht om aan de eisen van deze richtlijn te voldoen. In dat kader wordt iedere zes jaar een voorlopige overstromingsrisicobeoordeling opgesteld, worden overstromingsgevaar- en overstromingsrisicokaarten gemaakt en worden overstromingsrisicobeheerplannen opgesteld. Dit gebeurt voor de stroomgebiedsdistricten Rijn, Maas, Eems en Schelde, in een samenwerking tussen het Rijk, provincies, waterschappen, veiligheidsregio's en gemeenten. Momenteel loopt de derde implementatiecyclus van de ROR over de periode 2022-2027. In december 2025 zijn de nieuwe overstromingsgevaar- en overstromingsrisicokaarten gepubliceerd op risicokaart.nl. Daarbij is voor het eerst ook voor een groot deel van Nederland het overstromingsrisico vanuit het regionale watersysteem in beeld gebracht. Dit sluit aan bij de aanbevelingen van de Beleidstafel wateroverlast en hoogwater, naar aanleiding van de wateroverlast in Limburg in 2021. Na publicatie van de kaarten is gestart met het opstellen van de overstromingsrisicobeheerplannen, die in 2027 worden opgeleverd.

Kennisprogramma Zeespiegelstijging

Het Kennisprogramma Zeespiegelstijging is eind 2019 opgestart in opdracht van de minister van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) en de Deltacommissaris. Het doel is om meer kennis op te bouwen over de te verwachten zeespiegelstijging en de mogelijke gevolgen daarvan voor de bescherming tegen overstromingen en het omgaan met verzilting. Dit is een samenwerking tussen IenW, de Deltacommissaris, het KNMI, Deltares, de waterschappen en diverse kennisinstellingen. In het derde kwartaal van 2025 heeft een vierde consortium de denkrichting Meegroeien opgeleverd. Op basis hiervan is ook het rapport Ruimte voor Zeespiegelstijging geactualiseerd. Hiermee is het palet van denkrichtingen afgerond en geeft het onderzoek een beeld van de mogelijkheden om Nederland voor de langere termijn veilig te houden bij een stijgende zeespiegel van twee tot, in principe, vijf meter.

Duidelijk is dat het aanpassen van ons land aan zeespiegelstijging in alle gevallen vraagt om een enorme inspanning en soms ook om ingewikkelde keuzes. Hoe sneller de zeespiegel stijgt, hoe sneller we moeten handelen. Dit gaat geld, ruimte en tijd kosten en heeft grote gevolgen voor bijvoorbeeld landgebruik en natuur. Op dit moment werkt het kennisprogramma aan de afronding. De resultaten worden medio 2026 gepubliceerd.

Profielen van Vrije Ruimte

Eind 2024 zijn bestuurlijke afspraken gemaakt met waterschappen, provincies en gemeenten om de reserveringszones (ook wel profielen van vrije ruimte) te actualiseren voor de noodzakelijke toekomstige versterking van dijken en waterkeringen. De komende jaren gaan de waterschappen hiermee aan de slag, in samenspraak met de betrokken provincies en gemeenten. Ook is afgesproken welke uitgangspunten daarbij gehanteerd zullen worden.

Overlast door flora en fauna

Een aantal flora- en faunasoorten, zowel beschermde als onbeschermde, kan schade aanrichten aan onze waterwerken en zo de waterveiligheid en -kwaliteit ondermijnen. Het gaat met name om de muskus- en beverrat, uitheemse rivierkreeften, bevers en een aantal invasieve soorten.

Muskus- en beverratten

Muskus- en beverratten zijn ongewenst omdat ze uitgebreide gangenstelsels in oevers graven en zo de veiligheid van dijken en kades ondermijnen. Beide soorten staan bovendien op de Europese lijst van invasieve soorten, omdat ze een bedreiging vormen voor de biodiversiteit. De strategie voor de muskusrat is om deze door wegvangen terug te dringen tot de landsgrens. De beverrat was al teruggedrongen tot de grens met Duitsland, maar door de zachte winters van de afgelopen jaren is de beverratpopulatie in Duitsland sterk gegroeid en neemt de instroom naar Nederland weer toe. Waterschappen vangen de beverratten direct langs de grens om herkolonisatie te voorkomen.

Het aantal gevangen beverratten is vrijwel gelijk gebleven. De muskusratvangsten zijn toegenomen. De vangsten concentreren zich in Zuid-Holland en het zuiden van Noord-Holland.

Aantal gevangen muskus- en beverratten in 2025 en de ontwikkeling ten opzichte van 2024:

	Aantal gevangen dieren in 2025	Ontwikkeling in aantal gevangen dieren t.o.v. 2024
Muskusratten	84.438	+28%
Beverratten	1.831	-2%

Uitheimse rivierkreeften

In steeds meer delen van Nederland vormen uitheimse rivierkreeften een bedreiging voor het watersysteem. Waterschappen melden problemen met waterkwaliteit en -kwantiteit omdat ze eten van de onderwaterflora en in de bodem woelen, waardoor het water vertroebelt. Om te voorkomen dat de problematiek verder toeneemt en te komen tot maatregelen, vinden er verschillende pilots plaats. LVVN is als verantwoordelijk ministerie aan zet om een beheerstrategie uit te denken.

Bevers

In 2025 is met de vaststelling van de landelijke beveraankpak een belangrijke stap gezet in de verdere uitwerking van het duurzaam beverbeheer in Nederland. In lijn met de Kamerbrieven van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat is, samen met provincies, waterschappen, ProRail en het Interprovinciaal Overleg, overeenstemming bereikt over een gezamenlijke, risicogerichte aanpak.

Aanleiding vormt de verdere verspreiding van de bever in Nederland en de toenemende samenloop met waterveiligheidsopgaven en vitale infrastructuur. De bever is een beschermde soort die bijdraagt aan biodiversiteit en klimaatadaptatie, maar kan door diens graafactiviteiten ook risico's opleveren voor waterkeringen en andere infrastructuur, zoals wegen en spoorwegen. Tegen deze achtergrond is in 2025 afgesproken om te komen tot een meer uniforme werkwijze, betere informatie-uitwisseling en een landelijk afgestemd handelingsperspectief.

De landelijke beveraankpak bevat meerdere werkpakketten, die de komende jaren nader worden uitgewerkt. Het gaat onder meer om het ontwikkelen van een landelijke risicobenadering, het harmoniseren van protocollen, het versterken van monitoring en het bundelen van kennis en praktijkervaring. De feitelijke uitwerking van instrumenten, zoals een landelijke risicokaart en eenduidige afwegingskaders voor preventie en ingrijpen, vindt plaats in 2026 en verder.

Met de in 2025 gemaakte afspraken is een belangrijke basis gelegd voor een adaptieve en toekomstbestendige aanpak. De inzet blijft gericht op het waarborgen van waterveiligheid, met oog voor de bescherming van de bever en de bijdrage die deze soort levert aan een robuust watersysteem.

Invasieve waterplanten en -dieren

Er gelden strenge regels voor het transport en de verwerking van vrijkomende materialen die exoten bevatten, zoals exemplaren, zaden of eieren. In opdracht van enkele waterschappen is in 2022 een [handelingskader](#) ontwikkeld voor invasieve exoten in transportstromen. Deze is in 2025 geüpdatet. Deze update vond plaats naar aanleiding van een uitbreiding van de Europese verordening invasieve exoten, waarbij onder andere de Japanse duizendknoop en watercrassula zijn toegevoegd.

Begin 2026 heeft LVVN het landelijke aanvalsplan exoten gepresenteerd. Provincies en de waterschappen werken dit plan momenteel uit tot praktische handelingskaders. Ondanks alle inspanningen tot nu toe zien we dat de problemen door en kosten van invasieve exoten nog steeds toenemen.

4 Waterkwaliteit en Waterketen: gezond leven in de delta

Een goede waterkwaliteit is van levensbelang voor mensen en het ecosysteem. Dit onderwerp is en blijft daarom een belangrijk thema voor Nederland. In 2025 hebben overheden, bedrijven en kennisinstellingen veelvoudig samengewerkt om de kwaliteit van oppervlakte-, grond-, en drinkwater te verbeteren.

Belangrijke aandachtspunten hierbij zijn het terugdringen van nutriënten en schadelijke stoffen in het milieu. Dit gebeurt onder meer door inzet op duurzaam bodembeheer, innovaties in de landbouw en verbeterde zuiveringstechnieken. Het is echter voor ons land voornamelijk lastig gebleken om aan de gestelde kwaliteitseisen van de Kaderrichtlijn Water en de Nitraatrichtlijn te voldoen.

Kaderrichtlijn Water

Het doel van de Kaderrichtlijn Water (KRW) is het bereiken en waarborgen van chemisch schoon en ecologisch gezond water. Sinds de richtlijn in 2000 van kracht werd, is in Nederland veel geïnvesteerd in het verbeteren van de waterkwaliteit. Via de periodieke stroomgebiedbeheerplannen (SGBP's), nitraatactieprogramma's en aanvullende nationale en regionale maatregelen werken overheden gezamenlijk aan het behalen van de doelen.

De grootste uitdagingen liggen nog altijd bij nutriëntenbelasting, chemische stoffen en het ecologisch functioneren van watersystemen. Tegelijkertijd dienen zich nieuwe opgaven aan, zoals opkomende stoffen, effecten van klimaatverandering en de invloed van exoten, waaronder de Amerikaanse rivierkreeft. Om voor meer waterlichamen een goede toestand te bereiken, werken verschillende overheden en stakeholders intensief samen in het [KRW-impulsprogramma](#).

Deze gezamenlijke inzet blijft ook de komende jaren noodzakelijk om de bereikte verbeteringen vast te houden en verdere stappen te zetten. Om de zes jaar worden SGBP's opgesteld met daarin de doelen, het waterkwaliteitsbeeld en de maatregelen van het Rijk en regionale overheden om de waterkwaliteit te verbeteren. Momenteel is de planperiode van [SGBP 3 \(2022-2027\)](#) in werking. Het waarborgen van een goede waterkwaliteit vraagt ook na 2027 om blijvende inzet. Op 9 december 2025 is het [werkprogramma voor SGBP 4 \(2028-2033\)](#) vastgesteld. Hierin is het proces voor de totstandkoming van de nieuwe plannen uitgewerkt, inclusief de planning, de participatiemomenten en de rollen en verantwoordelijkheden van betrokken partijen. De nieuwe plannen bouwen voort op de huidige maatregelen en zijn gericht op de structurele verbetering en borging van de waterkwaliteit op de langere termijn.

De uitvoering van de maatregelen van SGBP 3 is in volle gang, maar de opgave blijft groot. In de [Kamerbrief van 18 juli 2025](#) wordt aangegeven dat circa 80% van de doelen behaald is. In de [Kamerbrief van 27 januari 2026](#) is te lezen dat dit

percentage is gestegen naar 83%. Tegelijkertijd verkeert momenteel nog geen enkel oppervlaktewaterlichaam formeel in een ‘goede toestand’. Van de 23 grondwaterlichamen verkeren in 2025 4 in ‘een goede toestand’. Volgens het zogenoemde ‘one out, all out’-principe geldt een waterlichaam pas als ‘goed’ wanneer alle ecologische en chemische parameters aan de norm voldoen. Op aandringen van Nederland en andere lidstaten heeft [de Europese Commissie eind 2025](#) een aanvulling opgenomen in de herziening van de Kaderrichtlijn Water (vastgesteld op 20 april 2026). Hiermee wordt de mogelijkheid geboden om, naast de bekende ‘one out all out’ presentatie, de resultaten ook op een andere wijze te presenteren, waarbij wordt gekeken naar trends en verbeteringen per afzonderlijke parameter. Daarmee kan beter inzicht worden gegeven in de geboekte vooruitgang, ook wanneer waterlichamen als geheel nog niet aan alle normen voldoen.

De inzet richt zich op een breed palet aan maatregelen. Zo wordt gewerkt aan het bezien en herzien van bestaande lozingsvergunningen en het verder terugdringen van lozingen van nutriënten en chemische stoffen. Tegelijkertijd wordt de monitoring versterkt en wordt meer geïnvesteerd in kennisontwikkeling en bronopsporing.

Vanuit Rijkswaterstaat wordt jaarlijks gerapporteerd over de voortgang van maatregelen in rijkswateren en over trends in de waterkwaliteit. Zo is in de [jaarrapportage van Rijkswaterstaat \(2025\) over de inrichting van de Rijkswateren](#) te zien dat er opnieuw belangrijke maatregelen zijn uitgevoerd om de waternatuur en ecologische kwaliteit te verbeteren. In 2025 werd de eindsprint richting eind 2027 nadrukkelijk ingezet. Er is gewerkt aan grootschalige herstel- en aanlegprojecten in het Markermeer, de Kleine Noorder IJplas en de Grensmaas. Deze initiatieven richten zich op het versterken van natuureilanden en het verbeteren van leefgebieden voor specifieke soorten waterflora en -fauna.

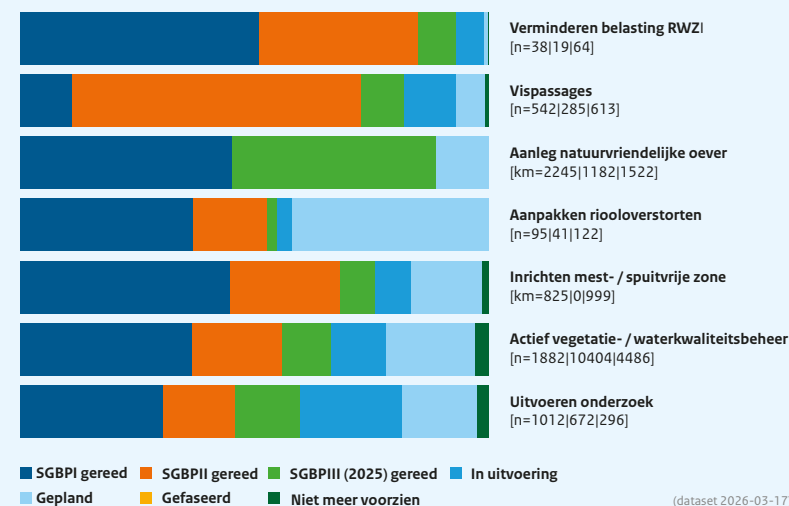
Ook regionaal wordt intensief gewerkt aan de verbetering van de waterkwaliteit, bijvoorbeeld door het verminderen van diffuse verontreiniging, het terugdringen van emissies uit landbouw en bedrijvigheid en het versterken van de samenwerking tussen overheden. Daarbij wordt ingezet op gebiedsgerichte programma’s en gezamenlijke uitvoeringsinitiatieven. Een voorbeeld is het convenant ‘Samen grip krijgen op indirecte lozingen’, waarin onder meer de provincie Zuid-Holland samen met gemeenten, omgevingsdiensten en waterschappen werkt aan een betere monitoring en beheersing van verontreiniging via de riolering en bedrijfsterreinen.

In glastuinbouwgebieden wordt daarnaast ingezet op een risicogerichte aanpak met verscherpt toezicht en handhaving, waarbij bedrijven moeten aantonen dat zuiveringsmaatregelen daadwerkelijk worden toegepast en effectief zijn.

Daarnaast wordt door waterschappen volop gewerkt aan fysieke maatregelen in het watersysteem, zoals de aanleg van natuurvriendelijke oevers, beekherstel en vismigratievoorzieningen. Deze ingrepen dragen bij aan het herstel van de ecologische kwaliteit en helpen tegelijkertijd om nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen verder terug te dringen. Monitoring en data-analyse worden daarbij steeds belangrijker om maatregelen gericht in te zetten en verontreinigingsbronnen sneller op te sporen.

Samen vormen deze inspanningen een breed en samenhangend pakket aan maatregelen om de waterkwaliteit structureel te verbeteren. De voortgang en resterende opgaven worden betrokken bij de verdere uitwerking van de nieuwe stroomgebiedbeheerplannen, zodat ook na 2027 gericht kan worden doorgewerkt aan een toekomstbestendig watersysteem.

Staat van Ons Water 2025

Grondwater (plus onttrekkingen)

De kwaliteit en kwantiteit van het grondwatersysteem staan steeds verder onder druk. Dit komt onder andere doordat steeds meer grondwater onttrokken wordt om aan de toenemende (drink)watervraag te voldoen. Ook wordt grondwater onttrokken voor de beregening van landbouwgewassen. In combinatie met langere perioden van droogte dalen hierdoor de grondwaterstanden en is het grondwatersysteem niet in balans. Uit de provinciale grondwatermeetnetten⁵ blijkt dat het aantal schadelijke stoffen in het grondwater toeneemt (vergrijzing). Dat bleek eerder ook uit de resultaten van de tussenevaluatie van de KRW. IenW heeft het afgelopen jaar stappen gezet om meer zicht te krijgen op de hoeveelheid water die wordt onttrokken en op de stoffen die het grondwater bedreigen.

Naar aanleiding van een inbreukprocedure door de Europese Commissie en diverse moties heeft IenW in 2025 gewerkt aan een wetswijziging over de regulering van lozingen en onttrekkingen van grondwater en oppervlaktewater. Hiermee krijgen bevoegde gezagen meer grip op deze activiteiten, met het oog op het beschermen en verbeteren van de waterkwaliteit en waterbeschikbaarheid. Het gaat onder meer om aanvullende vergunnings- en meldplichten, en om periodieke actualisatie. Het wetsvoorstel gaat in het eerste kwartaal van 2026 in consultatie en zal later in 2027 aan de Kamer worden voorgelegd.

Daarnaast heeft IenW een handreiking voor het vaststellen van grondwater-onttrekkingsplafonds opgesteld. Hiermee kunnen provincies vaststellen hoeveel grondwater duurzaam onttrokken kan worden in een bepaald gebied en in een bepaalde tijd. Deze plafonds dragen bij aan het herstel van het grondwatersysteem. Met de plafonds kan het bevoegd gezag keuzes maken in de verdeling van grondwater tussen functies die grondwater nodig hebben.

Een duurzame maatregel om beter voorbereid te zijn op de toenemende weersextremen en de pieken in verdroging en wateroverlast af te zwakken is het benutten van de bufferende werking van de ondergrond, de zogenaamde sponswerking. In 2025 is een handreiking sponswerking ontwikkeld. Deze kan in gebiedsprocessen worden ingezet om de juiste maatregelen voor sponswerking te identificeren.

De Studiegroep Grondwater adviseerde in 2022 om een meetnet in het bovenste grondwater te realiseren, om vervuiling sneller te detecteren en aan te pakken.

Met deze 'early warning monitoring' kan eerder worden vastgesteld of verontreiniging van het grondwater plaatsvindt. In overleg met provincies, waterschappen, gemeenten, drinkwaterbedrijven en kennisinstituten zijn opties in beeld gebracht voor de monitoring van waterkwaliteit in het bovenste grondwater. Deze opties worden voorgelegd aan het Directeurenoverleg en het Bestuurlijk Overleg Water. Met vertegenwoordigers van de landbouw, bedrijfsleven, provincies en drinkwaterbedrijven wordt gezamenlijk in beeld gebracht in welke mate de toepassing van gewasbeschermingsmiddelen bijdraagt aan verontreiniging van grondwater en welke oplossingen er zijn om uitspoeling van deze middelen, en de afbraakproducten ervan, terug te dringen en normoverschrijdingen tot nul te reduceren. Onder de 'Aanpak opkomende stoffen' richt de 'Themagroep opkomende stoffen in grondwater' zich specifiek op het monitoren van verontreiniging van grondwater met opkomende stoffen en het terugdringen van deze verontreinigingen.

Grondwater voor de drinkwatervoorziening

In Nederland komt 60% van het drinkwater uit grondwater. Door de afname van de natuurlijke aanvulling van grondwater en het toenemende besef dat een gezond grondwatersysteem belangrijk is voor de landbouw, natuur en de woningbouw, neemt de druk op vergunningen van grondwater voor drinkwater toe en staat de beschikbaarheid van voldoende grondwater voor drinkwater onder druk. Tegelijkertijd stijgt de vraag naar drinkwater door economische groei en een groeiende bevolking. Ook is het grondwater bij het oppompen vaker van mindere kwaliteit en verwachten de drinkwaterbedrijven dat de kwaliteit van dit water verder afneemt. Hierdoor moeten de drinkwaterbedrijven meer moeite doen om het goed te kunnen zuiveren. In het slechtste geval worden sinds langere tijd grondwaterbronnen zelfs gesloten.

Tegen deze achtergrond wordt het belang van de Aanvullende Strategische Voorraden en de Nationale Grondwaterreserves steeds groter. De Aanvullende Strategische Voorraden zijn door de provincies aangewezen en beschermd om te voldoen aan de stijgende drinkwatervraag tot 2040. De Nationale Grondwaterreserves zijn onaangetaste grondwaterreserves die cruciaal zijn voor noodsituaties (calamiteiten), maar ook op lange termijn kunnen bijdragen aan onze drinkwatervoorziening. Daarom is het essentieel om zowel de voorraden als de reserves goed te beschermen. Via het programma Bodem, Ondergrond en Grondwater, dat nu wordt opgesteld, worden de Nationale Grondwaterreserves aangewezen (inclusief bescherming).

⁵ [Rapport Grondwaterkwaliteit Nederland 2024 beschikbaar | Informatiehuis Water](#)

In 2025 is de planMER gestart van het programma Bodem, Ondergrond en Grondwater. In dit traject wordt de impact van het aanwijzen en beschermen van de Nationale Grondwaterreserves op de leefomgeving in beeld gebracht.

Mest

De meststoffen stikstof en fosfaat blijven problemen veroorzaken voor de waterkwaliteit. Het gebruik van grondwater als grondstof voor drinkwater wordt hierdoor bedreigd en in het oppervlaktewater veroorzaakt een teveel aan meststoffen een dominantie van algen en kroos. In 2025 is het 8ste actieprogramma Nitraatrichtlijn, dat had moeten starten op 1 januari 2026, niet afgerond. De plannen zouden niet leiden tot het bereiken van de doelen in het grondwater in Noord-Brabant en Limburg en op verschillende plaatsen leiden tot verslechtering van de kwaliteit van oppervlaktewater. Door moties in de Tweede Kamer is de afronding van het actieprogramma doorgeschoven naar het huidige kabinet. Ook is benadrukt dat het moet voldoen aan de verplichtingen van de Nitraatrichtlijn en de Kaderrichtlijn Water.

Gewasbeschermingsmiddelen

Gewasbeschermingsmiddelen worden in de landbouw toegepast om plagen in gewassen (insecten, schimmels, etc.) te bestrijden. Wanneer deze stoffen in de bodem of in grond- en oppervlaktewater terechtkomen, kunnen ze ongewenste effecten hebben op drinkwaterbereiding, zwemwater en op de ecologie. De KRW stelt eisen op chemisch en ecologisch vlak. 11 stoffen zijn vanuit de KRW genormeerd. Er is het afgelopen jaar verder gewerkt aan de ontwikkeling van een methodiek voor de herbeoordeling van de gewasbeschermingsmiddelen die structurele overschrijdingen van deze KRW-normen laten zien. Het gaat om een beoordelings- en selectiemethode. De interim-methodiek wordt volgens planning in het voorjaar van 2026 opgeleverd. De selectiemethodiek is naar verwachting ook in het voorjaar van 2026 gereed. Volgens de planning kan het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) medio 2027 met deze nieuwe methodieken gaan werken.

Grondwaterbeschermingsgebieden

Momenteel wordt onderzocht op welke integrale wijze de uitspoeling van nitraat en bestrijdingsmiddelen in grondwaterbeschermingsgebieden kan

worden terugdrongen. Zo kan verdere verontreiniging van drinkwaterbronnen worden voorkomen. Hiermee wordt invulling gegeven aan de motie-De Groot, die oproept tot het stoppen van het gebruik van bestrijdingsmiddelen in grondwaterbeschermingsgebieden. Ook wordt invulling gegeven aan de nitraatnorm uit de KRW, die stelt dat nitraatconcentraties in deze gebieden duurzaam onder de 50 milligram nitraat per liter moeten blijven. Voor de nitraatopgave hebben LTO Nederland, Vewin, IPO, LVVN en IenW in 2025 de Bestuursovereenkomst 'aanvullende aanpak nitraatuitspoeling uit agrarische bedrijfsvoering in specifieke grondwaterbeschermingsgebieden' verlengd, omdat de doelen nog niet bereikt waren. De opgave in grondwaterbeschermingsgebieden wordt meegenomen in het programma Ruimte voor Landbouw en Natuur (RLN), het Agrarisch Natuurbeheer (ANB) en het herziene Achtste Actieprogramma Nitraat.

Deltaplan Agrarisch Waterbeheer

Onder de vlag van het Deltaplan Agrarisch waterbeheer (DAW) werken IenW, LVVN, de waterschappen, provincies en de agrarische sector aan voldoende en schoon water en een gezonde bodem. In de periode 2023-2025 konden waterschappen in samenwerking met agrariërs aanvragen indienen voor de DAW-impulssubsidie. Alle waterschappen hebben dit gedaan en dit heeft geleid tot 81 deelprojecten, waarmee (inclusief co-financiering) voor bijna 42 miljoen euro aan projecten voor schoon en voldoende water in gang zijn gezet. De projecten zijn tot en met 2027 in uitvoering.

Glastuinbouw

Onder de coördinatie van het Platform Duurzame Glastuinbouw is in 2025 een lijst met extra maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren opgesteld. Het gaat onder meer om wetswijzigingen (zoals strengere normen voor de hoeveelheid stikstof die jaarlijks mag worden geloosd). IenW en andere overheden hebben financiering verstrekt voor watercoaches. Daarop aansluitend heeft de glastuinbouwsector een Actieplan Waterkwaliteit aangeboden aan de minister van IenW. Binnen dit actieplan wordt nauw samengewerkt met waterschappen en is sterk ingezet op de versterking van het verantwoordelijkheidsbesef van tuinders, zodat zij gezamenlijk de knelpunten (zoals lekkages) oplossen. Tuinders meten zelf of de door hun genomen maatregelen effectief zijn. Vooraf en achteraf meten waterschappen of deze gebiedsgerichte aanpak werkt. Verder is door de Uitvoeringsorganisatie Glastuinbouw en het Platform Duurzame Glastuinbouw

veel energie gestoken in de versterking van de datavoorziening en de expertise van toezichthouders, voor effectiever toezicht op lekkages en lozingen.

Opkomende stoffen

Waterbeheerders en drinkwaterbedrijven zetten zich in voor schoon water voor mens en natuur. Regelmatig treffen ze in het water nieuwe en relatief onbekende stoffen aan, waarvoor nog geen kwaliteitsnormen zijn vastgesteld. Dit zijn de zogenaamde opkomende stoffen. De landelijke werkgroep Aanpak Opkomende Stoffen (AOS) bestaat dit jaar 10 jaar en heeft een symposium georganiseerd om terug te kijken op wat er is bereikt en om vooruit te kijken naar de aanpak van mogelijk nieuwe opkomende stoffen in het watermilieu. De werkgroep heeft een werkplan vastgesteld waarbij de werkzaamheden voor de komende 5 jaar zijn opgenomen.

Zeer schadelijke stoffen en PFAS

Op basis van de Europese REACH-verordening heeft Nederland samen met Duitsland, Denemarken, Zweden en Noorwegen op 13 januari 2023 bij het Europese Chemie Agentschap (ECHA) een voorstel ingediend om het op de markt brengen en gebruiken van producten met Per- en polyfluoralkylstoffen (PFAS) te beperken. ECHA heeft de vele ontvangen reacties inmiddels verwerkt. De twee wetenschappelijke comités van het EU-agentschap voor chemische stoffen werken nu aan de beoordeling van de risico's en sociaaleconomische gevolgen van het voorstel. Later in 2026 volgt een openbare raadpleging over de sociaaleconomische opinie, waarna de beoordeling eind dit jaar wordt afgerond. De verwachting is dat de Europese Commissie in de loop van 2027 een definitief voorstel voorlegt voor besluitvorming door de lidstaten.

Sinds november 2024 staan alle PFAS op de lijst van Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS). Maar ook daarvoor waren al enkele van de meest schadelijke PFAS gekwalificeerd als ZZS. Voor ZZS geldt een minimalisatieplicht. Dat wil zeggen dat voor deze stoffen gestreefd moet worden naar het vermijden van het gebruik of, als dat niet mogelijk is, het zover als mogelijk terugdringen van de emissies. De vergunninghouders (de bedrijven) rapporteren in ieder geval eens in de 5 jaar aan de vergunningverlener over deze inspanningen, in de vorm van een Vermijdings- en reductieprogramma (VRP).

In Europees verband wordt er in 2026 met de herziening van de Kaderrichtlijn Water, de Richtlijn Prioritaire Stoffen en de Grondwaterrichtlijn, een nieuwe norm vastgesteld voor PFAS voor oppervlaktewater (een somnorm voor 25 PFAS, inclusief het afbraakproduct TFA) en grondwater (sommormen voor resp. 20 en 4 PFAS). Deze moeten op 21 december 2027 in de Nederlandse regelgeving zijn opgenomen. Daarnaast worden er normen vastgesteld voor 25 prioritaire stoffen in oppervlaktewater.

Medicijnresten

Veel mensen gebruiken medicijnen, zalfjes of crèmes. Die komen vaak in het rioolwater terecht. Bij medicijnen gebeurt dat via urine en ontlasting, bij zalfjes en crèmes bij het douchen of wassen van kleding. Ook worden overgebleven medicijnen soms door de gootsteen gespoeld. Niet alle medicijnresten kunnen door de rioolwaterzuiveringsinstallaties verwijderd worden. Hierdoor komt er jaarlijks meer dan 190.000 kilo aan medicijnresten in het oppervlaktewater terecht. De Ketenaanpak Medicijnresten uit Water richt zich op het terugdringen van die hoeveelheden.

Het uitvoeringsprogramma Ketenaanpak Medicijnresten uit Water 2024-2027 heeft in 2025 verschillende resultaten opgeleverd. Zo is er onder andere een webinar over zuivering van medicijnresten georganiseerd en is er een netwerkdag georganiseerd met de bronaanpak van stoffen als thema. Tijdens de netwerkdag zijn zorgprofessionals en experts uit de watersector met elkaar in gesprek gegaan over welke stoffen of stofgroepen geschikt zijn voor bronaanpak. De resultaten worden gebruikt voor de verdere ontwikkeling van beleid voor de bronaanpak van medicijnresten. Om dit zo effectief mogelijk te kunnen doen wordt de verbinding gemaakt met Leven met Water, het landelijke publieksprogramma gericht op het stimuleren van waterbewust gedrag.

Verder is in 2025 gestart met het implementeren van de herziene Europese richtlijn Stedelijk Afvalwater (hRSA). De hRSA stelt eisen aan de mate van zuivering door zuiveringsinstallaties, door bij een deel van de zuiveringsinstallaties een vierde zuiveringstrap voor het verwijderen van microverontreinigingen (met name medicijnresten) te verplichten. Voorafgaand aan deze verplichting heeft lenW in totaal 60 miljoen euro beschikbaar gesteld via een subsidieregeling. Door het bouwen en in gebruik nemen van deze installaties wordt enorm veel kennis opgedaan, die zal worden meegenomen in de implementatie van de hRSA.

In november 2025 is de tweede tranche van de subsidieregeling opengesteld, met een subsidieplafond van 32,6 miljoen euro. De regeling sluit in november 2026.

Macro- en microplastics

Plastics (macro- en micro) in water en op land zijn een veelvoorkomend milieu-probleem. Onderzoek toont aan dat microplastics ook in mens en dier aanwezig zijn. Zwerfafval, met name folies en verpakkingen van plastic en plastics afkomstig van slijtage van autobanden, zijn de belangrijkste bron van microplastics in het water. Om te bepalen hoeveel plastics er in de rivieren zitten, ontwikkelt IenW monitoringsmethodieken voor zowel micro-, meso- als macroplastics. Inmiddels is gestart met de verzameling van gegevens en krijgen we een beter beeld van de omvang van de aanwezigheid van plastics in water. Macro- en microplastics in het mariene milieu worden al langer gemonitord. Dit gebeurt via het landelijke monitoringsprogramma van de Europese Kaderrichtlijn Mariene Strategie op stranden, in magen van stormvogels, op de zeebodem en recent ook in het mariene sediment.

Monitoring plastics

De monitorings- en analysemethodiek voor microplastics in rivieren is gevalideerd voor het gebruik in rivieren en rivierbodems (sediment). Vanaf 2025 worden microplastics gemonitord op negen locaties van het Rijkswaterstaat-meetnet en op negen locaties in de Noord- en Waddenzee. Daarnaast wordt er, ten behoeve van de risicoanalyse, gewerkt aan modellering van de verspreiding van microplastics in de rivieren. Eerder heeft de monitoring van microplastics aangetoond dat er jaarlijks zo'n 2,5 miljoen kilo microplastics via de Rijn en Maas ons land binnenkomt. 99% hiervan is kleiner dan 10 micrometer en kan hierdoor een risico zijn voor zoöplankton. In 2026 start Nederland in EU-verband met het opstellen van richtlijnen voor microplastics, met het oog op de opname van microplastics in de watchlist van de KRW.

Om een beeld te kunnen geven van het risico van de microplastics, wordt er door het RIVM een eerste risicobeoordeling ontwikkeld voor microplastics in het milieu. Het RIVM richt zich hierbij voornamelijk op microplastics in de bodem en het oppervlaktewater. De uitkomsten zullen in de loop van 2026 bekend worden.

Monitoring meso- en macroplastics

In en langs de Nederlandse rivieren worden op verschillende locaties metingen

uitgevoerd naar zwerfafval en pellets. Zo wordt drijvend plastic maandelijks op 10 locaties vanaf bruggen geteld, wordt vier keer per jaar op 50 locaties oeverplastic bemonsterd en voeren we op 5 locaties netmetingen uit om plastic transport onder het wateroppervlak in kaart te brengen. Op basis van de huidige metingen kan nog geen samenhangend beeld worden gevormd van het gedrag en de verspreiding van zwerfafval binnen het riviersysteem.

Op de oeverlocaties worden ongeveer 50 tot 100 items (mediaan) per 100 meter oever aangetroffen. Voor het drijvend transport bedraagt de mediaan 134 items per uur. Voor de netmetingen is de meetreeks momenteel nog te kort om vergelijkbare kwantitatieve uitspraken te doen. Wel is duidelijk dat het transport van plastics onder het wateroppervlak, in de waterkolom, meerdere ordes van grootte hoger ligt dan drijvend zwerfafval.

Daarnaast blijkt dat zwerfafval zich ophoopt op specifieke locaties, zogenoemde hotspots. Op deze plekken kan het materiaal verder fragmenteren tot kleinere plasticdeeltjes. Deze hotspots worden in kaart gebracht door middel van een oeverschouw, waarbij alle oevers vanaf een vaartuig visueel worden geïnspecteerd.

Pellets worden op ongeveer 80% van de onderzochte oeverlocaties aangetroffen, zij het in wisselende hoeveelheden.

Bronaanpak microplastics

De landelijke beleidsinzet voor microplastics richt zich op vier pilaren:

1. Europees beleid en regelgeving; 2. kennisopbouw; 3. bronaanpak en 4. innovatie. In 2025 is de bronaanpak, als onderdeel van het programma plasticvrije rivieren, grotendeels afgerond. De inzet op het tegengaan van lekkage van plastic pellets en sanitair afval afkomstig uit het rioleringsstelsel wordt vanaf 2026 voortgezet, als onderdeel van de Kaderrichtlijn Marien. In de Mariene Strategie 2024-2030 is een milieudoel opgenomen voor het significant terugdringen van rivierafval, om zo vervuiling van de stranden en de Noordzee terug te dringen.

1. De aanpak van plastic pellets: in 2025 is de checklist tegen lekkage van plastic pellets afgerond en beschikbaar gesteld als toolbox. De uitdaging ligt vooral in het bereiken en activeren van de betrokken actoren. Producenten zijn internationaal georganiseerd via de verplichte Operation Clean Sweepcertificering, waarmee zij zich committeren aan het voorkomen van lekkages en het aanpakken van historische vervuiling. Verwerkers zijn minder georganiseerd,

sterk versnipperd en lastig centraal te benaderen. Zowel producenten als verwerkers maken gebruik van transporteurs. Het vermoeden is dat een groot deel van de lekkages tijdens of rond het transport plaatsvindt. Daarom wordt onderzocht of een ketenaanpak uitvoerbaar is.

In 2025 is bovendien de Europese Pelletverordening vastgesteld, met eisen aan alle actoren om verliezen te beperken. Omdat de richtlijn zich vooral richt op grotere partijen die aanzienlijke volumes produceren en verwerken, richt de landelijke aanpak zich tevens op de kleinere actoren, voor een integrale aanpak.

2. In samenwerking met de Unie van Waterschappen en RioNed is onderzocht welke maatregel effectief is om de verspreiding van plastic-houdend sanitair afval via riooloverstorten te beperken. De zogenoemde vuilfuik blijkt hiervoor een bewezen en kosteneffectieve oplossing met beheersbare onderhoudskosten. Een belangrijk knelpunt is de verdeling van verantwoordelijkheden: gemeenten zijn gericht op een goede waterafvoer bij piekbuien, terwijl waterschappen wel belang hebben bij waterkwaliteit maar geen zeggenschap over overstorten. Rioolbeheerders pleiten daarnaast voor een verbod op sanitaire doekjes, die veel verstoppingen veroorzaken.

De aanpak combineert daarom het plaatsen van vuilfuiken met activerende communicatie, om te voorkomen dat doekjes worden doorgespoeld. In 2025 zijn pilots gestart met drie gemeenten en waterschappen. Er wordt toegewerkt naar opschaling naar ongeveer vijftien voorzieningen, inclusief monitoring om het effect en de werkwijze te evalueren.

In internationaal OSPAR-verband is verder gewerkt aan de het ontwikkelen van een kandidaat-indicator voor de monitoring van drijvend rivierafval en rivierafval op oevers en de ontwikkeling van best practises voor een bronaanpak van rivierafval. Ook blijft Nederland macro- en microplastics in riviercommissies agenderen en zet het in op een gezamenlijke aanpak ervan.

De afgeronde projecten betreffen:

1. De gebiedsgerichte aanpak. Samen met gemeenten in regio's rondom de grote rivieren werd een integrale aanpak uitgerold (bronaalyse, fysieke en gedragsinterventies en activerende communicatie). Dit werd gerealiseerd in samenwerking met de gemeenten Rotterdam, Roermond, Venlo, Arnhem en Nijmegen.

2. Advies op Maat-trajecten. Samen met gemeenten werd één specifieke bron aangepakt. Via Advies op Maat hebben uiteindelijk zo'n 20 gemeenten (20% van het totaal aantal riviergemeenten) het volledige traject doorlopen, van situatiescan tot het uitvoeren van interventies. Met nog zo'n veertig gemeenten (40% van de riviergemeenten) is intensief gesproken over de aanpak van zwerfafval door recreatie langs de rivieren, maar is het nog niet tot een volledig voltooid project gekomen. De grootste uitdaging ligt in de overgang van plan naar uitvoering; succes hangt daarbij vaak af van een goede interne afstemming binnen de gemeentelijke organisaties.

3. Sanitair afval riviercruises. De in 2024 ontwikkelde toolbox met fysieke en gedragsinterventies voor riviercruiseschepen is (inter)nationaal verspreid via de branche. In hoeverre deze interventies daadwerkelijk worden toegepast is onbekend; vermoedelijk is intensieve begeleiding nodig om reders hiertoe te bewegen, maar hiervoor ontbreekt de capaciteit.

In 2024 is onderzoek gedaan naar de infrastructuur voor de afgifte van vuil boordwater en slib. Dit onderzoek richtte zich op de toereikendheid en de mogelijke uitbreiding van afgiftepunten en op de kans op microplastic-vernauwing. Hieruit bleek dat slechts een beperkt aantal schepen zonder boordzuiveringsinstallatie vaart. Deze installaties lozen gezuiverd water, terwijl het slib wordt afgegeven aan vaste of mobiele afgiftepunten en verder wordt verwerkt. De conclusie is dat extra (kostbare) afgiftepunten nauwelijks bijdragen aan de reductie van microplastics; eventuele verbeteringen in de mobiele infrastructuur zijn aan de markt.

4. In samenwerking met de stuurgroep Bouw (CROW, Bewuste Bouwers en Dutch Green Building Corporation) is een toolbox ontwikkeld en gedistribueerd met duidelijke maatregelen die bouwers (corporate en privaat) kunnen nemen om verwaaiing van plastics vanaf de bouwplaatsen tegen te gaan. De gemeente Rotterdam heeft een routekaart gemaakt om deze maatregelen deel te laten uitmaken van relevante vergunningen. De toolbox en dit implementatievoorbeeld zijn beschikbaar via het (in 2025 nieuw ontwikkelde) Platform Zwerfafval.

Stedelijk waterbeheer

Veel van de rioleringen in onze woonwijken zijn aangelegd in de tweede helft van de vorige eeuw. De komende 10 jaren moet ongeveer 11.000 km van de

vrijvervalriolen vervangen of gerenoveerd worden. Dat is ongeveer 10% van het totaal. Als gemeenten de vervangingsprojecten uitbreiden met aanvullende maatregelen, kan jaarlijks ongeveer 0,5% van de bebouwde omgeving klimaat-robust worden gemaakt. Op de meeste plekken kan de riolering nog tientallen jaren mee, maar is ingrijpen toch gewenst. Bijvoorbeeld om potentiële schade als gevolg van toekomstige extreme neerslag of langdurige droogte te voorkomen. Ook zijn aanpassingen nodig in het kader van de energietransitie-infrastructuur en is er sprake van grote drukte in de ondergrond. Dit vraagt om goede planning en eenduidige gegevensuitwisseling. Het Gegevenswoordenboek Stedelijk Water, waarmee veel gemeenten werken, biedt daarvoor de benodigde standaarden.

Herziening richtlijn Stedelijk Afvalwater / Afvalwater en zuivering

Op 1 januari 2025 trad de herziene Europese richtlijn Stedelijk Afvalwater (hRSA) in werking. Ten opzichte van de initiële richtlijn uit 1991 zijn de doelstellingen van de herziene richtlijn uitgebreid. De hRSA richt zich nu zowel op de bescherming van het milieu als op het beschermen van de gezondheid van de mens. Zo wordt het verplicht om een afvalwaterbewakingssysteem op te zetten, om gezondheidskundige parameters te verkrijgen. Daarmee kun je bijvoorbeeld COVID-19 en andere ziekten meten. Daarnaast zijn er ook doelstellingen voor energieneutraliteit geformuleerd.

Hoewel Nederland had ingezet op een ambitieuzer akkoord voor stikstof en fosfaat, is de hRSA een grote vooruitgang. Met name de eisen voor een aanvullende vierde zuiveringstrap om microverontreinigingen – zoals medicijnresten – uit afvalwater te halen, levert een belangrijke bijdrage aan de verbetering van de waterkwaliteit. Als benedenstrooms land heeft Nederland baat bij een Europese aanpak.

Nieuw in de richtlijn is een uitgebreide producentenverantwoordelijkheid (UPV). Deze verplicht producenten van geneesmiddelen en cosmetica om de kosten voor de aanvullende zuivering te dragen. Een goede, Europees afgestemde uitwerking van de UPV is dan ook van groot belang om de medicijnbeschikbaarheid niet verder te verstoren. De uitwerking van de UPV wordt door IenW en VWS gezamenlijk opgepakt. De producenten van medicijnen en cosmetica en de waterschappen worden hierbij nauw betrokken. Bij het implementeren van de richtlijn in de Nederlandse regelgeving wordt ingezet op het zo veel mogelijk beperken van ongewenste gevolgen.

Lidstaten worden verplicht om integrale stedelijke afvalwatermanagementplannen te ontwikkelen voor grotere agglomeraties. Op dit moment wordt de implementatie van de hRSA uitgewerkt met een projectteam, waarin gemeenten, waterschappen, provincies en andere stakeholders zijn vertegenwoordigd. Drie jaar na het ingaan van de richtlijn moet er ook een nationaal implementatieprogramma klaarliggen, inclusief een vooruitblik op de benodigde investeringen. Een halfjaar later wordt hierover aan de Europese Commissie gerapporteerd.

Zuiverings-slib

Bij het zuiveren van rioolwater ontstaat zuiverings-slib. Dit wordt gebruikt voor het winnen van biogas. Met de geproduceerde elektrische energie en de warmte die bij de gasmotoren vrijkomt, kunnen de rioolwaterzuiveringsinstallaties volledig in de eigen energiebehoefte voorzien. Ook wordt er steeds meer biogas omgezet in groen gas voor levering aan het net.

De waterschappen voeren het overgebleven ontwaterd zuiverings-slib af naar slibeindverwerkingsbedrijven. Sinds 2021 beschikken alle waterschappen over een gezamenlijke opslagcapaciteit voor zuiverings-slib, in het geval van incidenten. AquaMinerals heeft de opdracht gekregen om de regie hierop te voeren. Voor incidenten waarbij tot 100.000 ton slib niet meteen kan worden verwerkt, worden tot ten minste 2028 tijdelijke opslaglocaties in het land gehuurd.

De waterschappen werken gezamenlijk aan het verlengen van het Robuust plan slibeindverwerking tot het jaar 2030. Deze verlenging wordt naar verwachting begin 2026 vastgesteld.

Bedrijfsvergelijking zuiveringsbeheer 2025

De waterschappen voeren iedere 3 jaar de Bedrijfsvergelijking Zuiveringsbeheer (BVZ) uit. Zo ook in 2025. Deze bedrijfsvergelijking geeft een actueel en verdiepend beeld van de prestaties, kosten en uitdagingen binnen het Nederlandse zuiveringsbeheer. De vergelijking is gebaseerd op gegevens uit 2024 en trends sinds 2006. De 21 waterschappen beheerden 313 zuiveringen en verwerkten daar 2,2 miljard m³ afvalwater. Dat is ruim 10% meer dan in 2021, door de grotere hoeveelheid neerslag. De sector presteerde stabiel: het zuiveringsrendement bleef 88% en in 97,9% van de gevallen werd voldaan aan de lozingseisen.

Alle resultaten zijn openbaar beschikbaar in de WAVES-omgeving. Daar is het mogelijk om resultaten op waterschaps- en zuiveringsniveau met elkaar te vergelijken, om daarmee te leren en verbeteren.

Drinkwater

Het is van cruciaal belang dat iedereen in Europees en Caribisch Nederland, zowel nu als in de toekomst, toegang heeft tot voldoende en kwalitatief goed drinkwater. Dit vraagt om een integrale aanpak langs de volgende beleidssporen: voldoende drinkwater(bronnen), goede kwaliteit drinkwater(bronnen), bewust en zuinig gebruik van drinkwater, een toekomstbestendige drinkwatersector en passende (inter)nationale kaders voor drinkwatervoorziening.

De Beleidsnota Drinkwater 2021-2026 en de bijbehorende Implementatie- en Uitvoeringsagenda Drinkwater geven invulling aan deze beleidssporen. Aanvullend hierop zijn, zoals ook in de Kamerbrief van oktober 2024 wordt genoemd, structurerende keuzes gemaakt en maatregelen vastgelegd die ook impact hebben op drinkwater. Het gaat hierbij onder andere om het Actieprogramma beschikbaarheid drinkwaterbronnen 2023-2030, de aanpak van PFAS in drinkwater en het Nationaal Plan van Aanpak Drinkwaterbesparing.

De Beleidsnota Drinkwater wordt geïntegreerd in het Nationaal Water Programma (NWP 2028–2033). Het NWP wordt opgesteld door het Rijk. Daarmee wordt het drinkwaterbeleid voor de volgende beleidsperiode integraal verankerd in het nationale waterbeleid. Op deze manier ontstaat meer samenhang tussen drinkwater, waterkwaliteit en zoetwaterbeschikbaarheid.

Voldoende drinkwater(bronnen)

Uit onderzoek van het RIVM is gebleken dat in 2030 een aanvullende drinkwaterproductiecapaciteit van ruim 100 miljoen m³ per jaar nodig is. Daarom hebben de drinkwaterbedrijven en provincies, samen met het ministerie van IenW, het Actieprogramma beschikbaarheid drinkwaterbronnen 2023-2030 opgezet. In januari 2025 is het programma gelanceerd. Het bestaat uit veertien regionale actieplannen en enkele landelijke, regio-overstijgende acties.

Als invulling van de motie-Krul heeft IenW het RIVM in 2024 gevraagd om samen met de drinkwaterbedrijven en andere overheden te onderzoeken wat voor de langere termijn (na 2030) de kansen en belemmeringen van alternatieve bronnen

voor het winnen van drinkwater zijn. Denk aan brak grondwater, zeewater of RWZI-effluent. Het doel van het onderzoek is om een eerste beeld te krijgen van wat nodig is om ook na 2030 de bereiding van drinkwater te waarborgen. Het onderzoek is in 2025 gepubliceerd en vormt de basis voor het toewerken naar een perspectief op en strategie voor de drinkwatervoorziening op de langere termijn.

Goede kwaliteit van drinkwater(bronnen)

Het rapport Drinkwaterkwaliteit 2024 van de Inspectie Leefomgeving en Transport Toezicht (ILT) laat zien dat de drinkwaterbedrijven in 2024, net als in voorgaande jaren, drinkwater van goede kwaliteit leverden. Het drinkwater voldeed in 99,84% van de metingen aan de gestelde normen. Ook gingen drinkwaterbedrijven en waterbeheerders goed om met incidenten.

Voor de zogenaamde prioritairere locaties, zoals bijvoorbeeld ziekenhuizen, hotels en zwembaden, is legionellapreventie wettelijk verplicht gesteld. In 2025 is verder gewerkt aan een wijziging van de Regeling legionellapreventie, waarmee de focus voor een groot aantal prioritairere locaties komt te liggen bij de gevaarlijkste legionellasoort: Legionella pneumophila. Dit was één van de aanbevelingen uit het evaluatierapport uit 2021. De planning is om de conceptwijzigingsregeling in 2026 gereed te hebben voor de internetconsultatie. Ook de afvalwaterzuiveringsinstallaties van bedrijven en waterschappen blijken een mogelijke bron van legionella. In 2025 is verder gewerkt aan een wijziging van het Besluit activiteiten leefomgeving, waarin wettelijk afdwingbare voorschriften worden opgenomen om omwonenden te beschermen tegen besmetting met legionellabacteriën. Ook hier wordt toegewerkt naar een internetconsultatie in 2026.

Hoewel de Nederlandse drinkwaterkwaliteit nog steeds zeer goed is, zien we dat de kwaliteit van de bronnen voor drinkwater in toenemende mate onder druk staat. Hierbij gaat het zowel om oppervlakte- als grondwater. Voor de kwaliteit van drinkwaterbronnen zijn de KRW en de Drinkwaterrichtlijn (DWR) leidend. De drinkwaterbedrijven, (grond)waterbeheerders en het Rijk monitoren de kwaliteit van het water waar drinkwater van wordt gemaakt op diverse plekken in het watersysteem. Het doel is verontreinigingen tijdig te signaleren en aan te pakken.

Bewust en zuinig drinkwatergebruik

Het Nationaal Plan van Aanpak (NPvA) Drinkwaterbesparing geeft invulling aan de vierde van de structurerende keuzes die genoemd worden in de Kamerbrief

over 'Water en Bodem Sturend' van oktober 2024. Er wordt toegewerkt naar een drinkwatergebruik van 100 liter per persoon per dag in 2035 en een reductie van het zakelijk drinkwatergebruik van 20% ten opzichte van de periode 2016-2019. Het plan bevat maatregelen en instrumenten voor communicatie, stimulatie en regulatie die zich richten op huishoudens, nieuwbouw en renovatie en zakelijke gebruikers. Het is een gezamenlijk plan van ruim 30 stakeholders, waarin iedereen bijdraagt aan het bereiken van de doelstelling. Elke twee jaar wordt het NPvA Drinkwaterbesparing geactualiseerd en aangescherpt, op basis van de monitoring van de voortgang. De afgelopen twee jaar is, op basis van gedragsonderzoek, sterk ingezet op het vergroten van de bewustwording en het bieden van handelingsperspectief. De website [Levenmetwater.nl](https://www.levenmetwater.nl) is live gegaan en vanaf medio 2026 gaat een grote publiekscampagne van start. Daarnaast hebben de drinkwaterbedrijven regionaal campagne gevoerd. Verder is er veel voorbereidend onderzoek gedaan, onder andere naar de mogelijkheden voor beprijzing van water, het voorschrijven van waterbewust bouwen en het ontwikkelen van een waterlabel voor sanitaire producten. Met de uitkomsten kan het NPvA Drinkwaterbesparing aangescherpt worden.

Toekomstbestendige drinkwatersector

De drinkwaterbedrijven verwachten de komende jaren een sterke stijging van de benodigde investeringen voor een toekomstbestendige drinkwatervoorziening. De investeringen stijgen vooral vanwege een verouderende infrastructuur, de verslechterende kwaliteit van drinkwaterbronnen, het ontwikkelen van nieuwe drinkwaterbronnen en grotere dreigingen op het gebied van cybersecurity en weerbaarheid. De drinkwaterbedrijven dienen over voldoende financiële middelen te beschikken om de noodzakelijke investeringen te kunnen financieren.

Dit jaar zijn de aanbevelingen voor de lange termijn uit het Rebel-rapport uit 2023 uitgewerkt, samen met de drinkwatersector. Dit heeft geleid tot een conceptwetsvoorstel dat begin 2026 is geconsulteerd. Gestreefd wordt naar een inwerkingtreding in 2027.

Algemene (inter)nationale kaders voor drinkwater

Europa

In 2025 is verder gewerkt aan de uitwerking van het Europese systeem voor de harmonisatie van de gestelde eisen aan materialen die in contact komen met drinkwater (artikel 11, Drinkwaterrichtlijn). Nederland organiseert de nationale kant door het aanwijzen van een bevoegde overheid (notifying authority) voor

accreditatie- en certificatie-instellingen (notified bodies) en het organiseren van markttoezicht. Het systeem gaat in 2027 van start. Materialen mogen dan met één toelating in de hele Europese Unie worden verkocht en gebruikt.

Nederland heeft in 2025 een tweetal nationale rapportages over drinkwater opgeleverd. Deze volgen uit de verplichtingen uit de herziene Drinkwaterrichtlijn (2020/2184). Het gaat om een rapportage over normoverschrijdingen en incidenten over het jaar 2024 en een rapportage over lekverliezen, spuiacties en drinkwatergebruik door de brandweer.

Internationaal

Nederland heeft in 2025 bijgedragen aan de [UNWater/WHO GLAAS-rapportage 2025](#)⁶. Hiermee ondersteunt Nederland de mondiale monitoring van de voortgang op het gebied van drinkwater, sanitaire voorzieningen en hygiëne. Het rapport 'State of systems for drinking-water, sanitation and hygiene: global update 2025' en de bijbehorende *key findings* zijn in januari 2026 gepresenteerd tijdens de *High-level Preparatory Meeting* voor de VN Waterconferentie 2026 in Dakar, Senegal. In totaal namen 105 landen en 21 ontwikkelingspartners deel aan de GLAAS-cyclus 2024/2025.

Het UNECE – WHO Europe Protocol on Water and Health (PoWH) is een internationaal juridisch bindend verdrag dat waterbeheer en volksgezondheid integraal koppelt. Nederland is verdragspartij en maakt afspraken over het centrale kader voor nationale inzet op veilig drinkwater, sanitatie en klimaatbestendige publieke gezondheid. Onder het PoWH heeft Nederland haar [6e driejaarlijkse rapportage](#) opgeleverd. Tijdens de 7e Meeting of the Parties van het PoWH (5 tot 7 november 2025, in Boedapest) kondigde Nederland drie belangrijke doelstellingen voor 2026–2028 aan:

- Herziening van de nationale targets onder het Protocol in 2026/2027
- Het verkennen van de formele opname van Caribisch Nederland binnen de reikwijdte van het Protocol – met nadruk op kleine systemen en kwetsbare gemeenschappen
- Versterking van legionellapreventie via nieuwe richtlijnen voor afvalwaterzuiveringsinstallaties en een beleidsherziening voor drinkwatersystemen

Uitfasering vislood

Lood is een giftig metaal. Het gebruik van lood in de sportvisserij (om visgerei te verzwaren) is dus onwenselijk, zowel voor de menselijke gezondheid als voor het

⁶ Global Analysis and Assessment of Sanitation and Drinking-Water.

milieu. Met de Green Deal Sportvisserij Loodvrij (2018) en de Samenwerkingsovereenkomst Sportvisserij Loodvrij (2022–2024) is gewerkt aan bewustwording bij sportvissers van het belang om lood te vervangen door andere materialen. Sinds die periode is het aantal sportvissers dat met loodalternatieven vist duidelijk toegenomen. Maar ondanks deze vooruitgang is een loodvrije sportvisserij nog niet bereikt. Om dit doel dichterbij te brengen, hebben de betrokken partijen in 2025 gewerkt aan een nieuwe samenwerkingsovereenkomst. Deze is begin 2026 door drie ministeries, de Unie van Waterschappen en de Europese

brancheorganisatie voor sportvishandelaren (EFTTA) ondertekend. In deze overeenkomst, met de looptijd 2026-2029, staan gezamenlijke afspraken en acties om loodvrij vissen te stimuleren. De focus ligt op het versterken van de communicatie en bewustwording, het bevorderen van Europese maatregelen om loodgebruik terug te dringen en het versnellen van de transitie naar loodvrij vissen in Nederland. Op 27 februari 2025 heeft de Europese Commissie een voorstel voor een Europese restrictie op lood in munitie en visgerei gepubliceerd. Verwacht wordt dat deze in 2026 wordt aangenomen.

5 Grote wateren: robuuste waternatuur in de delta

Met waterlichamen als rivieren, beken, meren, moerassen en veengebieden is Nederland bij uitstek een echt waterland. Deze wateren vormen een belangrijk leefgebied voor talloze planten en dieren.

Toch zien we de afgelopen decennia een sterke afname van de biodiversiteit in en rond het water. Dit zet het halen van de Natura2000- en KRW-doelen onder druk. Daarom kiezen steeds meer waterbeheerders voor een natuur-inclusieve aanpak waarbij boeren, terreinbeheerders, waterschappen en burgers samenwerken om landschappen veerkrachtiger en soortenrijker te maken. Zo werkt ons land toe naar een toekomst waarin biodiversiteit en waterkwaliteit hand in hand gaan.

Programmatische Aanpak Grote Wateren

Met de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) werkt het Rijk, samen met andere overheden en stakeholders, tot 2050 aan een blijvend herstel en een verbetering van de ecologische waterkwaliteit en natuur in de Grote Wateren (het Waddengebied, het IJsselmeergebied, de Rijn-, Maas- en Scheldemonding en het rivierengebied). Hiermee streeft de PAGW naar een hoogwaardige leefomgeving die goed samengaat met een krachtige economie. De PAGW richt zich op het terugbrengen van de natuurlijke dynamiek, het herstellen van verbindingen en het uitbreiden en/of verbeteren van leefgebieden.

De wettelijke doelen voor ecologische waterkwaliteit en natuur in de grote wateren komen voort uit de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR). De PAGW vormt de basis (Water en Bodem sturend) voor het op duurzame wijze behalen van de doelen van de VHR en KRW. Daarbij draagt de PAGW ook deels bij aan de doelstellingen uit de Europese Natuurherstelverordening, waar het Ministerie van LNV momenteel een aanpak voor uitwerkt.

Begin 2025 zijn de streefbeeld van het Waddengebied en de Rijn-, Maas- en Scheldemonding opgeleverd. Daarnaast is het landelijke streefbeeld PAGW opgeleverd. Deze zijn te vinden op www.pagw.nl. Ook is gewerkt aan het in kaart brengen van de benodigde vervolgmataregelen voor het programma tot 2050. Hierbij wordt samengewerkt met aanpalende programma's, zoals het Hoogwaterbeschermingsprogramma, Ruimte voor de Rivier 2.0, de KRW, de VHR en de Natuurherstelverordening. Besluitvorming over het vervolg en de prioritering van PAGW-maatregelen wordt eind 2026 verwacht.

Beheerplannen Natura 2000

Natura 2000 is het Europese netwerk van beschermde gebieden, waarmee een bijdrage wordt geleverd aan de doelen van de Europese Vogel- en

Habitatrichtlijnen. Er zijn 25 gebieden waarvoor Rijkswaterstaat als voortouwnemer de Natura 2000-beheerplannen opstelt. Samen is dat ruim 80% van het Natura 2000-areaal in Nederland. Daarnaast zijn er nog 26 gebieden (waaronder de Rijntakken en de Biesbosch) waarvoor de minister van IenW medeverantwoordelijk is voor het vaststellen en uitvoeren van het beheerplan. In 2025 is gewerkt aan het actualiseren van 17 van de lopende Natura 2000-beheerplannen. Het betreft de beheerplannen voor de Waddenzee, Noordzeekustzone, Voordelta, Vlake van de Raan, Oosterschelde, Westerschelde, Veerse Meer, Grevelingen, Hollands Diep, Oude Maas, Haringvliet en de 6 Natura 2000-gebieden van het IJsselmeergebied.

Noordzee

In 2025 is het Ontwerp Partiële Herziene Programma Noordzee 2022-2027 ter inzage gelegd. Hierin worden onder andere nieuwe windenergiegebieden aangewezen voor de periode na 2032, zodat de ambitie van het kabinet om in 2040 30-40 gigawatt aan windenergie op zee te realiseren binnen bereik blijft. Ook worden hierin de daarmee samenhangende scheepvaartmaatregelen voorbereid en wordt extra ruimte voor zandwinning ten bate van waterveiligheid gereserveerd. De Partiële Herziene Programma Noordzee is 20 maart 2026 vastgesteld. Daarnaast is gestart met de voorbereiding van het Programma Noordzee 2028-2033, dat eind 2027 moet worden opgeleverd. Het Programma Monitoring-Onderzoek,-Natuurversterking-Soortbescherming (MONS) werkte verder aan de onderzoeksagenda die op basis van het Noordzeeakkoord is opgesteld door het Noordzeeoverleg, en waarvoor IenW met LVVN en KGG gedelegeerd opdrachtgever is. Daarbij wordt nauw samengewerkt met het Wind op Zee Ecologisch Programma (WOZEP, opdrachtgever KGG) en wordt aangesloten bij (inter)nationale kennisprogrammering. Ook werd in 2025 de Mariene Strategie deel I vastgesteld. Hierin wordt de huidige milieutoestand van de Noordzee beoordeeld, de goede milieutoestand beschreven, en worden milieudoelen vastgesteld als de toestand niet goed is. Deel II van de Mariene Strategie, het KRM-monitoringprogramma, wordt naar verwachting in het voorjaar van 2026 in ontwerp vastgesteld. Deel III, het KRM-programma van maatregelen, dient eind 2027 in samenhang met het Programma Noordzee 2028-2033 te zijn afgerond.

Waddengebied

In de Agenda voor het Waddengebied 2050 (december 2020) hebben overheden, natuurorganisaties, visserijorganisaties en de samenwerkende havens een gezamenlijke koers voor het Waddengebied geformuleerd, inclusief een agenda om die koers in te zetten. Het hoofddoel is een duurzame bescherming en ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied en het behoud van het unieke open landschap. Ook is het doel om de veiligheid, vitaliteit en veerkracht van het Waddengebied in de toekomst te behouden. Veilig en veerkrachtig met het oog op de gevolgen van klimaatverandering en zeespiegelstijging. Vitaal door te zorgen voor een goede bereikbaarheid en aantrekkelijke mogelijkheden voor wonen, werken, onderwijs en zorg op de eilanden en langs de kust.

Op basis van de agenda zijn concrete doelen en uitvoeringsinitiatieven uitgewerkt in het Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021-2026. Hierin staan 30 initiatieven en 4 transities waar we tot 2027 aan werken. In februari 2023 heeft het Bestuurlijk Overleg Waddengebied het uitvoeringsprogramma goedgekeurd. De voortgang wordt vanaf 2024 jaarlijks gerapporteerd aan de Kamer.

In 2025 is de aanbeveling uit het rapport van ABDTOPConsult uit 2024⁷ uitgewerkt. Ook is in ditzelfde jaar de tussentijdse evaluatie van de Agenda van het Waddengebied 2050 en het Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021-2026 uitgevoerd. De uitkomsten van beide onderzoeken zullen in 2026 worden besproken in het Bestuurlijk Overleg Waddengebied.

In het Waddengebied worden verschillende maatregelen uitgevoerd om de doelen van Natura 2000 en de KRW te halen. Een update van de lopende projecten:

- Sinds 2023 loopt een zeegrasherstelproject waarbij droogvallend groot zeegras bij Griend succesvol is teruggebracht. Ook zijn er de afgelopen jaren positieve resultaten behaald bij Ameland en wordt er gewerkt aan de herstelmethodes voor klein zeegras.
- Het PAGW-project Onderwaternatuur Waddenzee bouwt voort op de wetenschappelijke onderzoeksprojecten Waddenmozaïek en Swimway. Ook lopen er onderzoeken naar maatregelen voor het herstel van ondergedoken zeegras, schelpdierbanken en vis. Waar mogelijk wordt ruimte gegeven aan gradiënten bij harde randen. Dit gebeurt door verbindingen te herstellen en ontbrekend leefgebied aan te leggen.

⁷ Ongedeeld gebied, verdeelde verantwoordelijkheid, ongedeeld bekostiging. Bekostiging opgaven Waddengebied.

- In het PAGW-project Koehool-Lauwersmeer zijn rijshouten dammen geplaatst bij de kwelder van Wierum, om deze te beschermen tegen verdere afslag. Daarnaast koppelen we ecologische maatregelen aan de dijkversterking Koehool-Lauwersmeer, zoals optimalisatie van vismigratie door de dijk en optimalisatie van de inrichting van kwelders.
- Voor de toekomstbestendigheid van het Lauwersmeer wordt gewerkt aan het realiseren van een natuurlijkere overgang tussen zoet- en zoutwater tussen het Lauwersmeer en de Waddenzee. Het waterschap Noorderzijlvest legt in de huidige verkenningsfase een openbaar meetnet chloride aan om de zoetzout-situatie in beeld te brengen (met aandacht voor communicatie en participatie). Ook stelt het een ecologisch streefbeeld op voor de overgang van zoet naar zout tussen het Lauwersmeer en de Waddenzee.
- Voor het herstel van de natuurlijke dynamiek op de Boschplaat Terschelling is in 2025 ingezet op participatie van en communicatie met de eilanders. Voor het projectonderdeel ‘Dynamiek in de zeereep’ wordt in 2026 de planuitwerking en projectrealisatie gecombineerd aanbesteed.
- Op dit moment wordt samen met alle kweldereigenaren en beheerders in kaart gebracht welke knelpunten er zijn op het gebied van kwelderkwaliteit en welke maatregelen mogelijk zijn om de kwaliteit te verbeteren. Dit is een maatregel vanuit het Natura 2000-beheerplan Waddenzee en draagt tevens bij aan de doelen van de Kaderrichtlijn Water. Rijkswaterstaat neemt – namens alle bevoegde gezagen – het voortouw bij het opstellen en het evalueren van het beheerplan. Het werkt daarvoor samen met verantwoordelijke overheden, terreinbeheerders en belanghebbenden. In het najaar van 2025 is de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) voor deze beheerplannen ter inzage gelegd.
- Vorig jaar is gestart met de Dijkversterking Lauwersmeer-Vierhuizergat. Onderdeel van dit project is de aanleg van een duiker in de zeewering die voor de PAGW de Waddenzee verbindt met een nieuw binnendijks getijdengebied van 70 hectare in de Marnewaard. Naast de getijdenduiker worden als onderdeel van dit project nog twee PAGW-maatregelen gerealiseerd: de aanleg van kunstmatige riffen en getijdenpoelen aan de voet van de dijk en de natuurlijke kwelderontwikkeling bij de Westpolder.

Eems Dollard

Het Programma Eems-Dollard 2050 heeft tot doel de ernstige vertroebeling van het Eems-Dollard-estuarium te verminderen, de leefgebieden voor planten en dieren te versterken en om voorbereid te zijn op klimaatverandering. Om de waterkwaliteit en daarmee de natuur te herstellen, lopen er een aantal PAGW-projecten.

- Het project Eemzijen-Groote Polder is erop gericht om in het Eems-Dollard-estuarium meer ruimte te geven aan de natuur. De provincie Groningen heeft in november 2025 het voorkeursalternatief vastgesteld, inclusief een groenblauwe bufferzone met binnendijks estuariën gebied. In 2026 werken Rijk en provincie aan de voorbereiding van de voorkeursbeslissing en de planuitwerking.
- De PAGW-pilot Buitendijkse slibsedimentatie onderzocht op welke wijze het slib buitendijks kan bezinken, om vertroebeling tegen te gaan, en hoe dit kan uitgroeien tot een geleidelijke overgang tussen land en water. Deze overgangen kunnen zich ontwikkelen tot nieuwe leefgebieden voor planten en dieren. In september 2025 vond de starthandeling van de realisatie van het project plaats. Langs de Dollarddijk zijn op verschillende plekken houten palen met gevlochten wilgentakken in halve maanvormen geplaatst. Deze dammen zorgen ervoor dat het slib zinkt en het water helderder wordt. Door de ophoping van slib ontstaan nieuwe leefgebieden voor planten en vogels. Op de lange termijn kan dit uitgroeien tot een jonge, levendige kwelder. Eind oktober 2025 is het project opgeleverd en daarmee ook afgerond.

De ecologische monitoring start in 2026.

Eems-Dollard is aangewezen als gebied voor de Vogelrichtlijn én sinds 2017 ook voor de Habitatrichtlijn onder het Europese netwerk van beschermde Natura 2000-gebieden. Daarom is een supplement Natura 2000-beheerplan opgesteld voor de Eems-Dollard. Dit supplement werd in 2025 vastgesteld. (deze passage wordt nog gecheckt/ geüpdatet)

IJsselmeergebied

In het IJsselmeergebied komen veel uitdagingen samen. De drie basisfuncties van het IJsselmeergebied – waterveiligheid, zoetwaterbeschikbaarheid en een toekomstbestendig ecosysteem – maken maatschappelijk en economisch

medegebruik mogelijk. Maar die basisfuncties staan wel onder druk. Om het blauwe hart van Nederland te beschermen, werken Rijk, provincies, waterschappen, gemeenten en maatschappelijke organisaties samen in het Platform IJsselmeergebied.

Het Deltaprogramma IJsselmeergebied (DPIJ) werkt binnen het platform aan het behouden en versterken van de zoetwaterbeschikbaarheids- en waterveiligheidsfunctie van het IJsselmeergebied. Hiervoor zijn de opties voor het winter- en het zomerpeil bekeken, ook in relatie met de natuur in het IJsselmeergebied. Deze samenhang is onderzocht in de bouwsteen Natuur, peilbeheer en klimaatverandering in het IJsselmeergebied. De kansen en risico's die hieruit naar voren zijn gekomen, neemt het DPIJ in 2026 mee in de herijking van de Deltabeslissing en de Voorkeurstrategie IJsselmeergebied.

In 2018 is het nieuwe peilbesluit voor het IJsselmeergebied vastgesteld. Met dit peilbesluit is in het IJsselmeer en Markermeer een flexibeler peilbeheer mogelijk gemaakt, waarbij het peil mag fluctueren binnen een bepaalde bandbreedte. De effecten van het gewijzigde peilbeheer zijn geëvalueerd in het project Operationeel Flexibel Peilbeheer (OFP) 2018-2025. Uit de evaluatie is naar voren gekomen dat er geen significante negatieve effecten zijn opgetreden die aantoonbaar het gevolg zijn van het flexibele peilbeheer: de waargenomen effecten zijn niet te onderscheiden van autonome of klimatologische effecten.

In het IJsselmeergebied lopen meerdere projecten van de Programmatiese Aanpak Grote Wateren (PAGW). In het gebied wordt ingezet op een natuurlijker peilbeheer, een groter areaal oeverzones en op het aanleggen van verbindingen tussen zoet- en zoutwater.

Een overzicht van de ontwikkelingen in 2025:

- Het ontwerp-voorkeursalternatief Noord-Hollandse Markermeerkust is vastgesteld. Doel van het project is het versterken van de natuur en ecologische waterkwaliteit in het Markermeer, door het verbeteren en aanleggen van leefgebieden voor vogels en vissen. Het ontwerp-voorkeursalternatief bestaat uit maatregelen in buitendijkse gebieden tussen Amsterdam en Enkhuizen. Het gaat om Kinselbaai, De Nes, Schardammer Kogen en Uiterdijk. Het definitieve voorkeursalternatief zal begin 2026 worden vastgesteld, waarna het voorkeursalternatief verder zal worden uitgewerkt.

- De Vismigratierivier bij de Afsluitdijk krijgt extra financiering vanuit de PAGW. Het Waddenfonds, de ministeries van IenW en LNVN en de initiatiefnemers dragen samen 15,7 miljoen euro bij om het ontstane tekort te dekken. Dit project neemt een barrière weg voor vissen die willen trekken tussen de zoute Waddenzee en het zoete IJsselmeergebied. Dankzij deze bijdrage kan de Vismigratierivier worden voltooid. De Vismigratierivier bij Kornwerderzand is de eerste ter wereld van deze omvang en complexiteit.
- Er is een bijdrage verleend voor de herinrichting van de Makkumernoordwaard. In de loop van 2026 zullen de werkzaamheden starten. Voor de Makkumernoordwaard zijn verschillende maatregelen nodig om de ecologische waterkwaliteit te verbeteren. In de Makkumernoordwaard wordt plaatselijk peilmoeras gerealiseerd voor de ontwikkeling van waterriet en overstroombaar grasland. Door middel van slenken (geulen) wordt het water vastgehouden. Een windmolen zorgt voor het peilbeheer. Op deze wijze wordt de groei van waterriet gestimuleerd en wordt er een paai- en opgroeigebied voor vissen gecreëerd.
- Er is een bijdrage verleend voor de realisatie van ecologische maatregelen in het luwtegebied langs de IJsselmeerdijk. Hierbij wordt aangesloten bij het HWBP-project Versterking IJsselmeerdijk van Waterschap Zuiderzeeland. In de luwte tussen de nieuw aan te leggen vooroever en de huidige dijk (ongeveer 115 hectare) worden zoete ecotopen gerealiseerd. Het waterschap start in 2026 met de werkzaamheden.
- Eind 2025 hebben de zeven samenwerkingspartners voor de Oostvaardersoevers een nieuwe samenwerkingsovereenkomst ondertekend. Hiermee is de planning- en studiefase gestart. Doel van het project Oostvaardersoevers is om drie belangrijke Natura 2000-gebieden met elkaar te verbinden: het Markermeer, de Oostvaardersplassen en de Lepelaarsplassen. Hierdoor kunnen vissen en voedingsstoffen zich beter verspreiden tussen de gebieden, waardoor de biodiversiteit en de ecologische balans worden versterkt.
- Vooruitlopend op de projectbeslissing Oostvaardersoevers is aan het Waterschap Zuiderzeeland een bijdrage verleend voor de realisatie van twee vispassages. Beide vispassages zijn ook onderdeel van de KRW. De lopende KRW-maatregelen worden nu gecombineerd met de PAGW-maatregelen, zodat deze gelijktijdig kunnen worden uitgevoerd en kosten kunnen worden bespaard.

Rivieren

(Voor informatie over Ruimte voor de Rivier 2.0, zie Hoofdstuk 3 Waterveiligheid: veilig leven in de delta)

Het programma Ruimte voor de Rivier 2.0 (voorheen ‘Integraal Riviermanagement’) is gericht op het ontwikkelen van een toekomstbestendig rivierengebied, voor zowel hoog- als laagwatersituaties. Er zijn momenteel een aantal projecten in uitvoering waarbij PAGW is gekoppeld aan een dijkversterking, rivierverruiming en gebiedsontwikkeling. Dit geldt bijvoorbeeld voor Meanderende Maas, Vierwaarden en Paddenpol.

Verder lopen er verschillende PAGW-projecten binnen het rivierengebied die als doel hebben om de ecologische waterkwaliteit, natuur en regionale ontwikkeling te verbeteren. Project Ketelpolder, nabij Kampen, streeft naar herinrichting en bevindt zich in een gecombineerde verkennings- en planuitwerkingsfase. De projecten Kandia Rijnstrangen, Roswaard en Lith-Bokhoven bevinden zich in de verkenningsfase.

Samenwerking PAGW, HWBP en Ruimte voor de Rivier 2.0

In 2023 hebben de PAGW en het HWBP de samenwerking op programmaniveau opgepakt. Er is een aanpak ontwikkeld om meer synergie te bereiken tussen waterveiligheid, ecologische waterkwaliteit en natuur. Het programma Ruimte voor de Rivier 2.0 (RvdR 2.0) heeft zich in 2025 ook aangesloten. Inmiddels werken we voor de IJssel-Vechtdelta en voor het splitsingspunt van de Rijn gebiedsgericht aan de verschillende opgaven. We verzamelen kennis op het vlak van *nature based solutions* met NL2120, natuurvergunningen en ruimtelijke kwaliteit. Ook is er een selectie gemaakt van 10 kansrijke HWBP-PAGW projecten. In 2026 werken de drie programma's verder aan het verbeteren van de onderlinge samenwerking.

Eind 2025 hebben de ministers van Infrastructuur en Waterstaat en Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur besloten om budget van de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) toe te kennen aan vier nieuwe projecten. Het gaat om de projecten Getijdenmaas, Uiterwaarden Wamel, Dreumel en Heerewaarden (UWDH), Dijkversterking Moerdijk-Drimmelen en Versterking IJsselmeerdijk.

- In het project Getijdenmaas werken we aan het verbinden van de Maasuitwaarden en de aanliggende beken over een lengte van zo'n 23 kilometer. Daarmee verbeteren we de ecologische waterkwaliteiten en de natuurlijke dynamiek en kunnen dieren en planten zich beter verplaatsen tussen de verschillende gebieden. Het project is in de verkenningsfase. In 2027 volgt de planuitwerking en naar verwachting gaat in 2030 de schop de grond in.
- Bij de uiterwaarden van Wamel, Dreumel en Heerewaarden werken Rijkswaterstaat, Staatsbosbeheer en de provincie Gelderland aan het herstellen van de biodiversiteit en de verbetering van de waterkwaliteit. We vergroten het natuurgebied en geven meer ruimte aan stromend water. Ook leggen we verlaagde gebieden aan waar water na een periode van hoogwater langzaam kan wegzakken. Deze maatregelen dragen bij aan de doelstellingen van de KRW, Natura 2000, NURG en het Gelders Natuurnetwerk. Het PAGW-budget dat nu is toegekend aan dit project, wordt ingezet om 50 tot 100 hectare oobos en overstromingsvlaktes te realiseren. De werkzaamheden starten in 2026 en zijn in 2027 klaar.
- Door de PAGW-bijdrage wordt het versterken van de ecologische waterkwaliteit en natuur integraal meegenomen bij de dijkversterking Moerdijk-Drimmelen. We werken in dit project samen met het HWBP, waterschap Brabantse Delta en Rijkswaterstaat. Met de PAGW-bijdrage wordt ongeveer 100 hectare voorland met oobos gecreëerd. Dit wordt zo ontworpen dat het de waterveiligheidsopgave van de bekleding van de dijk oplost. Het plan wordt verder uitgewerkt in 2026 en 2027. De werkzaamheden vinden plaats in 2028.
- In de zomer van 2025 is de MIRT-3-beslissing voor het project Paddenpol genomen. De IJsseldijk bij Paddenpol wordt verlegd, zodat de rivier de IJssel meer ruimte krijgt. Zo voorkomen we overstromingen. Daarnaast zorgt de dijkverlegging ook voor meer riviernatuur en een betere ecologische waterkwaliteit. We maken een groter natuurgebied voor meer plezier en beleving. Lees meer over het project op de website [IJsselwerken](#).
- In 2025 zijn de gronden verworven voor het project Meanderende Maas. De uitvoering start in het eerste kwartaal van 2026. Natuurmonumenten regelt dit. De meanderende Maas is een karakteristiek afwisselende waterstroom van oude meanders en kanalen. Om droge voeten te houden bij hoogwater, moeten de dijken versterkt worden. De rivier wordt ruimer gemaakt, zodat het

water meer ruimte krijgt. Daardoor is er minder dijkverhoging nodig aan de Maasdijk. De werkzaamheden zorgen uiteindelijk voor een aaneengesloten rivieroevergebied van 3500 hectare.

Zuidwestelijke Delta

Het is de ambitie dat de Zuidwestelijke Delta in 2050 de eerste klimaatbestendige regio ter wereld is. Hiertoe werken regio en Rijk samen aan het Uitvoeringsprogramma Zuidwestelijke Delta 2050. Eind 2024 is de Verkennende systeem-analyse Zuidwestelijke Delta afgerond. Dit beschrijft wat nodig is om de Zuidwestelijke Delta op de korte (2030), middellange (2050) en lange termijn (2100 en verder) klimaatbestendig veilig, economisch vitaal en ecologisch veerkrachtig te houden. De systeemanalyse dient als basis voor onder meer de herijking van de Voorkeursstrategie Zuidwestelijke Delta, ten behoeve van het Deltaprogramma 2027 (DP2027).

In de Zuidwestelijke Delta lopen momenteel een viertal PAGW-projecten. In het middengebied van de Oosterschelde zal naar verwachting in de winter van 2026/2027 het project Zandsuppletie Galgeplaat en de Slikken van den Dortsman worden afgerond. Deze suppleties zorgen ervoor dat een belangrijk foerageergebied voor trekvogels de komende decennia behouden blijft en ze beschermen de dijken rondom de Oosterschelde tegen de golven. Voor de Biesbosch Rijn-Maasmonding ronden we in 2026 een tweetal preverkenningen af. Eén betreft een verkenning van mogelijke systeemmaatregelen om de leefomstandigheden voor vissen en vogels in het gebied te verbeteren. Daarnaast loopt er een preverkenning die onderzoekt hoe de natuur en de ecologische waterkwaliteit kan worden verbeterd. Tenslotte loopt er in de Welzinge en Schorerpolder een pilot om te kijken hoe omwonenden en stakeholders samen kunnen werken aan integrale gebiedsconcepten voor robuuste en veerkrachtige Scheldenatuur, volhoudbare landbouw en klimaatbestendige waterveiligheid. Ook deze pilot geldt wordt in 2026 afgerond.

Vlaanderen en Nederland werken binnen de Vlaams-Nederlandse Scheldec commissie (VNSC) samen aan een duurzaam en vitaal Schelde-estuarium. Iedere 5 jaar evalueert de VNSC het gezamenlijke beleid en beheer van het Schelde-estuarium. De resultaten van de 3e evaluatie zijn in het voorjaar van 2024 aangeboden aan de beide parlementen. Verder werd in 2024 het traject van het Lange Termijnperspectief Natuur (LTP-N) afgerond. Het eindrapport geeft

inzicht in wat nodig is om de natuur in het Schelde-estuarium robuuster en veerkrachtiger te maken. In 2025 is gestart met de herijking van de Langetermijnvisie 2030 (LTV2030), die Vlaanderen en Nederland toelaat om ook voor de komende decennia grensoverschrijdende keuzes te maken voor het beleid en beheer van het estuarium. Bij de herijking van de LTV2030 wordt ook de inhoudelijke opbrengst van het LTP-N meegenomen.

De Zuidwestelijke Delta bevat negen Natura 2000 gebieden (Voordelta, Vlake van de Raan, Oosterschelde, Westerschelde, Veerse Meer, Grevelingen, Hollands Diep, Oude Maas, Haringvliet). Momenteel worden de beheerplannen van deze gebieden geactualiseerd. Rijkswaterstaat werkt daarvoor samen met verantwoordelijke overheden, terreinbeheerders en belanghebbenden.

Vismigratie

In 2025 heeft Rijkswaterstaat verdere stappen gezet voor het verbeteren van de vispasseerbaarheid. Bij de Haringvlietdam is verder gewerkt aan de implementatie en optimalisatie van de kier. Op basis van de eerste resultaten lijken veel vissen gebruik te maken van de kier om in te trekken. De komende jaren wordt de laatste data verzameld, worden de gegevens geanalyseerd en de resultaten gepresenteerd. Bij de Afsluitdijk bij Kornwerderzand wordt gewerkt aan de realisatie van de Vismigratierivier. Deze vormt een verbinding tussen de Waddenzee en het IJsselmeer, waar vissen zonder belemmering naar binnen kunnen trekken. Dit project heeft even stilgelegen, maar is in 2025 weer in gang gezet. Het streven is dat in 2027 de eerste vissen door de Vismigratierivier zwemmen. Om de migratie van vissen te ondersteunen, zijn afspraken gemaakt over visserijvrije zones bij vismigratievoorzieningen. De komende tijd moet dit nog geïmplementeerd worden in relevante wetgeving.

Voor de Maas is het afgelopen jaar een start gemaakt met het verbeteren van de vismigratiemogelijkheden rondom de stuwcomplexen, en het uitwerken van een ontwerp voor de optimalisatie van de bestaande vistrappen. Ook is er gewerkt aan een ontwerp voor een extra vistrap bij het stuwcomplex van Lith. In de komende jaren wordt deze vistrap gerealiseerd. Bij dit stuwcomplex is in 2025, in samenwerking met LVVN, onderzoek gedaan naar het effect van de Europese meerval op trekvissen. Het onderzoek richt zich op het gedrag en dieet van deze imposante vissen. Het onderzoek toont aan dat de meerval wat betreft zijn voedselvoorkeur een opportunist is. Veelvoorkomende uitheemse grondels

en rivierkreeften vormen een belangrijk onderdeel van het dieet. De aanwezigheid van de meerval wisselt tussen de seizoenen. Dit maakt dat, afhankelijk van de migratieperiode en het migratiegedrag, bepaalde trekvisserij waarschijnlijk een groter risico lopen om door de meerval opgegeten te worden.

De verschillende riviercommissies hebben in 2025 overlegd over maatregelen voor de trekvisserij die voorbij onze landsgrenzen migreren. De ontwikkelingen rondom vismigratie en het herstel van de zalmopvolging staan daarbij prominent op de agenda. De laatste jaren neemt het aantal terugkerende zalm af. Er is daarom gezamenlijk onderzoek gedaan naar de invloed van verschillende sterftfactoren tijdens de trek. Ook wordt door middel van genetisch onderzoek vastgesteld welke maatregelen succesvol zijn. Aan de hand van deze onderzoeken wordt een strategie voor vismigratie opgesteld. Deze wordt in 2027 meegenomen in de actualisatie van het Masterplan trekvisserij. In diverse landen langs de Rijn en de Maas wordt bij verschillende projecten ook een akoestisch telemetrienetwerk gebruikt, waarmee de vismigratie beter kan worden gevolgd.

In 2025 is een belangrijke vismigratievoorziening bij een grote waterkrachtcentrale in de Rijn bij Rhinau geopend. Naar verwachting wordt er in 2026, in de Rijn bij Markolsheim, opnieuw een grote vismigratievoorziening bij een grote waterkrachtcentrale geopend. En Frankrijk heroverweegt de aanpak bij een andere grote vismigratiebarrière in de Rijn, bij de grote waterkrachtcentrale in Vogelgrun. Dit knelpunt wordt op de agenda van de Rijnministersconferentie van 2027 geplaatst.

Een soort waar het weer beter mee gaat, is de elft. Tot voor kort was deze trekvis uitgestorven in de Rijn. Door internationale maatregelen verbeterden de leefomstandigheden en kon er in Duitsland een herintroductieprogramma opgestart worden. Op dit moment lijkt er sprake van een voorzichtige terugkeer van de elft en zwemt deze vissoort weer door onze rivieren.

Ook op de overgangen tussen Rijkswateren en regionale wateren is in 2025 met verschillende waterschappen verder gewerkt aan het verbeteren van de vismigratie. In 2025 werden er met financiële ondersteuning van IenW en LNVN weer diverse bijeenkomsten georganiseerd. Tijdens de bijeenkomsten van het Vissennetwerk, georganiseerd door Sportvisserij Nederland, worden nieuwe inzichten op het vlak van visstand en vismigratie gedeeld.

6 Internationale samenwerking: samen sterk bij wereldwijde wateropgaven

Nederland zet zich wereldwijd in voor waterzekerheid, waterveiligheid en klimaatadaptatie. IenW werkt daarbij nauw samen met andere ministeries aan de uitvoering van onder meer de Internationale Klimaatstrategie en de Nederlandse Internationale Water Ambitie (NIWA).

Internationale inzet

IenW zet zich richting 2030 in om bij te dragen aan beter en integraal water- en adaptatiebeleid wereldwijd en de prominente Nederlandse positie te bestendigen en verstevigen met beperkte capaciteit en middelen. In 2025 kwam er voor wat betreft de internationale waterinzet meer focus op de aansluiting van nationaal en internationaal en een scherpere focus op gedeelde beleidsvraagstukken. Omdat middelen incl. capaciteit de komende jaren minder worden door taakstellingen, kan minder worden gedaan. IenW's programmadirectie Klimaatadaptatie en Water Internationaal (KAWI) is betrokken geweest bij de ontwikkeling van nieuw buitenland- en industriebeleid. De duurzame ontwikkelingsdoelen en de doelstellingen van het klimaatakkoord van Parijs blijven het kompas voor het buitenlandbeleid. Water is een onderwerp dat mensen, culturen en economieën verbindt. Nederland heeft een ijzersterke internationale reputatie op het gebied van water. IenW onderhoudt die reputatie en zet water-beleidskennis in voor Nederlandse soft power en in de internationale veiligheidsagenda in een veranderende wereldorde. IenW zet de kennis van de Nederlandse watersector in de schijnwerpers en helpt zo om Nederlandse kennis en kunde in het buitenland toe te passen. Dit helpt om de services van bedrijven en kennisinstellingen betaalbaar en van hoge kwaliteit te houden voor onder meer Rijkswaterstaat en de waterschappen en draagt bij aan het verdienvermogen.

IenW verbindt Nationaal en internationaal waterbeheer door:

1. Beschikbaar maken van Nederlandse water- en klimaatadaptatiekennis in vormen die toegankelijk en overdraagbaar zijn voor een buitenlands publiek;
2. Informeren van en bijdragen aan Nederlands beleid door buitenlandse kennis op te halen;
3. Internationaal positioneren van Nederland als water- en klimaatadaptatieland;
4. Inhoudelijk aanjagen van multilaterale en bilaterale samenwerking in samenwerking met ambassades, andere departementen, en uitvoeringsorganisaties.

Urgentie in een veranderende wereld

Wereldwijd is er sprake van een duidelijke urgentie. Klimaatadaptatie kan niet langer wachten. Goed waterbeheer is belangrijker dan ooit. De mondiale waterkringloop staat onder zware druk, onder meer door demografische groei, snelle verstedelijking, toenemende voedselschaarste, uitputting van natuurlijke hulpbronnen en bodemdaling. Mensen ervaren steeds vaker de gevolgen van klimaatverandering via water, omdat de mondiale watercyclus verandert. Neerslag wordt grilliger. De leefbaarheid in grote gebieden van de wereld neemt af door droogte of door grotere risico's op overstromingen, al dan niet in combinatie met vervuild water. En omdat water zich niets aantrekt van landsgrenzen, zullen deze vraagstukken ook gevolgen hebben voor internationale vrede en stabiliteit en de daarmee samenhangende migratie. De fysische samenhang binnen het watersysteem, zoals benadrukt in het rapport van de Global Commission on the Economics of Water (GCEW), vraagt om een geïntegreerde, holistische aanpak.

Neerslagpatronen zijn al veranderd en de wereld warmt verder op. Door systemen aan te passen aan het huidige of verwachte klimaat, en de effecten daarvan, kan schade worden voorkomen. Klimaatbestendig waterbeheer, zoals het gebruik van klimaatbestendige infrastructuur en technologie, helpt onze omgeving aan te passen aan veranderende omstandigheden. Ook door natuurlijke zoetwatervoorraden te herstellen en te beschermen, kunnen we water voor droge periodes besparen en de impact van klimaatverandering en overstromingen verminderen.

We zien ook de verhoudingen in de wereld veranderen. Door alle geopolitieke ontwikkelingen staat de internationale samenwerking steeds meer onder druk. De mondiale watercrisis en klimaatverandering vragen om samenwerking in plaats van competitie. In 2030 zal de wereldwijde vraag naar water de beschikbaarheid met 40% overtreffen. Twee miljard mensen beschikken niet over veilig en schoon drinkwater. Deze mensen hebben vaak niet genoeg, of vervuild water, omdat ze niet dezelfde bescherming of toegang tot water hebben als anderen.

Kennis halen en kennis brengen

In 2025 werd gestart met een centrale kennisbasis met Nederlandse water- en Klimaatadaptatie-kennis. We verzamelen, organiseren, beheren en delen kennis, waarbij er voor wordt gezorgd dat kennis toegankelijk en bruikbaar is voor

partners in het buitenland. Dit vereist vaak een inhoudelijke vertaalslag om de Nederlandse ervaring in context te plaatsen en de relevantie van onze lessen voor het buitenland te distilleren. Door de versterkte kennisbasis op actuele beleidsthema's versterkt lenW zijn inhoudelijk regisserende rol, ook interdepartementaal. Met behulp van de kennisbasis, kan lenW ook met minder middelen en capaciteit veel buitenlandse partners bereiken.

Nederland heeft kennis en kunde te delen met de wereld, maar kan ook leren van het buitenland. In 2025 werd er dan ook structureel buitenlandse kennis voor het Nederlands water- en adaptatiebeleid opgehaald. Zo werd er ingezet op het gericht halen van kennis op de thema's water en bodem sturend en wateroverlast. Op het thema water en bodem sturend werden casussen uit Colombia, België, Verenigde Staten en Oostenrijk gebruikt om het nationale beleid te informeren. Verder zijn er in 2025 rond de 20 internationale delegaties ontvangen in Nederland (vaak in samenwerking met de Nederlandse ambassades), variërend van high-level bezoeken tot technische missies. Hierbij worden kennis en ervaring op het gebied van water gedeeld en de Nederlandse kennisinstututen en bedrijven getoond. Dit wordt zeer gewaardeerd door alle betrokkenen en versterkt de bilaterale relaties.

Industriebeleid en exportpromotie

lenW werkt vanuit een 'Dutch Diamond' aanpak (waarbij de overheid samenwerkt met kennisinstellingen, bedrijven en het maatschappelijk middenveld) om exportpromotie en verdienvermogen te ondersteunen en te vergroten. Daarbij richt lenW zich op groeiemarkten in hoge- en middeninkomens landen. In 2025, werd er versterkt ingezet op watertechnologie in aanvulling op de bestaande inzet op deltatechnologie.

lenW werkt met BZ, EZ en LVVN om niet-sectorespecifieke handelsinstrumenten en interdepartementaal beleid slim in te zetten. De nationale groeifondsen in de watersector (NL2120 gericht op Nature-Based Solutions en Uppwater gericht op watertechnologie) zijn belangrijke instrumenten voor exportpromotie. Het programma voor opschalen van Watertechnologie (WTEX10) is dit jaar verlengd en financieel opgetopt. Verder zijn diverse kansen geïdentificeerd voor nauwere samenwerking met de Europese Unie in relatie tot bijvoorbeeld de uitvoering van de European Water Resilience Strategy en het European Climate Adaptation Plan (ECAP). Verder stond er in de industriebrief, die het kabinet in 2025 aan de tweede

kamer stuurde, dat water een belangrijk dwarsdoorsnijdend thema is voor het bedrijfsleven om duurzame economische groei op lange termijn te garanderen. Ook was IenW nauw betrokken bij de discussies omtrent de herstructurering van de Topsectoren waarbij onze inzet gericht was op aandacht voor watertechnologie en waterbouw in partnerschap met het ministerie van EZ.

Exportpromotie is een element in de IenW-bilaterale samenwerking. Ambassades hebben vaak veel lokale kennis/netwerken. IenW werkt dan ook met ambassades om kansen te definiëren en ondersteunt de inzet ter plekke, door middel van materialen om Nederland te presenteren.

De inzet van IenW droeg bij aan de versterkte internationale positie van de Nederlandse watersector. De waterexport groeit ongeveer drie procent per jaar. De laatste cijfers laten zien dat de waterexport in 2024 een waarde had van €10,5 miljard – goed voor bijna twee procent van de totale Nederlandse export.

Multilaterale initiatieven

In 2025 heeft Nederland voortgebouwd op de prominente rol die ze als medegastland van de VN 2023 Waterconferentie in New York heeft gespeeld (de eerste formele VN-waterconferentie die in 47 jaar plaats vond). De conferentie heeft geleid tot meer actie op waterzekerheid, door middel van de Water Actie Agenda. Ook Nederlandse overheden, het maatschappelijk middenveld, bedrijven en kennisinstellingen voeren hun toezeggingen uit de Water Actie Agenda uit. Een ander resultaat is dat de Secretaris-Generaal van de VN de eerste VN Watergezant ooit heeft aangesteld. Nederland ondersteunde in 2025, samen met andere lidstaten, het werk van de VN Watergezant. De volgende VN Waterconferenties zullen in 2026 en in 2028 plaats gaan vinden. De voorbereidingen voor de editie van 2026, die in Abu Dhabi wordt gehouden, zijn in volle gang.

Door de VN Waterconferentie is er meer mondiale aandacht gekomen voor water. Dit komt ook tot uiting in het eindrapport van de door Nederland geïnitieerde Global Commission on the Economics of Water (GCEW), dat in 2024 uitkwam.⁸ In november 2025 werd hiervoor ook een officieel VN-evenement georganiseerd op de Klimaatconferentie COP30 in Belém. Hier werden de bevindingen van de GCEW gepresenteerd, samen met praktische beleidsvoorbeelden. De GCEW bestaat uit een groep van toonaangevende wetenschappers, politieke vertegenwoordigers en beleidsmakers.

Tijdens de genoemde Klimaatop COP30 in Belém, kwam waterbeheer ook terug in de klimaatonderhandelingen. De gevolgen van klimaatverandering in het binnen- en buitenland zijn namelijk steeds meer voelbaar en worden vooral ervaren via water. Verder is het mondiale raamwerk voor klimaatweerbaarheid (UAE Framework for Global Climate Resilience) versterkt met 59 indicatoren waarvan er 9 specifiek over water gaan. Komend jaar zullen landen verder werken aan de lijst, om verbeteringen te kunnen doorvoeren. Ook werd Nederlandse waterkennis gepresenteerd bij de COP30. Vanwege de toename van overstromingen, droogte en branden was er groeiende aandacht voor waarschuwingssystemen en rampenbestrijding. Nederland deelde samen met partners uit het programma Water at the Heart of Climate Action ervaringen over hoe waarschuwingssystemen schade en slachtoffers kunnen voorkomen. Ten slotte is er ook op de klimaatconferentie, in de Baku High Level Dialogue on Water for Climate Action (waar Nederland ook aan deelneemt) een belangrijke stap gezet om water beter te verankeren op toekomstige COPs.

Nederland werkte in 2025 met een aantal multilaterale organisaties op het gebied van water. Als verdragslid heeft Nederland in 2025 actief deelgenomen aan de mondiale Water Conventie bij de UNECE⁹: waarin de principes staan verankerd waarop wij in onze internationale stroomgebieden samenwerken, belangrijk voor deltaland Nederland. Door het coöperatieve karakter met 57 lidstaten draagt het ook bij aan stabiliteit en conflictbeheersing tussen landen. In 2025 heeft Nederland de Nederlandse aanpak van waterbeheer en klimaatadaptatie gedeeld als voorzitter van de Taskforce Water & Climate en kennis opgedaan en gedeeld door de organisatie van een internationale workshop over klimaatweerbaarheid rondom rivieren, voor het voorkomen van overstromingen en de bijbehorende schadelijke gezondheidseffecten. Daarnaast treedt Nederland in 2025, op verzoek van Bangladesh, op als Twinning Partner met een focus op kennisuitwisseling en capaciteitsopbouw tussen een nieuw en ervaren lidstaat onder de conventie.

Verder heeft Nederland in de multilaterale Coalitie voor Klimaatweerbare Infrastructuur (CDRI) in 2025 de trainingsmodules voor klimaatweerbare waterinfrastructuur opgeleverd en getest in drie Zuid-Aziatische landen. Daarnaast is Nederland ook actief geweest op water bij de Food and Agriculture Organization (FAO), door ook vice-voorzitter te zijn van het Global Framework on Water Scarcity in Agriculture (WASAG). Nederland werkte daarnaast in 2025 nauw samen met de Wereld Meteorologische Organisatie (WMO) en UNESCO aan

⁸ *The Economics of Water: Valuing the Hydrological Cycle as a Global Common Good*

⁹ 1992 Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes (Water Convention)

hydrologie. Ten slotte werkte Nederland samen met het UN Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR) op het thema van het voorkomen van klimaat- en watergerelateerde rampen, en met de OECD op een rapport over watergerelateerde risico's.

Europese activiteiten

De Europese Commissie heeft in 2025 een Europese strategie voor waterveiligheid (EWRS) gepubliceerd. Het doel van de EWRS is het scheppen van een heldere visie op Europese waterzekerheid en waterveiligheid en om de rol van water beter en meer integraal mee te nemen in EU beleid, acties en investeringen. De EWRS strategie is een uitwerking van wat de EU op de VN 2023 Waterconferentie heeft geformuleerd: een waterveilige EU in 2050, die waterzekerheid voor iedereen waarborgt. Dit betekent de bescherming en het herstel van aquatische ecosystemen en een goed evenwicht tussen watervoorziening en watervraag met inbegrip van de verwezenlijking van het mensenrecht op veilig drinkwater. In Europa worden er nu aan drie waterveiligheidsdoelstellingen gewerkt:

1. Herstel en bescherming van de waterkringloop, als basis voor een duurzame watervoorziening
2. Samen met burgers en economische actoren een economie opbouwen die slim met water omspringt, op een manier die het concurrentievermogen van de EU ondersteunt, aantrekkelijk is voor investeerders en een bloeiende EU-watersector versterkt
3. Het waarborgen van schoon en betaalbaar water en sanitaire voorzieningen voor iedereen en het versterken van de positie van burgers op het gebied van waterveiligheid

Europese samenwerking biedt kansen om de Nederlandse watersector in Europa en wereldwijd te positioneren, en om door middel van industriebeleid de Europese groeiemarkten te ondersteunen. De EWRS beoogt investeringen op te schalen voor een competitieve EU waterindustrie en om draagvlak te creëren voor onderzoek en innovatie, met aandacht voor de sociale impact en territoriale verschillen. De Global Gateway Strategy zet in op een sterkere betrokkenheid van de private sector om investeringen buiten Europa te stimuleren. Nederland werkt nauw samen met de EU en EU-lidstaten aan ambitieuze en actiegerichte uitkomsten in multilaterale fora en processen, zoals COP30 en de VN-waterconferenties.

Internationale programma's

Door middel van een aantal internationale programma's bevorderen we innovatie en kennisuitwisseling met buitenlandse partijen. Deze aanpak bevordert klimaatveiligheid, integraal waterbeheer en duurzame ontwikkeling en geeft Nederlandse bedrijven, kennisinstellingen, NGO's en overheden een stevige positie op de internationale markt. Dit draagt bij aan een positieve beeldvorming in het buitenland. Het gaat onder andere om de volgende kennisprogramma's.

De Blue Deal

De Blue Deal is een internationaal programma van de 21 waterschappen, IenW en BZ waarin peer-to-peer samenwerking centraal staat. Het programma ligt op koers om in 2030 wereldwijd 20 miljoen mensen toegang te geven tot voldoende, schoon en veilig water. Het Blue Deal-programma is actief in 15 landen in Latijns-Amerika, Afrika, het Midden-Oosten, Azië en Europa. In 2025 focuste de Blue Deal zich op het ontwikkelen van waterinformatiesystemen, het actualiseren van integrale waterbeheerplannen en het verbeteren van stakeholderbetrokkenheid. Klimaatadaptatie en sociale inclusie vormden daarbij belangrijke thema's. Het Blue Deal-programma zorgt in Nederland voor toekomstbestendige en wendbare waterschappen. Ook stimuleert het programma de professionele ontwikkeling van Nederlandse waterschappers, waardoor hun vakmanschap, interculturele vaardigheden en veerkracht in complexe situaties worden vergroot.

Het DRRS

Met het programma Dutch Disaster Risk Reduction and Surge Support (DRRS) zet Nederland expertise in ná of ter voorkoming van klimaat- en watergerelateerde rampen. Het wordt wereldwijd ingezet en helpt de mondiale veiligheid en weerbaarheid te vergroten. Het programma wordt gefinancierd door IenW en BZ en uitgevoerd door de RVO. In 2025 is expertise geleverd in onder andere Brazilië, Indonesië en Oekraïne (zie ook blz. 48 landenkaart).

Het International Panel on Deltas and Coastal Areas

Het International Panel on Deltas and Coastal Areas (IPDC) helpt landen en eilanden bij het opstellen van een concrete actiegerichte klimaatadaptatie-aanpak, op basis van kennisuitwisseling. Het IPDC bracht ook in 2025 weer regeringen, wetenschappers en uitvoerders uit de hele wereld samen om klimaatadaptatiemaatregelen te versnellen. In 2025 richtte het IPDC zich op het Caribische deel

van het Koninkrijk plus Colombia, Egypte en Vietnam. IPDC wordt uitgevoerd door Deltares en de stichting Climate Adaptation Services (CAS).

Het Partners voor Water-programma

Het programma Partners voor Water (PvW) bevordert innovatieve Nederlandse kennis en expertise in het buitenland en draagt bij aan waterzekerheid. Het programma bestaat uit drie onderdelen: de deltalandenbenadering, de thematische benadering en de subsidieregeling. Daarnaast is de samenwerking met de deltalanden verstevigd (zie ook het kopje bilaterale activiteiten). In 2025 focuste PvW op de thema's 'Nature-based solutions' en 'Water-biodiversiteit-voedsel'. Bijvoorbeeld bij de kustbescherming in Noord-Manila en op het gebied van verduurzaming van de avocadoproductie in Chili. In 2025 is de laatste ronde van de PvW-subsidieregeling 'innovaties voor waterveiligheid en waterzekerheid buitenlandse delta's, deltasteden en stroomgebieden' ruim overvraagd. Er zijn uiteindelijk 11 pilotprojecten en 3 haalbaarheidsstudies toegekend in 10 landen. Het programma heeft dan in totaal (sinds de start van de nieuwe regeling in 2022) 49 pilots en 19 haalbaarheidsstudies gefinancierd voor een totaalbedrag van 15 miljoen euro.

Het Water as Leverage-programma

Water as Leverage richt zich op klimaatweerbare en waterzekere steden. In 2025 is het Water as Leverage-programma verder geïntegreerd in het Partners voor Water-programma, om zo de continuïteit te borgen. In de gelanceerde publicatie 'Water as Leverage Guidance' staan 8 principes en 6 stappen om inclusieve, ontwerpgedreven en transformatieve stedelijke klimaatadaptatie te realiseren. Daarnaast heeft het PvW team samen met lokale en nationale overheden en gemeenschappen plannen gemaakt voor leefbare en klimaatweerbare steden in Nakuru (Kenia) en Cartagena (Colombia). In India is in 2025 het Urban River Management Plan (URMP) voor de stad Prayagraj opgeleverd, dat interventies bijeenbrengt die het stedelijke waterbeheer verbeteren.

Bilaterale activiteiten

IenW richt zich op een thematische bilaterale samenwerking waarin de beleidsdialoog centraal staat. IenW heeft daarbij een inhoudelijke aanjagende rol binnen de Rijksoverheid waarbij ambassades een actieve rol op de water/klimaatadaptatie-agenda pakken. In 2025, werkte IenW in vijf deltalanden die soortgelijke water- en klimaatuitdagingen hebben als Nederland (Colombia,

Egypte, India, Indonesië en Vietnam). Daarnaast ondersteunde IenW andere departementen in twee andere deltalanden (Bangladesh en Mozambique) en had een lichtere thematische samenwerking met een select aantal andere landen (VS, Mexico, Zuid-Afrika, Marokko, Thailand, Singapore en China). In alle samenwerking wisselen we beleidskennis uit en werken we samen aan slimme oplossingen. Hier profiteren de Nederlandse overheid, bedrijven, kennisinstellingen, NGO's en het partnerland van.

India

De strategische watersamenwerking tussen Nederland en India is gebaseerd op het Strategisch Water Partnerschap (SWP) van 2022. Belangrijke vooruitgang werd in 2025 onder andere geboekt bij het opzetten van een Centre of Excellence on Water. Daarnaast wordt samengewerkt aan een Digital Twin (een digitale kopie van het fysieke watersysteem om monitoring, simulatie en voorspellingen te ondersteunen) voor het hele Gangesstroomgebied en een nature-based solutions-toolkit voor steden. De rol van Nederland is het leveren van kennis en expertise aan het Centre of Excellence on Water, dat in 2026 ceremonieel geopend zal worden.

Indonesië

De waterveiligheid in de kustregio's van Indonesië wordt bedreigd door onder meer bodemdaling (als gevolg van grondwateronttrekking), de stijgende zeespiegel en extreem weer. De watersamenwerking tussen de landen richtte zich in 2025 met name op de volgende onderwerpen:

- Integraal waterbeheer en waterveiligheid in Noord-Java. Zo werken Nederland en Indonesië in de kustplaats Semarang samen aan een visie voor duurzame, integrale en inclusieve stedelijke ontwikkeling.
- Geoptimaliseerd waterbeheer in laaglanden voor voedselzekerheid.

Deze prioriteitsgebieden sluiten aan bij de nationale prioriteiten van Indonesië, maken gebruik van de unieke Nederlandse expertise op het gebied van deltatechnologie en waterbeheer, creëren mogelijkheden voor samenwerking met andere ontwikkelingspartners en bieden kansen voor kennisinstellingen en bedrijven uit de Nederlandse watersector. Ook lokale jongerenparticipatie vormt een sterk onderdeel van de samenwerking. Verder was er in juni 2025 een economische missie naar Indonesië, gericht op water, de maritieme sector en landbouw. Hieraan namen tientallen Nederlandse bedrijven, kennisinstellingen en ngo's deel.

Vietnam

Vietnam en Nederland vierden in 2025 tijdens het Vietnam Water Congres in Ho Chi Minh Stad het 15-jarige jubileum van het Strategisch Partnerschap op Klimaatadaptatie en Waterbeheer. Voortgang werd dit jaar geboekt op de thema's duurzame zeezandwinning (als alternatief voor zandwinning in de Mekong Delta) en kustbescherming (met mangroveherstel en overstromingsbeheer in Thu Duc City in Ho Chi Minh-stad). Ook was er een succesvolle missie rond de thema's grondwater en bodemdaling met het Vietnamese ministerie van Landbouw en Milieu. Hierbij werd onderzoek besproken dat toont dat de Mekongdelta grotendeels onder zeeniveau komt als het grondwatergebruik niet drastisch wordt ingeperkt. Vietnam gaat ministeries en gemeenten samenvoegen in de hoop zo slagvaardiger te kunnen worden.

Colombia

De samenwerking richt zich op het weerbaar maken van delta's en steden, op kustbescherming en op nature-based solutions. Op water en landbouw werd in 2025 voortgang geboekt in Colombia: efficiënter watergebruik in de koffiesector en inzet van technologieën om schadelijke stoffen tegen te gaan, zorgden voor verbetering van de waterzekerheid en biodiversiteit in de Magdalena-regio. Bedrijven en kennisinstellingen van beide landen speelden hierbij een grote rol. Ook zijn in 2025, in het kader van het Water as Leverage-programma, twee ontwerpen uitgewerkt voor innovatieve, integrale waterinfrastructuurprojecten, om zo de stad Cartagena water- en klimaatbestendig te maken.

Egypte

Nederland en Egypte vierden in 2025 het 50-jarige jubileum als partners en tekenden een vernieuwde samenwerkingsovereenkomst. De samenwerking met Egypte is gericht op het verbeteren van de toegang tot drinkwater en sanitatie, het verhogen van de waterproductiviteit in de landbouw, kustbescherming en klimaatweerbaarheid. Nederland draagt bij aan de beleidsondersteuning, capaciteitsopbouw en projectontwikkeling, in nauwe samenwerking met andere (internationale) partners. Zo is in 2025 onder andere een zandstudie gedaan: Egypte is namelijk geïnteresseerd in mogelijkheden om met natuurlijke zandoplossingen een aantal zwakke plekken aan de Noordkust van Egypte te versterken. Daarnaast zijn er een aantal grote waterprogramma's uitgevoerd, onder andere op het gebied van irrigatie. In 2025 droeg IenW het leiderschap op de bilaterale samenwerking met Egypte over aan BZ.

Verenigde Staten

Nederland en de VS wisselden ook in 2025 op federaal, statelijk en stedelijk niveau kennis uit over water en weerbaarheid. IenW heeft een MoU met de staat Californië, waarin het thema stedelijke weerbaarheid verder invulling krijgt. Voor Nederlandse bedrijven is de VS een belangrijke groeimarkt en wordt er stevig ingezet op exportpromotie op deltatechnologie en watertechnologie.

Mexico

De samenwerking tussen Nederland en Mexico richt zich op het ondersteunen van de Nederlandse watersector. Ook wordt er kennis gedeeld op de thema's nature-based solutions en water-biodiversiteit-voedsel. Mexico is door de grootte van haar economie en haar positie in de regio op het gebied van water een interessant land voor IenW. In 2025 zijn vorderingen gemaakt binnen het 3-jarige Partners for International Business (PIB). Deze publiek-private samenwerking richt zich op het combineren van de Nederlandse expertise en de lokale Mexicaanse kennis, om de toegang tot water, de waterkwaliteit, de waterinfrastructuur en het afvalwaterbeheer te verbeteren in de regio's Mexico-Stad, Guanajuato, Querétaro, Oaxaca, Quintana Roo en Jalisco.

Zuid-Afrika

Nederland en Zuid-Afrika werkten in 2025 samen op het gebied van: klimaatadaptatie en waterbeschikbaarheid, klimaatbestendige steden, digitalisering van grondwaterwinning en waterkwaliteitsbewaking, waterveiligheid door versterking van early warning systemen, sanitatie en afvalwaterbehandeling, bevordering van integraal en inclusief stroomgebiedbeheer en kustbescherming incl. NBS.

Marokko

De samenwerking met Marokko focust op: waterbeschikbaarheid, efficiënt watergebruik, bescherming tegen overstromingen en water governance. Marokko exporteert veel tuinbouwproducten naar Nederland. Nederland zet in op duurzame tuinbouw waarbij grondwateronttrekking wordt beperkt. Nederland kan ook leren van Marokko, bijvoorbeeld als het gaat om de aanpak van droogte en hittestress. In december 2025 vond er tijdens de Dutch Moroccan Water Days en het IWRA World Water Congress in Marrakech een geslaagde water-handelsmissie met 15 Nederlandse bedrijven en organisaties plaats. Ook is het Water Action Plan tussen beide landen ondertekend, met daarin de implementatieactiviteiten voor de komende twee jaar onder het MoU water.

Thailand

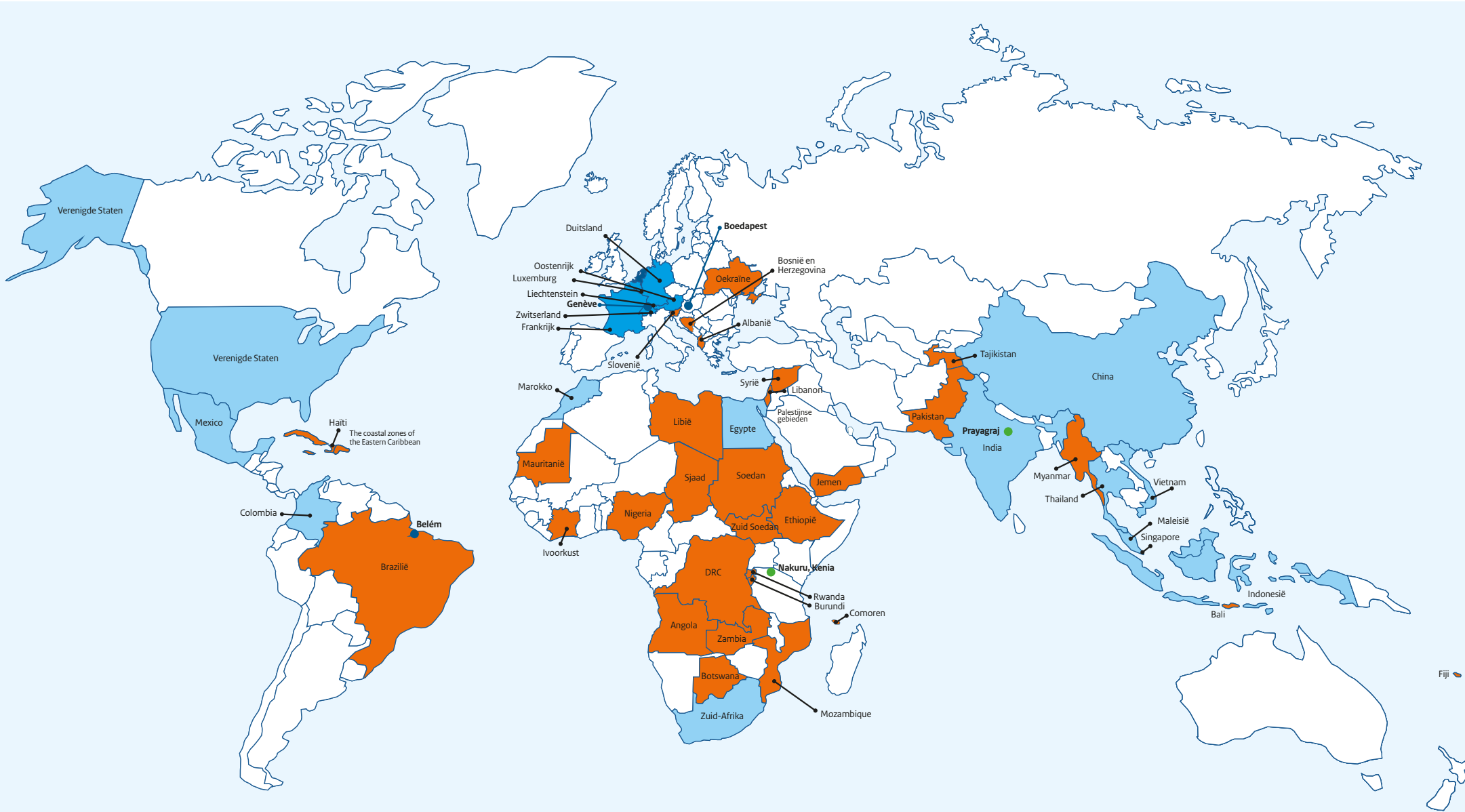
Voor het Nederlandse mkb is Thailand een interessante markt en er is sinds een paar jaar momentum om de markt actief te betreden. IenW draagt, naast eigen programmering, hieraan bij door in Bangkok via de MoU water van 2021: de Government to Government-relaties te onderhouden en te versterken met relevante netwerken, waar grote waarde aan wordt gehecht. Thailand speelt ook een belangrijke rol binnen de Associatie van Zuidoost-Aziatische Naties (ASEAN).

Singapore

De investeringen van Singapore in klimaatweerbaarheid, kustbescherming, waterveiligheid en waterzekerheid bieden grote kansen voor Nederlandse bedrijven en kennisinstituten. Zo speelden Nederlandse partijen een belangrijke rol bij de aanleg en het management van de eerste smart polder in Singapore, die in 2025 officieel is geopend, en droegen zij bij aan de uitvoering van het Singaporese Coastal Protection and Flood Management Research Program. Nederland kan van Singapore leren als het gaat om stedelijke weerbaarheid en het omgaan met uitzonderlijke weersomstandigheden, zoals droogte, hitte en extreme regenval. Daarnaast vond in 2025 bijvoorbeeld kennisuitwisseling plaats op het gebied van hergebruik van afvalwater en stormvloedkeringen.

China

Nederland en China kunnen veel van elkaar leren: China ziet Nederland als koploper en expert op waterbeheer en voor Nederland is China interessant vanwege de schaal waarop en de snelheid waarmee innovaties worden toegepast. Onderwerpen voor samenwerking zijn, en ook weer in 2025, met name dijkveiligheid, hoogwater- en droogtevoorspellingen, assetmanagement/verouderde infrastructuur en klimaatbestendige rivierstroomgebieden. Vaak worden hierbij de Rijn en de rivier Huai met elkaar vergeleken. Eveneens werkt Nederland met China samen onder de paraplu van het China Europe Water Platform (CEWP), dat technische ondersteuning vanuit de EU ontvangt onder het project Europe China Cooperation on Water.

Deelname aan conferenties

- Klimaatconferentie COP30 in Belém
- Protocol on Water & Health Meeting of Parties in Boedapest
- UNECE Water Conventie IWRM Working Group in Genève

Samenwerking met landen

- Expertise geleverd via Dutch Disaster Risk Reduction & Surge Support (DRRS) programma
- Projecten in kader van Water as Leverage programma
- Bilaterale water samenwerking
- Internationale rivierencommissies (Rijn, Maas, Eems en Schelde)

Internationale rivierencommissies

Voor Nederland als benedenstrooms land is internationale samenwerking op waterbeheer van groot belang. Er liggen grote opgaven op het gebied van ecologie, waterkwaliteit en waterkwantiteit (zowel waterveiligheid/wateroverlast als waterbeschikbaarheid/droogte). Dit wordt versterkt door klimaatverandering. Daarom is het belangrijk om goede afspraken te maken met de andere landen in de internationale stroomgebieden. Nederland neemt deel aan vier grote internationale stroomgebiedcommissies (voor de Rijn, Maas, Eems en Schelde).

De Internationale Commissie ter Bescherming van de Rijn

Binnen de Internationale Commissie ter Bescherming van de Rijn (ICBR) werkt Nederland samen met de andere Rijnsoeverstaten aan het vierde internationale Stroomgebiedbeheerplan voor 2028–2033. In 2025 heeft de ICBR de belangrijkste waterbeheerkwesties geactualiseerd en in 2026 start het schrijven van het plan. Tegelijkertijd voert de ICBR de internationale coördinatie van de Europese Richtlijn Overstromingsrisico's voor de Rijn uit. De geactualiseerde rapportage over gebieden met een potentieel significant overstromingsrisico ligt inmiddels klaar, inclusief extra informatie over zware neerslag en vernieuwde nationale overstromingskaarten. Deze inzichten vormen de basis voor de volgende stappen in het gezamenlijke overstromingsrisicobeheersplan en dragen bij aan het doel van de ICBR om in 2040 het overstromingsrisico langs de gehele Rijn met 15% te verminderen. Op ecologisch vlak wordt vooruitgang geboekt met het Masterplan Trekvissen en heeft de ICBR aanbevelingen voor visbescherming bij waterkrachtcentrales gepubliceerd. Ook vindt er onderzoek plaats naar de terugkeer van de zalm, om de maatregelen daarop aan te passen. Microverontreinigingen blijven een belangrijk aandachtspunt. De ICBR heeft nieuwe stoffenlijsten voor monitoring vastgesteld, waar ook 24 soorten PFAS en lithium in zijn opgenomen. De eerste tussentijdse balans van de afgesproken 30% reductie van verontreinigende stoffen is klaar. Op basis daarvan zijn tussentijdse aanbevelingen gedaan. Daarnaast werkt de ICBR aan een overzicht van PFAS-metingen en -bronnen, loopt een non-target screeningproject tot 2029 en zijn afspraken gemaakt over de actualisering en verbetering van het Rijnalarmmodel, om ook in de toekomst goed te kunnen reageren op calamiteuze verontreinigingen. Een workshop over (micro)plastics bracht experts samen om de volgende gezamenlijke stappen te bepalen. Ook ontwikkelt de ICBR samen met de Commissie voor de Hydrologie van de Rijn (CHR) nieuwe kaders voor een betere sedimenthuishouding. Tegelijkertijd wordt de voortgang van de maatregelen uit

het Sedimentmanagementplan, over verontreinigd sediment, geëvalueerd. Tot slot is gestart met de actualisatie van de internationale klimaatadaptatiestrategie. Gezamenlijke studies over de effecten van klimaatverandering op de watertemperatuur, ecologie, waterkwaliteit, afvoeren en waterbeschikbaarheid vormen hiervoor de inhoudelijke basis. De Rijn verandert steeds meer van een gletsjer- naar een regenrivier. Daardoor krijgen we in de zomerperiode te maken met meer droogte en een grotere watervraag, terwijl regionaal de kans op stortvloed toeneemt door zwaardere neerslag. Juist daarom blijft grensoverschrijdende samenwerking essentieel om ook in de toekomst voldoende en schoon water beschikbaar te houden, en de overstromingsrisico's te beperken. De gepubliceerde rapporten zijn te lezen op de [website van de ICBR](#).

De Internationale Maas Commissie (IMC)

Een belangrijke taak van de Internationale Maascommissie (IMC) is het voorbereiden van het internationale deel van het vierde stroomgebiedbeheerplan 2028-2033 (iSGBP). In 2025 zijn de waterbeheerkwesties geïdentificeerd en bijgewerkt, waarbij onder andere hydropeaking, sedimentbeheer, klimaatverandering en grondwater zijn toegevoegd als belangrijke onderwerpen. Ook is de inhoudsopgave besproken, inclusief belangrijke nieuwe hoofdstukken. In 2026 wordt gestart met het schrijven van de hoofdstukken voor het iSGBP. In de IMC wordt voor het stroomgebied van de Maas ook samengewerkt aan de Europese Richtlijn Overstromingsrisico's. Concreet is begin 2025 het verslag over de herziening en actualisering van de voorlopige overstromingsrisicobeoordeling (VORB) afgerond en is er gewerkt aan de actualisering van het gezamenlijk rapport over de overstromingsgevaar- en overstromingsrisicokaarten. Daarnaast heeft Nederland een voorstel ingebracht om onderzoek uit te voeren naar het effect van klimaatverandering op de afvoeren van de Maas. In 2026 wordt gestart met deze studie. Op het gebied van waterkwaliteit is gekeken naar de actualisatie van de Maasrelevante stoffen en is gesproken over de actualisatie van het Waarschuwings- en Alarmsysteem (WAS). In de werkgroep Vis heeft men gewerkt aan het Masterplan Trekvissen, waarbij veel aandacht is voor de optimalisatie en aanleg van vistrappen, voor de effecten van laagwater op vissen en de uitbreiding van vismonitoring.

Het Internationaal coördinerend overleg Eems

In het internationale Eems-stroomgebied heeft het ontwerp-werkprogramma en een overzicht van belangrijke waterbeheerkwesties ter inzage gelegen, ter voorbereiding op het internationale stroomgebiedbeheerplan 2028-2033. Nederland heeft hier inhoudelijk aan bijgedragen. De documenten zijn onderdeel

van de Duitse terinzagelegging; Nederland heeft hiervoor een apart nationaal document (en niet per stroomgebied). Nederland meet in de Eems-Dollard een aantal overschrijdingen: er is samen met Duitsland een proces/traject opgestart om te onderzoeken waar deze overschrijdingen vandaan komen en in hoeverre er mogelijk sprake is van buitenlandse afwenteling. Vanwege de getijdynamiek in het Eems-Dollardbekken kunnen stoffen juist ook vanuit bijvoorbeeld de Noordzee/Waddenzee worden aangevoerd. Tot eind 2022 liep een driejarig Interreg-project, samen met Duitsland, om te komen tot geharmoniseerde waarden voor de beoordeling van chlorofyl-a in de Nederlandse en Duitse Waddenzee. Nederland zet zich in om gezamenlijk met Duitsland het vervolgtraject te bepalen. In het kader van de ROR heeft er met Duitse collega's afstemming plaatsgevonden over de overstromingsrisico- en gevaarkaarten voor het stroomgebied van de Eems. Nu wordt er gewerkt aan de overstromingsrisicobeheerplannen.

De Internationale Schelde Commissie

In 2025 heeft de Internationale Scheldec Commissie (ISC) intensief samengewerkt aan de voorbereiding van het internationale stroomgebiedbeheerplan 2028–2033. De ISC richtte zich daarbij op de belangrijkste grensoverschrijdende waterbeheerkwesties binnen het Scheldestroomgebied, waaronder hydrologie, waterkwaliteit, ecologie, grondwater en calamiteuze verontreinigingen. Een belangrijk thema in 2025 was de aanpak van zeer zorgwekkende stoffen, met name PFAS. Zo werd een rapport over PFAS-bronnen en vrachten in het Scheldestroomgebied gepubliceerd, waarmee voor het eerst een grensoverschrijdend overzicht is gegeven van de belangrijkste emissiepunten, transportprocessen en risico's. In aansluiting hierop organiseerde de ISC een tweede internationale PFAS-workshop, waar lidstaten hun aanpak en best practices deelden. Deze gezamenlijke kennisontwikkeling is van groot belang, omdat beleidsvorming rond PFAS nog volop in ontwikkeling is en harmonisatie van monitoring en maatregelen tussen landen cruciaal is voor effectief waterkwaliteitsbeheer. Daarnaast besteedde de ISC in 2025 aandacht aan ecologische thema's, zoals vismigratie. In een thematische workshop wisselden beheerders en experts inzichten uit over knelpunten, governance en succesvolle projecten, gericht op het herstellen van vishabitats. Tijdens de plenaire zitting in juni vond een uitwisseling plaats met de Europese Commissie, gericht op het toelichten van hun voorgenomen plannen en het leggen van de verbinding met het werk van de ISC, in het bijzonder vanwege de gezamenlijke voorbereiding van de internationale stroomgebiedbeheerplannen.

7 Financiën van het waterbeheer

Het Rijk, de waterschappen, gemeenten, drinkwaterbedrijven en provincies hebben allemaal een rol in het beschermen van ons land tegen overstromingen en/of het zorgen voor voldoende en schoon (drink)water.

Samen maakten deze organisaties 11 miljard euro aan kosten hiervoor in 2025. In de periode 2021-2025 zijn deze totale kosten van het waterbeheer per saldo gestegen met 17% (3% per jaar).

Alle huishoudens en bedrijven in ons land betalen mee aan de kosten van het waterbeheer. Dat gebeurt via diverse belastingen en de drinkwaterrekening. Een deel van de kosten van het waterbeheer wordt uit de algemene financiële middelen betaald wat maakt dat de totale kosten niet alleen betaald worden door huishoudens en bedrijven. Over de afgelopen vijf jaar (2021-2025) steeg het bedrag dat huishoudens met een koopwoning en een huurwoning betalen gemiddeld met ongeveer 1,5% per jaar. De lasten van een agrarisch bedrijf bleven nagenoeg gelijk. Een productiebedrijf in de voedingsmiddelenindustrie is 3% per jaar meer gaan betalen.

Alle bedragen zijn gecorrigeerd naar prijspeil 2025.

Kosten waterbeheer in Nederland

De kosten van het waterbeheer in ons land werden in 2025 voor 43% gemaakt door de waterschappen, voor 19% door de gemeenten, voor 19% door de drinkwaterbedrijven, voor 17% door het Rijk en voor een klein deel, namelijk 2%, door de provincies. Voor een overzicht van de bronvermelding van de cijfers, zie 'Kosten waterbeheer verdeeld over overheden' en 'Verantwoording bronnen' op blz. 53.

Sinds 2021 zijn de kosten van het Rijk met 50% omhooggegaan en de kosten van de waterschappen met 13%. De kosten van drinkwaterbedrijven zijn met 21% gestegen. De kosten van gemeenten zijn nagenoeg gelijk gebleven.

De kosten van het Rijk stegen voornamelijk door een toename van investeringen in waterveiligheid (het HWBP) en waterkwaliteit (KRW-maatregelen in de Rijkswateren). Tevens werkt het ministerie van IenW aan de grootste onderhoudsopgave van onze infrastructuur ooit, waardoor ook de kosten voor exploitatie, onderhoud en vernieuwing van het hoofdwatersysteem zijn gestegen (o.a. groot onderhoud Stuwen Maas en vernieuwing hydraulische bewegingswerken Oosterscheldekering). De stijging van de kosten voor de waterschappen is vooral het gevolg van het nemen van maatregelen om piekbuien en perioden van droogte en watertekort op te vangen. Deze ontwikkeling heeft ook invloed op de kosten van de andere partijen die zich bezighouden met het waterbeheer in

Nederland. De stijging bij de drinkwaterbedrijven houdt verband met toenemende investeringen in drinkwaterzuivering en infrastructuur. De gemeentelijke cijfers zijn nagenoeg stabiel, omdat het veelal om meerjarige investeringen gaat. Een kenmerk van meerjarige investeringen is dat deze minder fluctueren.

Lastendruk voor huishoudens en bedrijven

Alle huishoudens en bedrijven in ons land betalen mee aan het waterbeheer. Dat doen ze in de vorm van diverse belastingen en de drinkwaterrekening. De figuren op blz. 54 en 55 tonen de ontwikkeling van de lastendruk voor verschillende typen huishoudens en bedrijven sinds 2021 en laten zien wat zij gemiddeld kwijt waren aan:

- a. Watersysteem- en wegenheffing aan het waterschap;
- b. Zuiveringsheffing aan het waterschap;
- c. Rioolheffing aan de gemeente;
- d. Drinkwaterrekening van het drinkwaterbedrijf;
- e. Belastingen van het Rijk op drinkwater, zoals belasting op leidingwater en btw op de factuur van het drinkwaterbedrijf;
- f. Overige rijksbelastingen ten behoeve van het waterbeheer aan het Rijk;
- g. Provinciale en rijksbelastingen ten behoeve van de watertaken van de provincie aan de provincie en het Rijk.

Het is niet mogelijk om te bepalen hoeveel een individueel agrarisch of productiebedrijf gemiddeld aan Rijks- en provinciale belastingen betaalt voor de watertaken van het Rijk en de provincies (onderdelen f en g). Daarom ontbreken deze bedragen in de figuren 'Lastendruk bedrijven' (zie blz. 55). Het totaal voor alle bedrijven in ons land is wel beschikbaar:

	2021	2022	2023	2024	2025
Rijksbelastingen t.b.v. het waterbeheer door het Rijk	247	292	363	334	391
Aan Provincies en Rijk betaalde belastingen t.b.v. de uitvoering van watertaken door de provincies	12	11	12	17	22

Bedragen * € 1.000.000, gecorrigeerd naar prijspeil 2025

In 2025 betaalde een gezin met een eigen woning gemiddeld 1.076 euro voor het waterbeheer in Nederland. De lastendruk voor deze huishoudens is in de periode 2021-2025, gecorrigeerd naar het prijspeil van 2025, met gemiddeld 1,5% per jaar gestegen. Voor huishoudens in een huurwoning was de stijging van de lastendruk hetzelfde (zie de figuren voor lastendruk huishoudens). Het werk van de waterschappen wordt steeds complexer door bijvoorbeeld extremer weer, de hogere eisen aan schoon en voldoende water en de zuivering van rioolwater.

Een agrarisch bedrijf met 60 hectare grond is in de afgelopen vijf jaar gemiddeld iets minder gaan betalen. De grootste kostenveroorzaker is de heffing watersysteem en wegen voor ongebouwde terreinen, die de waterschappen in rekening brengen. Zie hiervoor de figuur op blz. 55.

Een productiebedrijf in de voedingsmiddelenindustrie is in de jaren 2021-2025 gemiddeld 3,4% per jaar meer gaan betalen. Zie hiervoor de figuur op blz. 55.

Ontwikkeling in de bekostiging

Oplossing urgente knelpunten belastingstelsel waterschappen

In 2020 heeft de Unie van Waterschappen voorstellen ontwikkeld en naar de minister van IenW gestuurd voor aanpassingen in het belastingstelsel van de waterschappen. Dit traject richtte zich met name op het oplossen van knelpunten die de waterschappen ervaren bij de belastingheffing. Dit heeft geleid tot een wetsvoorstel dat op 4 februari 2025 is aangenomen door de Eerste Kamer en op 1 januari 2026 in werking is getreden.

In 2026 kunnen de waterschappen voor het eerst aanslagen versturen die op het nieuwe belastingstelsel zijn gebaseerd.

Vervoltraject ontwikkeling stelsel waterschapsbelastingen

Zoals hierboven is weergegeven, is het belastingstelsel van de waterschappen per 1 januari 2026 aangepast. Met het wetsvoorstel zijn de meest prangende vraagstukken aangepakt. De resterende vraagstukken worden samen met de partners uit het waterbeheer opgepakt in een vervolgtraject om het stelsel van waterschapsbelastingen verder te ontwikkelen en robuuster te maken. Hierbij wordt gekeken naar mogelijke aanvullende maatregelen binnen zowel de watersysteemheffing als de zuiverings- en verontreinigingsheffing. Medio 2026 worden de eerste onderzoeksresultaten verwacht.

Belasting op Leidingwater

De minister van Financiën heeft in 2025 besloten om het heffingsplafond en de grondslag van de Belasting op Leidingwater (BoL) aan te passen. Tot 2026 hoefde de BoL jaarlijks alleen over de eerste 300m³ afgenomen leidingwater te worden betaald. Per 1 januari 2026 is het heffingsplafond gewijzigd van 300m³ naar 50.000m³. Vanaf 2027 wordt het heffingsplafond helemaal afgeschaft, maar wordt de grondslag versmald van leidingwater naar drinkwater. Hierdoor worden

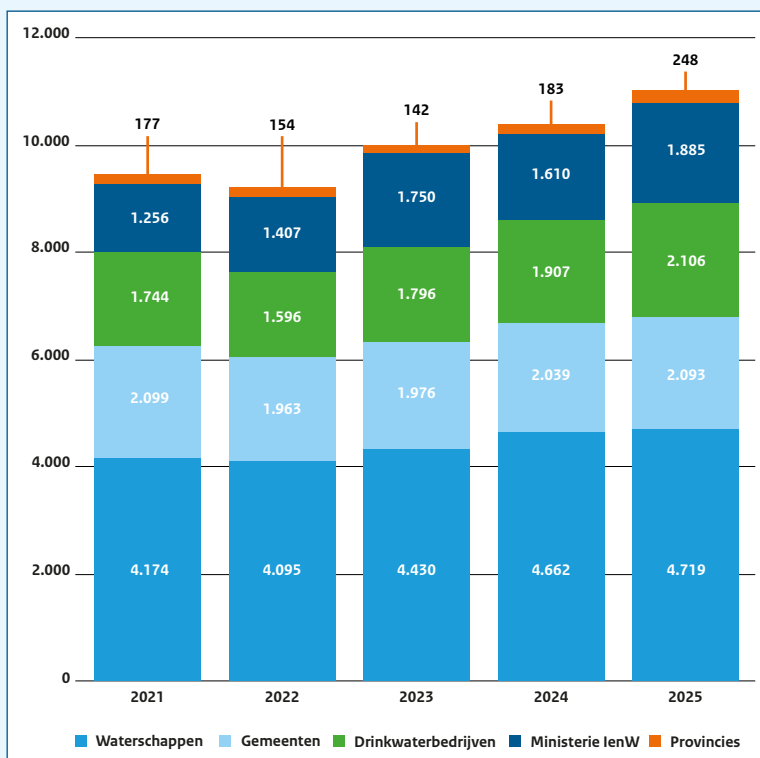
circulaire initiatieven ontzien waarbij water wordt hergebruikt dat door een leiding stroomt maar geen drinkwater meer is.

Financiën

Kosten van het waterbeheer verdeeld over overheden en drinkwaterbedrijven (in miljoen euro's, prijspeil 2025):

Kosten waterbeheer verdeeld over overheden

(in miljoen euro's, prijspeil 2025)

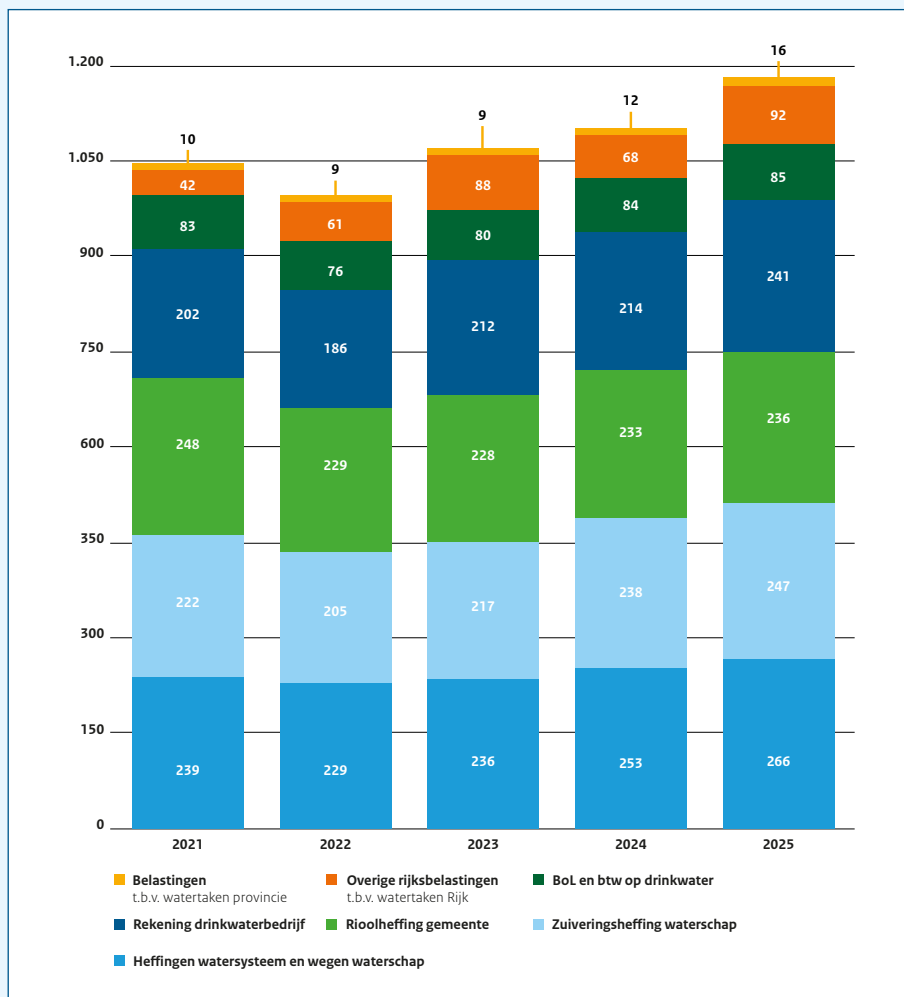
Verantwoording bronnen

Bronoverzicht kosten waterbeheer Nederland verdeeld over overheden. NB De cijfers zijn voor inflatie gecorrigeerd.

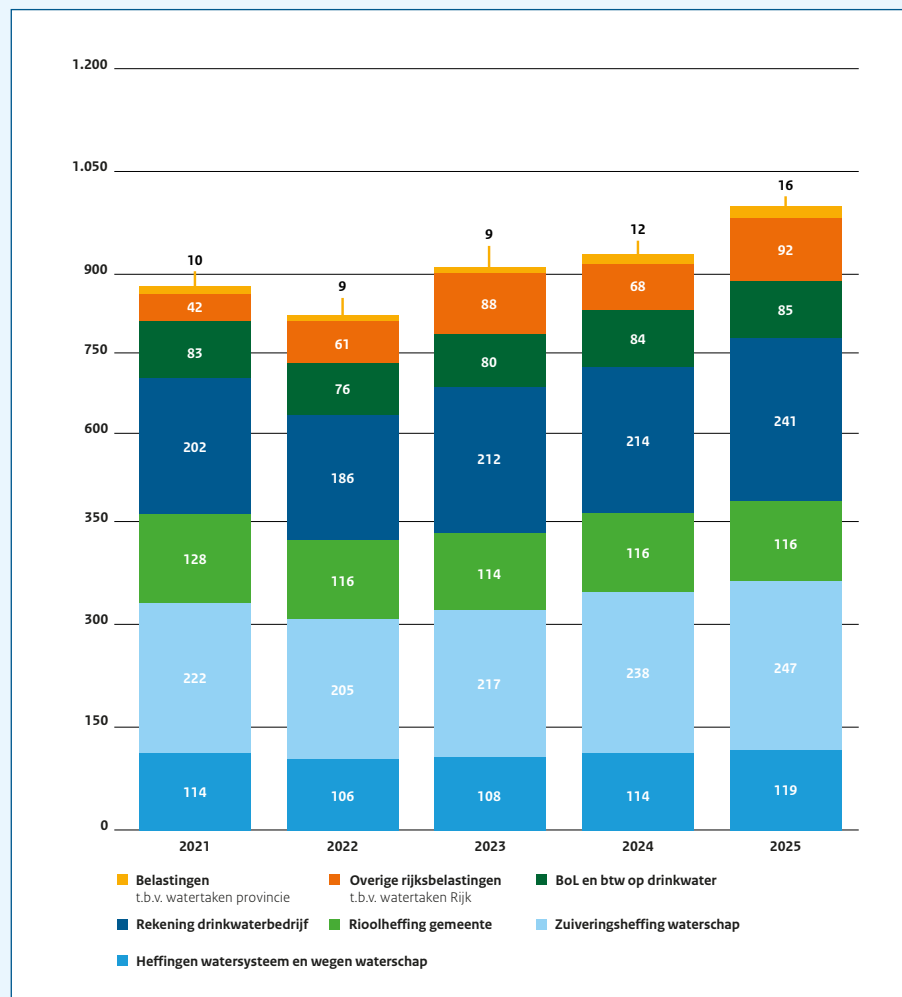
Overheden:	Kosten/ uitgaven	Begroting of realisatie	Omschrijving kosten	Bron
Provincies	Kosten	Begroting	Waterkeringen, kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlakte water en overige waterkosten	CBS
Ministerie IenW	Uitgaven	Realisatie	Uitgaven voor waterveiligheid, zoetwatervoorziening, waterkwaliteit, beheer en onderhoud van waterkeringen en dijken en netwerkgerelateerde kosten	Ministerie van IenW (jaarverslag)
Drinkwaterbedrijven	Kosten	Realisatiecijfers en laatste jaar tarieven x inschatting afzet	Kosten van winning, zuivering en distributie van (drink)water aan huishoudens en bedrijven	Cijfers van drinkwaterbedrijven verzameld door Vewin.
Gemeenten	Kosten	Begroting	Rioolheffingen	CBS
Waterschappen	Kosten	Begroting	Kosten waterbeheer: waterveiligheid, schoon en voldoende oppervlaktewater en zuivering van rioolwater	Begrotingscijfers van de waterschappen verzameld door de Unie van Waterschappen, Zie: www.waterschapsspiegel.nl .

Lastendruk huishoudens

Gemiddelde lasten voor watertaken voor een meerpersoonshuizen* met koopwoning (prijspeil 2025)

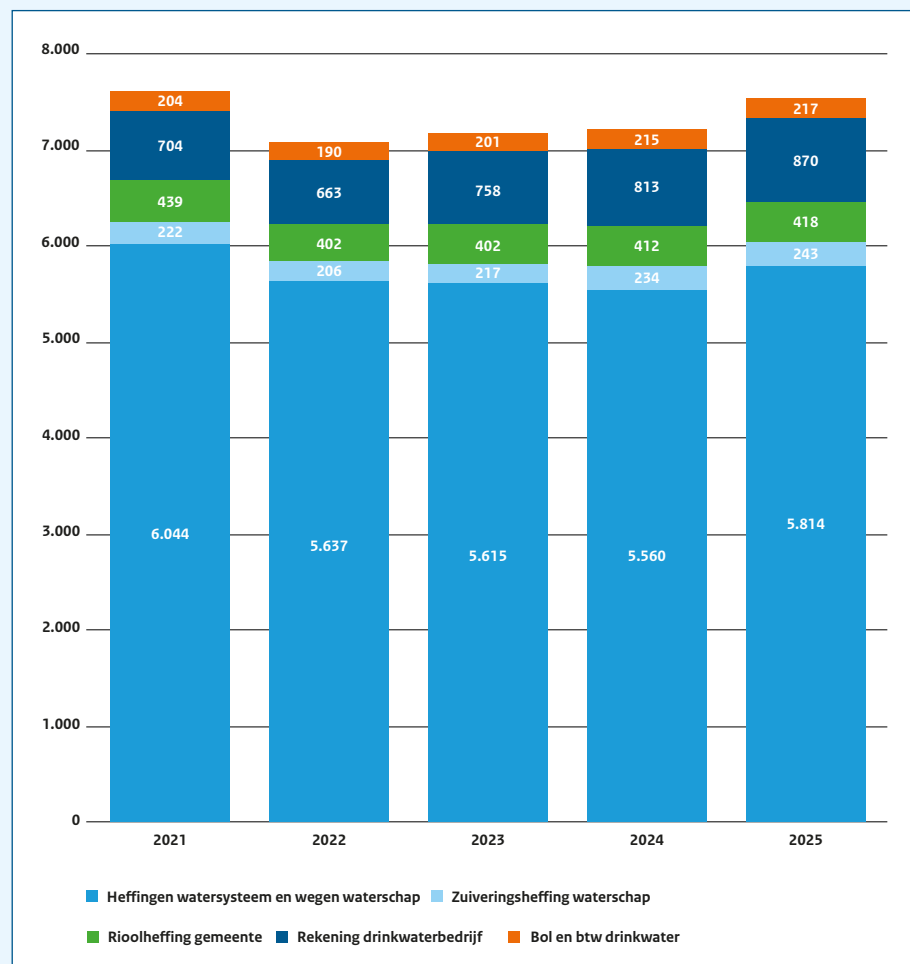
Gemiddelde lasten voor watertaken voor een meerpersoonshuizen* met huurwoning (prijspeil 2025)

* Bij een meerpersoonshuizen wordt uitgegaan van een huishouden met twee of meer personen en een jaarlijks drinkwaterverbruik van 137 m³.

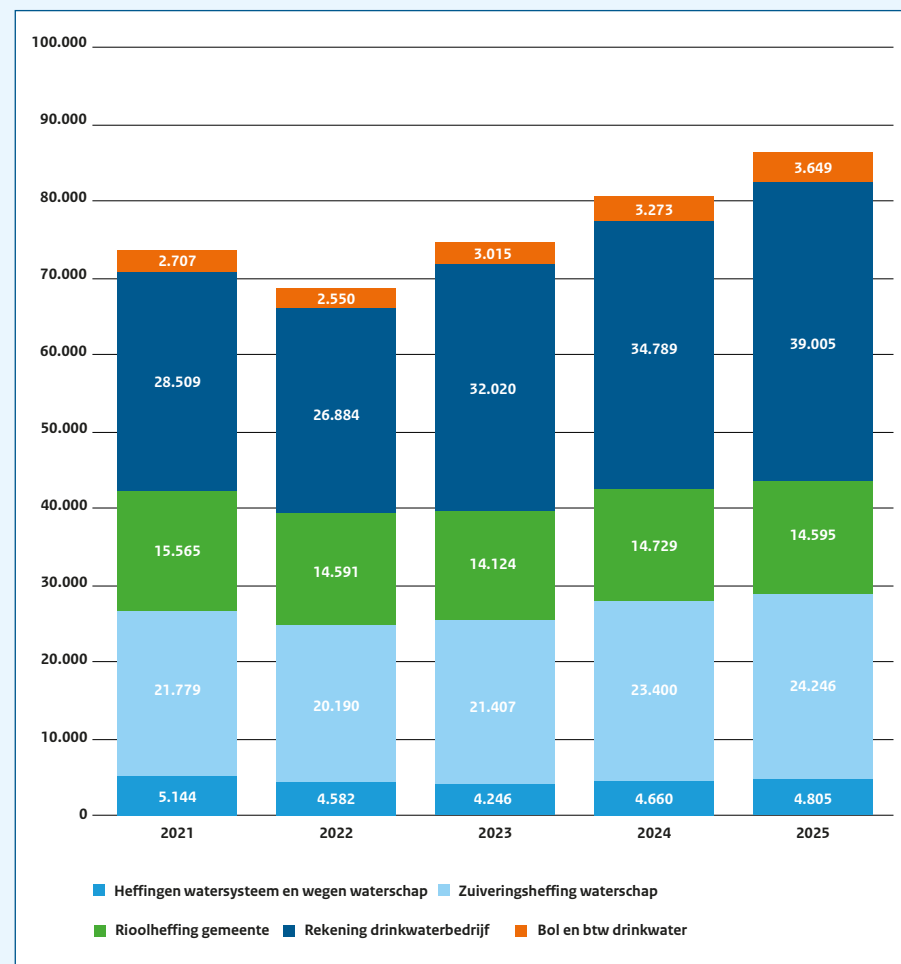
Lastendruk bedrijven

Gemiddelde lasten voor watertaken voor een agrarisch bedrijf*
(prijspeil 2025)

* Bij een agrarisch bedrijf wordt uitgegaan van een WOZ-waarde van € 557.000, een jaarlijks drinkwaterverbruik van 500 m³ en een oppervlakte van 60 ha.

Gemiddelde lasten voor watertaken voor een productiebedrijf voor voedingsmiddelen*
(prijspeil 2025)

* Bij een productiebedrijf voor voedingsmiddelen wordt uitgegaan van een WOZ-waarde van € 14,4 miljoen, een jaarlijks drinkwaterverbruik van 30.000 m³ en 300 vervuilingseenheden.

8 Doorkijk IenW-beleidsprogramma's

Binnen het ministerie van IenW wordt er gewerkt aan diverse beleidsproducten, waar ook delen van het waterbeleid in verwerkt worden. Hieronder is een globale tijdlijn van beleidsontwikkelingen op het gebied van water te zien, waarbij ook een kleine doorkijk naar de toekomst wordt gegeven. Hierbij moet in acht worden genomen dat deze plannings in de toekomst nog kunnen wijzigen.

WBS

Voor de toekomstige welvaart en veiligheid van Nederland zijn keuzes in de ruimtelijke ordening van belang die rekening houden met water en bodem. Dit staat ook beschreven in de [Kamerbrief Water en Bodem Sturend \(WBS\) van 2022](#), de [Kamerbrief van 2024](#) en het [coalitie akkoord](#) van het kabinet-Jetten. Het kabinet heeft in het coalitie akkoord afgesproken dat WBS een richtinggevend principe is in de definitieve Nota Ruimte. Het kabinet werkt de definitie hiervan uit en neemt deze op in de definitieve Nota Ruimte.

De maakbaarheid van het water- en bodemsysteem heeft zijn grenzen bereikt. Door klimaatverandering en de beperkingen van wat fysiek en financieel haalbaar is, moeten we een nieuw evenwicht vinden tussen natuur, water en bodem, economie en maatschappij. Met WBS als richtinggevend principe werken we aan dit nieuwe evenwicht. Dit krijgen we niet van de ene op de andere dag voor elkaar. Het vereist tijd en intensieve samenwerking tussen alle partijen die bij de ruimtelijke ordening betrokken zijn: het Rijk, de decentrale overheden en private partijen. Net als vorig jaar wordt in deze Staat van Ons Water een extra katern toegevoegd, zodat gerapporteerd kan worden over de voortgang van WBS als richtinggevend principe.

Even opfrissen: Wat is Water en Bodem Sturend als Richtinggevend principe?

Aanleiding

Water en bodem zijn van grote invloed op ons dagelijkse leven. We wonen en werken immers in een kwetsbare delta. Rivieren en zee hebben het landschap en de bodem van Nederland voor een belangrijk deel gevormd. Tot duizend jaar geleden paste de bevolking zich aan die natuurlijke omstandigheden aan, maar later veranderde dat. Er kwamen dijken, vaarten en sloten om het water te sturen, droge voeten te houden en voldoende leefruimte te creëren. Hele gebieden werden drooggelegd om nieuw land te maken. Het heeft ons tot een welvarend land gemaakt. Een land dat is ingericht, zoals wij dat graag wilden. Een land waar we trots op zijn. Toch lopen we nu tegen de grenzen van de maakbaarheid van het water- en bodemsysteem aan. Door het veranderende klimaat wisselen periodes van hitte, droogte en hevige neerslag elkaar steeds vaker af. Dit leidt tot allerlei problemen voor de scheepvaart, landbouw, energievoorziening, waterbeschikbaarheid en -kwaliteit, leefomgeving, veiligheid, industrie en natuur. Enkele voorbeelden:

- Schade aan funderingen van gebouwen en extra onderhoud aan wegen en spoorwegen door bodemdaling en lage (grond)waterstanden.
- Toenemende druk op de kwaliteit van ons water- en bodemsysteem door verzilting, lage waterstanden en chemische vervuiling. Voldoende drinkwater van goede kwaliteit is niet langer vanzelfsprekend, maar ook problemen op het gebied van waterveiligheid en landbouwproductie nemen toe.
- Capaciteitstekorten van boezemsystemen en gemalen door hoge afvoeren, de stijgende zeespiegel en extreme buien, wat leidt tot meer risico op wateroverlast. Piekbuien leiden tot wateroverlast en overstromingen met waterveiligheidsproblemen.

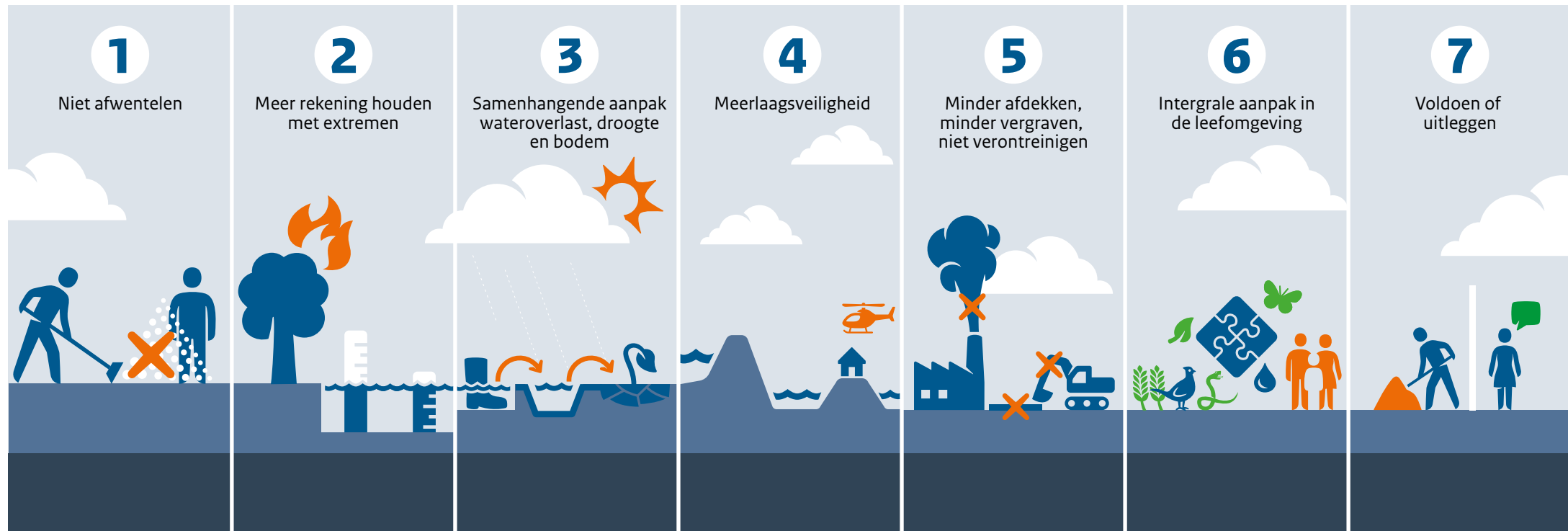
Al deze problemen hangen nauw met elkaar samen en versterken elkaar. Daarom beseffen we steeds beter dat het niet altijd en overall meer haalbaar is het water- en bodemsysteem naar onze hand te zetten. Dat we juist zoveel mogelijk moeten aansluiten bij dat systeem en dat dit systeem versterkt moet worden. Om deze omslag te maken, zijn er ingrijpende keuzes nodig in de ruimtelijke inrichting van ons land. Daartoe zijn vanuit zeven uitgangspunten een aantal structurerende keuzes geformuleerd.

In oktober 2024 informeerde de toenmalige minister van IenW, mede namens de minister van VRO, de Tweede Kamer over de visie van het nieuwe kabinet op water en bodem in relatie tot de ruimtelijke opgaven. We willen ons richten op wat wél kan, gebaseerd op de kennis die we hebben van ons water- en bodemsysteem in een veranderend klimaat. Om het water en bodemsysteem op lange termijn houdbaar te maken, moeten we op zoek naar oplossingen die de verschillende belangen verenigen in plaats van scheiden, door zoveel mogelijk multifunctioneel ruimte gebruik en creatieve oplossingen. Door bij de te maken afwegingen voor een robuuste ruimtelijke ordening en inrichting aan de voorkant rekening te houden met water en bodem kunnen we in Nederland ook in de toekomst met een ander, grillig klimaat blijven leven, wonen en werken. In een veilige en gezonde omgeving, met een vitale bodem en voldoende, schoon water.

In 2026 stelt het huidige kabinet in haar coalitieakkoord dat 'op het gebied van ruimtelijke ordening we keuzes maken gericht op de lange termijn. In de Nota Ruimte is 'water en bodem sturend' een richtinggevend principe'. Door water en bodem sturend als richtinggevend principe te hanteren in de Nota Ruimte maken we verstandige keuzes in de ruimtelijke ordening en inrichting, en voorkomen we dat volgende generaties worden opgezadeld met hoge kosten en schade. Traditioneel zijn we er goed in om water zo snel mogelijk af te voeren naar de zee. Door het veranderende klimaat zullen we water veel meer moeten vasthouden (waterbeschikbaarheid en wateroverlast) en onze bodem weer gezond maken. Maatregelen om water af te voeren en vast te houden en de bodem te verbeteren moeten elkaar versterken en bijdragen aan een ecologisch robuuste inrichting die toekomstbestendig is en gebruik op lange termijn mogelijk maakt. Ook geldt dat we niet meer enkel naar het watersysteem kijken voor oplossingen, maar dat we in de gehele ordening ruimte maken voor duurzame oplossingen. De combinatie van deze maatregelen is een van de grote uitdagingen voor de komende jaren.

Belangrijke richtingen en uitgangspunten voor de toekomst om water en bodem sturend als richtinggevend principe te hanteren zijn:

- Watersysteem robuuster en toekomstbestendig maken door meer aan te sluiten bij natuurlijke systeemwerking en optimalisatie huidige systeem. Bijvoorbeeld door voldoende ruimte te reserveren voor de rivieren om de afvoer- en bergingscapaciteit te kunnen vergroten, en een goede balans te vinden tussen het hoofdwatersysteem en de regionale watersystemen;
- Ruimtelijke functies in een duurzame relatie met de huidige en toekomstige condities van het water- en bodemsysteem. In de ontwerp-Nota Ruimte staat bijvoorbeeld dat nieuwe grote watervragers niet worden gepland op locaties waar op lange termijn de zoetwaterbeschikbaarheid niet kan worden gegarandeerd;
- Zo veel mogelijk voorkomen van afwentelen op toekomstige generaties, niet van privaat naar publiek en niet van regionaal naar nationaal;
- Meer rekening houden met extremen. Bijvoorbeeld ruimte houden voor het opvangen en bergen van een teveel aan water in het IJsselmeer en Markermeer;
- In samenhang omgaan met wateroverlast, droogte en bodem;
- Meerlaagse veiligheid: integrale aanpak van waterveiligheid met oog voor preventie en ruimtelijke inrichting;
- Minder afdekken, minder vergraven, niet verontreinigen;
- Integrale en meer gebiedsgerichte aanpak in de leefomgeving. We zetten gebiedskenmerken centraal en bevorderen kansen voor meervoudig ruimtegebruik, zoals het verbinden van natuurontwikkelingen aan maatregelen binnen het water- en bodemsysteem met bijvoorbeeld groenblauwe dooradering.

De kern van het water en bodembeleid

De 33 structurerende keuzes (SK), zoals genoemd in de Kamerbrief uit 2022, vormen de kern van het water en bodem-beleid. Deze keuzes geven richting aan hoe in de ruimtelijke ordening rekening gehouden kan worden met het water- en bodemsysteem, terwijl we tegelijk ook ruimte kunnen benutten voor wonen, landbouw, natuur, economie, en veiligheid. Het doel is om tot evenwichtige keuzes te komen die ook op de lange termijn houdbaar zijn.

De structurerende keuzes hebben onder andere betrekking op het gebruik van drinkwater, de begrenzing van koelwaterlozingen, het creëren van ruimte voor het vasthouden, bergen en afvoeren van water, het versterken van de regie op de ondergrond en het minimaliseren van gebiedsvreemd water. De keuzes hebben deels betrekking op het nationale beleid, maar hebben ook impact op provincies, gemeenten en waterschappen, gebiedsprocessen, bedrijven, grondeigenaars en burgers.

De structurerende keuzes zijn onderverdeeld in vier thema's die voor heel Nederland gelden:

- Voldoende water
- Schoon en gezond water
- Ruimte voor water
- Bodem: vitaal en efficiënt geordend.

Tevens zijn voor een aantal gebieden waar de grenzen van het water- en bodemsysteem al overschreden zijn of waar specifieke aandacht nodig is rondom een urgente opgave richtinggevende uitspraken gedaan:

- Bebouwd gebied
- Laagveengebied
- Verziltende kustgebieden
- Hoge zandgronden

Per keuze worden de urgentie, inzet, te nemen maatregelen, consequenties en – zoveel als mogelijk – tijdsaanduidingen benoemd. De 33 structurerende keuzes worden actief opgepakt. Dit doen we samen met alle betrokken ministeries en in goed overleg met de koepels van de provincies, gemeenten en waterschappen. De keuzes hangen sterk samen met andere grote opgaven waar we voor staan, zoals de energietransitie, stikstof, natuurherstel, woningbouwopgave en een nieuw toekomstperspectief voor de agrarische sector. Zo is in de ontwerp-Nota

Ruimte in het themahoofdstuk Economie en Energie de integrale keuze opgenomen dat watergebruikers worden gevraagd rekening te houden met droogte, watertekorten en -overlast en verzilting en zelf maatregelen te treffen.

Integraal Water en Bodembeleid

De ambitie, doelen en structurerende keuzes uit de WBS-brief werken we langs verschillende lijnen uit. We passen dit toe in het ruimtelijkeordeningsbeleid, we werken de doelen en keuzes uit in Rijksbeleid voor water, bodem, klimaatadaptatie en andere nationale programma's en we werken samen met medeoverheden, kennispartijen en uitvoeringsdiensten aan de uitwerking en toepassing van Water en Bodem Sturend als richtinggevend principe.

WBS als richtinggevend principe voor de ruimtelijke ordening

De ruimtelijke ordening legt voor de lange termijn de gebruiksfuncties vast en heeft daarmee effect op het water- en bodemsysteem. Bij het streven naar een toekomstbestendig water- en bodemsysteem is het daarom van belang om bij ruimtelijke afwegingen rekening te houden met water en bodem. Dan kunnen we in Nederland ook in de toekomst met een ander, grilliger klimaat blijven leven, wonen en werken. Zo werken wij aan een veilig en gezond Nederland, met een vitale bodem en voldoende en schoon water.

Vanuit de urgentie van de verschillende water en bodem gerelateerde opgaven is blijvende inzet op het water- en bodemsysteem nodig. Daarom hanteren we in de ruimtelijke ordening water en bodem sturend als richtinggevend principe. De uitwerking en borging van de structurerende keuzes richt zich dan ook op de borging in en doorwerking naar de ruimtelijke instrumenten.

In 2025 is in de ontwerp-Nota Ruimte het water- en bodemsysteem opgenomen als een van de vier integrale thema's en gekoppeld aan andere thema's. Zo is in het themahoofdstuk wonen, werken en bereikbaarheid de integrale keuze opgenomen dat bij nieuwe ontwikkelingen rekening wordt gehouden met het water- en bodemsysteem.

Naast de Nota Ruimte zijn de belangen van het water- en bodemsysteem ook meegenomen in het programma Ruimte voor Defensie, Wet op

Defensiegereedheid, Verbindingen Aanlanding Wind op Zee, de Nationale Adaptatiestrategie, en de ruimtelijke arrangementen.

Samen werken aan WBS als richtinggevend principe

Water en Bodem Sturend als richtinggevend principe vraagt een samenhangende aanpak voor bodem, water en klimaatadaptatie in de ruimtelijke ordening en inrichting van Nederland. Er is een goede samenwerking nodig tussen het Rijk, medeoverheden en andere belanghebbenden. Deze samenwerking vindt grotendeels plaats via de verschillende programma's en netwerken. Denk aan het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie (DPRA), Ruimte voor de Rivier 2.0, de NOVEX-gebieden en provinciale ruimtelijke arrangementen. Daarnaast werken we in het Aanjaagteam WBS met gemeenten, provincies, waterschappen en het Deltaprogramma aan een samenhangende benadering. Concrete activiteiten in het kader van integraal water- en bodembeleid in 2025 waren onder andere: de gebiedsateliers WBS, het Kennisnetwerk en de ronde tafel met uitvoeringsdiensten. Ook is gewerkt aan een gezamenlijke handreiking voor het instrument uit de

Omgevingswet weging waterbelang. Een goedwerkende weging waterbelang is essentieel voor het volwaardig meenemen van de waterbelangen. Economisch verantwoorde keuzes in de ruimtelijke ordening zijn keuzes waarbij gedegen rekening wordt gehouden met water en bodem, na een zorgvuldig afwegingsproces (proces weging waterbelang). En er is gewerkt aan een uitwerking voor de water en bodem-systeemanalyses. Dit worden in 2026 verder opgepakt.

Gebiedsateliers

In 2025 heeft het CRa Water en Bodem Sturend als richtinggevend principe in drie gebieden uitgewerkt, samen met betrokken medeoverheden en stakeholders. De gebieden zijn: de Baronie (Breda-Tilburg), het Geuldal (Water-Ruimte Limburg) en de Wieringermeerpolder. Samen met de gebieden van 2024 en 2025 is daarmee voor acht gebieden met verschillende opgaven en verschillende gebiedstypologieën een gebiedsuitwerking gerealiseerd. In 2026 worden de resultaten gepubliceerd en de inzichten gedeeld. De achtgebieden zijn: Fryslan, Wieringermeer, Kennisregio aan Zee, Dalfsen Kampen Zwartewaterland en Zwolle, Groene Metropoolregio, Oost-Brabant, De Baronie en het Geuldal.

Uitvoeringsorganisaties en Grondbeherende organisaties

De Rijksoverheid kan met haar eigen gronden en assets direct bijdragen aan de doelen voor water, bodem en klimaatadaptatie. Denk aan de terreinen van Defensie en Staatsbosbeheer, het areaal van Rijkswaterstaat en de eigen gebouwen. In 2025 bracht het College van Rijksbouwmeester en Rijksadviseurs (CRa) hierover het advies 'Samenwerken aan gezonde Bodems' uit. Het ministerie van IenW werkt samen met de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, het Rijksvastgoedbedrijf, Staatsbosbeheer, ProRail, het ministerie van Defensie en CRa aan de toepassing van Water en Bodem Sturend als richtinggevend principe voor de eigen terreinen. In 2025 zijn sessies georganiseerd om het belang van Water en Bodem binnen de organisaties praktisch vorm te geven. Centraal hierin staat het uitwisselen van ervaring en het delen van kennis. Vooral het opbouwen van een netwerk, het verkennen van de meerwaarde van een gezond water- en bodemsysteem voor afzonderlijke taken en het koppelen van doelen bieden kansen. Ook dragen korte-termijndoelen en financiering niet altijd positief bij aan de kansen voor de lange termijn. De kennisdeling en het samenwerken draagt bij aan het onderbouwen van goede keuzes voor het water- en bodemsysteem en de interactie tussen beleid en de uitvoering.

INZICHTEN UIT DE REGIOESSIE

Inzichten uit de 8 regio's

- Denken vanuit water en bodem geeft een aantrekkelijk toekomstperspectief
- Soms is een pijnlijke keuze beter dan doorgaan op dezelfde voet
- Verder kijken dan de technische maatregelen
- Ademruimte behouden en creëren
- Nu bijsturen bespaart uiteindelijk kosten
- Samen over grenzen heen kijken
- Starten met een gedeelde kennisbasis
- Schaalniveaus verbinden, vanuit de regionale bril
- Het instrumentarium verfijnen
- Kleine stappen helpen ook

Kennisnetwerk

Vanaf 2023 is een kennisnetwerk gestart over Water en Bodem Sturend als richtinggevend principe, bestaande uit zzp'ers, medewerkers van adviesbureaus, het ministerie van IenW, Deltares, WENR, de provincie Zuid-Holland en het waterschap Vallei en Veluwe. In 2024 zijn bijeenkomsten georganiseerd en is een [handreiking](#) gepubliceerd. In 2025 is de kennis verdiept in een aantal casussen, zoals bijvoorbeeld voor de Ooijpolder.

Jongerenparticipatie

Voor jongeren zijn er in 2025 een aantal spiegelsessies over Water en Bodem Sturend als richtinggevend principe georganiseerd. Hiermee is de reflectie vanuit het perspectief van jongeren opgehaald en zijn jongeren op vlieghoogte gebracht over het water- en bodembeleid. Hiermee kunnen zij als ambassadeurs optreden in hun eigen organisaties en werkveld.

Tijdens het Kennisfestival 2025 van het Water- en Bodemtraineeship is door de trainees zelf een spiegelsessie georganiseerd over Water en Bodem Sturend als richtinggevend principe. Hier is met de deelnemers gezamenlijk gepuzzeld op inhoud over hoe je bij de ruimtelijk inrichting van de Mariapeel de kansen en bedreigingen van het water- en bodemsysteem goed in het ontwerp mee kunt nemen. Met vragen als: waar liggen de grenzen van het water- en bodemsysteem, hoe lang ga je door met technische maatregelen om natuurdoelen te halen, en in hoeverre is er sprake van afwenteling door deze maatregelen?

Interdepartementale samenwerking

Een aantal structurende keuzes uit de WBS-brief raken ook aan onderwerpen van andere departementen. Denk hierbij aan duurzaam bodembeheer en de ruimtelijke ordening van de (diepe) ondergrond, waar respectievelijk de ministeries van LNVN en KGG aan werken. Binnen het Rijk wordt hier invulling aan gegeven in diverse programma's en ander beleid. Het programma Bodem, Ondergrond en Grondwater van IenW en het programma Duurzaam Gebruik Diepe Ondergrond van KGG zijn hier voorbeelden van. Voor duurzaam bodembeheer en de algehele bodemgezondheid is er vanuit de EU een Bodemmonitoringsrichtlijn ontwikkeld, die op 12 november 2025 formeel is aangenomen door het Europees Parlement en de Europese Raad. Voor de implementatie van deze richtlijn werken de ministeries van IenW en LNVN samen.

Initiatieven in het land

In het land zien we op regionaal en lokaal niveau een verscheidenheid aan samenwerkingen en productontwikkelingen rondom integraal water en bodembeleid. Zo zijn er handreikingen en kaartmateriaal voor WBS gepubliceerd en verschillende pilots en ontwerpende onderzoeken uitgevoerd. Een goed voorbeeld hiervan is de 'WBS-onderlegger voor integrale gebiedsprocessen' van de provincie en waterschappen in Zuid-Holland. Binnen een aantal NOVEX-gebieden liggen er kansen om in de regio's nog sterker samen te werken op het gebied van integraal water en bodembeleid. In het NOVEX-gebied Regio Zwolle is er bijvoorbeeld gewerkt aan een Regionale Sponsstrategie. Verder wordt er bij landelijke bijeenkomsten steeds meer aandacht besteed aan integraal water en bodembeleid. Een mooi voorbeeld was de Nationale Bodemtop in februari 2025, waar thema's rondom klimaatadaptatie centraal stonden. Ook bij het Symposium Bodem Breed in april 2025 en op het Nationaal Deltacongres in november 2025 kreeg Water en Bodem Sturend als richtinggevend principe een plek in de sessies.

Andere concrete voorbeelden zijn het samen met medeoverheden uitwerken van een uniform kader met een landelijk norm voor wateroverlast, en een landelijke norm voor bodemdaling binnen het proces van de Woontop. Het doel is om aan medeoverheden, bouwers en ontwikkelaars vroeg in het proces duidelijkheid en voorspelbaarheid te bieden, waardoor gebiedsontwikkeling kan versnellen. Verder hebben de VNG en de Unie van Waterschappen een convenant voorbereid over de samenwerking tussen waterschappen en gemeenten. Dit convenant biedt ingrediënten voor samenwerkingsafspraken tussen gemeenten, waterschappen en andere partijen over water, bodem en ruimte. Dit moet zorgen voor een eenduidige uitwerking van kaders naar de regio en een geïntegreerde benadering van Ruimtelijke Ordening (RO) bevorderen, inclusief de borging van de weging waterbelang. Daarnaast werken de waterschappen ook zelf aan het harmoniseren van hun verordeningen rond het omgaan met piekbuien en neerslagtekort bij nieuwe ontwikkelingen. Ook voeren zij andere aanpassingen door om hun verordeningen zo 'water en bodem sturend' en 'klimaatproof' mogelijk te maken. Tot slot werkt het CRA aan ontwerpend onderzoek dat als doel heeft handelingsperspectief te bieden aan woningbouwlocaties die een opgave hebben ten aanzien van water en bodem.

